

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Etnoloogia osakond

Terje Lill

EESTI VAIMSE KULTUURIPÄRANDI NIMISTU
SISSEKANDE “KURKIDE KASVATAMINE EESTI-
KASEPÄÄL” KOOSTAMINE

Magistriprojekt

Juhendajad
Ester Bardone
Ülle Jukk

Tartu
2021

AUTORLUSE KINNITUS

Kinnitan, et olen koostanud käesoleva magistriprojekti katusteksti iseseisvalt ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli kultuuriteaduste instituudi etnoloogia, folkloristika ja rakendusantropoloogia magistriprojekti nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Terje Lill

/allkirjastatud digitaalselt/

18.01.2021

Sisukord	
Sissejuhatus	5
1. Teoreetiline raamistus	10
1.1 Vaimne kultuuripäränd UNESCO käsitluse kontekstis	10
1.2 Vaimse kultuuripärändi nimistu sissekande koostamine kui pärandistamise protsess	15
2. Eesti vaimse kultuuripärändi nimistu ja kultuuriruumide programmid	18
2.1 Eesti Vaimse kultuuripärändi nimistu	18
2.1.1 Eesti VKP nimistuga seotud organisatsioonid	18
2.1.2 Eesti VKP nimistu ülesehitus	20
2.1.3 Sissekande koostamine	22
2.1.4 Eesti VKP nimistu sissekanded	23
2.2 Peipsiveere pärimuskultuuri toetusprogramm	24
3. Vaimse kultuuripärändi sissekande koostamine – tööprotsess ja refleksioon	27
3.1 Sissekande koostamise otsuse eellugu.	27
3.2 Kurkide kasvatamise traditsioon kui vaimne kultuuripäränd	30
3.3 Ideekavandi esitamine VKP nimistu nõukogule	32
3.4 Sissekande koostamise tööprotsess	34
3.4.1 Varasemad uurimused kui allikad	35
3.4.2 Vaatlus	36
3.4.3. Intervjuud	37
3.4.4 Osalusvaatlus ja visuaalsed meetodid	41
3.4.5 Andmete analüüs ja teksti koostamine	43
3.4.6 Uurimuse eetilised aspektid	45
3.5 Sissekande koostamise järelmõjud	47
Kokkuvõte	49
Kasutatud allikad ja kirjandus	52
Summary	56
LISAD	61
Lisa 1 VKP nimistu valdkondade puu	61
Lisa 2. Eesti vaimse kultuuripärändi nimistu sissekande ideekavand	63
Lisa 3. Eesti VKP nõukogu otsus ideekavandi kohta.	65
Lisa 4. Eesti vaimse kultuuripärändi nõukogule. Selgitused ideekavandi juurde	70
Lisa 5. Intervjuu küsimustik	72
Lisa 6. Intervjueeritute tabel	74
Lisa 7. Täidetud sissekande vorm	75
Lisa 8. Sissekandele lisatud fotod	85

Lisa. 9. Kutse avalikule sissekande tutvustamise koosolekule	90
Lisa 10. VKP nõukogu otsus sissekande kinnitamiseks	91
Lisa 11. Magistriprojekti päeviku lühikokkuvõte	93

Sissejuhatus

Käesoleva magistriprojekti väljundiks on Eesti vaimse kultuuripärandi (edaspidi VKP) nimistu sissekanne: “Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepää”¹. Projekt valmis koostöös endise Kasepää valla eestlaste kogukonnaga, kelle rahvamaja juhatajana alustasin tööd 2011. aastal. Kasepää asub Peipsi ääres ja on üks osa Mustveest lõuna poole kulgevast tänavkülast. Peipsiveere piirkonda, sealhulgas Kasepää piirkonda, iseloomustab kahekultuurne keskkond – sajandeid on siin kõrvuti elanud kaks rahvust: eestlased ja venelased (sh vene vanausulised) ning seetõttu oli ja on Kasepää valla territooriumil (aastast 2017 kuulub Kasepää vald Mustvee valla koosseisu) kaks kultuurimaja – Raja Vabaajakeskus (sellise nimetusega aastast 2015) kui vene kogukonna kultuurikeskus ja Kasepää Rahvamaja eestlaste kogukonna kultuurimajana. Minu töökohaks oli Kasepää Rahvamaja ja tööülesandeks eesti kogukonna kultuurielu organiseerimine ning seetõttu kujunes minust kohalikul tasandil eestlaste kogukonna eestvedaja ja eestkõneleja ning seeläbi ka VKP nimistu sissekande koostaja kohalikele eestlastele olulise vaimse kultuuripärandi kohta.

Peipsiveer on tuntud kui ajalooline aedviljakasvatuse ja kalapüügi piirkond, millega enamasti seostatakse vene rahvust, kuid selle traditsiooni kandjad on venelaste kõrval alati olnud ka siinsed eestlased. Alustades tööd enda jaoks võõras piirkonnas (olen pärit Mulgimaalt) ning tutvudes inimestega, oli minu esimeseks tähelepanekuks kohalike eestlaste madal enesehinnang - kultuuritöötajana püüdsin ärgitada neid oma igapäevaelust esile tooma mõnd rahvakultuuriga seonduvat oskust või traditsiooni (käsitöö, toit, tavad/kombed jms), millele tuginedes aktiveerida kohalik kultuurielu, kuid vastuseks oli alati, et ei, meil ei ole midagi, vanausulistel on. Vene vanausuliste traditsioonid ja kombed on Eesti kontekstis erilised ja atraktiivsed ning kohalikel eestlastel oli välja kujunenud arusaam, et kuna neil midagi nii erilist ei ole, siis polegi neil kultuuri või kultuuripärandit. Seostasin nende sellist suhtumist identiteedikriisiga, mille tagajärg oli inimeste apaatne suhtumine kultuuri- ja ühistegevustesse. Antropoloog Aet Annist on oma kogukondi puudutavas uurimuses rõhutanud kogukondade eduka toimimise eeldusena sotsiaalse ja sümboolse kapitali

¹ Sissekanne on kättesaadav Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu veebikeskkonnas: <https://rahvakultuur.ee/2020/03/18/kurkide-kasvatamine-estti-kasepaal/> Viimati vaadatud 2.12.2020

olemasolu (Annist 2016). Kasepää kontekstis oli vanausuliste sümbolne kapital tugevam kui eestlastel ning see oli mõjutanud eestlaste enesehinnangut. UNESCO Vaimse kultuuripärandi konventsiooni (edaspidi VKK) vaimse kultuuripärandi definitsioonis sätestatakse, et vaimne kultuuripärand (...) *annab kogukondadele identiteedi ja järjepidevuse tunde*. Nendest eelteadmistest lähtuvalt seadsin endale ülesandeks leida, mis on Kasepää kogukonnas see, mis võiks olla oluline osa nende identiteedist, et selle kaudu tõsta kohalike eestlaste enesehinnangut.

Mõne aasta jooksul pidevalt kogukonnaga suheldes, neid kuulates ja jälgides, mõistsin, et peamine identiteedimääraja kohalike eestlaste jaoks on aedviljakasvatus, eelkõige kurgikasvatuse traditsioon. Aedviljakasvatus elatusharuna kujunes Peipsiveeres välja 19. sajandi jooksul ning sellega tegelesid nii venelased kui eestlased (Moor 1964). Kurkide kasvatamine müügi eesmärgil on kasepäälaste jaoks olnud ühtlasi nii eluviis kui ka elatusallikas vähemalt neli põlvkonda. Selles sisalduvad oskused ja teadmised, lood ja mälestused, mida on jagatud vanematelt lastele põlvest-põlve rohkem kui viimase saja aasta jooksul ning mida praktiseeritakse ka täna ning mille vähenemise või kadumise pärast tuntakse muret. Minu jaoks otsustas see kõik, et tegemist on olulise osaga kogukonna vaimsest kultuuripärandist, mis moodustab suure osa nende identiteedist ning ühe lahendusena kogukonna enesehinnangu tõstmiseks nägin nende vaimse pärandi tähtsustamist ning sellele tähelepanu pööramist. Selleks sobis minu arvates kõige paremini VKP nimistu sissekanne. Sõnastasin enda jaoks sissekande eesmärgid järgmiselt:

1. jäädvustada kogukonnale oluline traditsioon;
2. aidata kaasa traditsiooni jätkumisele kogukonnas;
3. pöörata tähelepanu sellele, et Peipsiäärsete traditsioonide ja eluviiside kandjad on vene vanausuliste kõrval ka sealsed eestlased.

Alustasin oma magistriprojektiga nn rohujuure tasandilt, nii nagu UNESCO VKK seda ka ideaalis näeb. Huvi ja tahe teha midagi kogukonna heaks, kelle kultuuritöötaja ma olin, viis mind õppima Tartu Ülikooli magistrantuuri etnoloogia, folkloristika ja rakendusantropoloogia erialale omandamiseks vajalikke teadmisi – kuidas uurida, kuidas analüüsida kogutud materjale ning kuidas uurimistöö tulemusi esitada. Eesti VKP ei nõua sissekande koostajalt erialaseid või eksperdi teadmisi, olulisem on, et sissekande

koostaja kuuluks kogukonda, kelle vaimsest kultuuripärandist sissekanne koostatakse. Minu töö oli selles mõttes erandlik, et teostas in andmete kogumiseks etnograafilise uurimuse (Tamm 2020). Samas leidis minu kogemuse kaudu kinnitust käesoleva töö teoreetilises osas välja toodud probleem, et vaimse pärandi määratlemiseks ja VKP nimistu sissekande koostamiseks on vaja pärandivaldamisest erinevaid teadmisi ja oskusi.

VKP sissekande tegemise otsus Kasepää kurgikaskvatuse traditsiooni kohta kujunes ja sai teostatud paralleelselt õpingutega. Üheaegselt teadmiste omandamisega etnoloogia/antropoloogia valdkonnas teostas in VKP nimistu sissekande koostamiseks etnograafilistel välitöödel põhineva uuringu. Erialaste teadmiste omandamine ülikoolis aitas mul oluliselt ette võetud ülesandega - koostada VKP nimistu sissekanne - toime tulla. Uuringu teostamisel kasutas in klassikalisi etnograafilisi meetodeid: vaatlus, osalusvaatlus, intervjuud ja visuaalsed meetodid. Otsisin lisaks foto- ja filmimaterjali ning töötasin läbi kirjanduse, milles leidis kasulikku teavet antud teema kohta. Põhjalikumalt kirjeldan erinevate meetodite kasutamist kolmandas peatükis. Välitööde päevikut pidasin välitööde perioodil jaanuar 2019 – august 2019, märkmeid oma tähelepanekute kohta olen teinud kogu Kasepää l töötatud perioodil.

Kuigi aedviljakaskvatus on Peipsiveeres olnud oluline elatusallikas rohkem kui sajandi vältel, on seda on dokumenteeritud üsna vähe. Teaduslikku ajaloolist materjali oma projekti teostamisel leidsin vaid Aliise Moora monograafiast “Peipsimaa etnilisest ajaloo st” (1964). Erinevate aedvilja- ja kurgikaskvatuse käsiraamatute (Böttner 1932; Port 1941; Pajoma 1979; Kukk 1979; Põldma jt 2001) abil viisin end kurssi kurkide kasvatamise protsessi, meetodite ning ajaloo ga, kuid konkreetselt Peipsiääre kohta oli neis materjali vähe, mistõttu said VKP nimistu sissekandes esitatud andmete peamiseks allikaks uuringu käigus kogutud materjalid.

VKP nimistuid koostavad riigid UNESCO 2003. aastal vastu võetud Vaimse kultuuripärandi konventsiooni alusel. Eesti liitus konventsiooniga 2006. aastal ja Eesti VKP nimekirja koostatakse aastast 2010. Eesti VKP nimistu on veebipõhine andmebaas², kus on tänaseks üle saja sissekande, kuid Peipsi piirkonnast oli nende seast

² Vaimse kultuuripärandi nimistu veebileht on kättesaadav Rahvakultuuri Keskuse kodulehel: <https://rahvakultuur.ee/vkp/nimistu/> Külastatud 2.12.2020.

enne Kasepää sissekannet ainult üks sissekanne Kodavere murraku kohta ning teemavaldkonnas aiandus/põllundus on käesolev sissekanne kogu Eesti kohta esimene ja ainus. Anneli Banner³ ütleb oma hiljuti ilmunud raamatus: “Eesti aia ajalugu”, et üheks põhjuseks, miks üldse on Eestis väga vähe aianduse ajaloole ja aiapärandile tähelepanu pööratud, võib olla see, et see tundub nii tavaline ja igapäevane (Banner 2019). Ilmselt on see ka põhjuseks, miks VKP nimistus sellekohaseid sissekandeid ei ole.

UNESCO VKK kohaselt on kogukonnad (või rühmad ja üksikisikud) need, kes algatavad oma vaimse pärandi kandmist VKP nimekirja, kuid riikidel on kohustus korraldada vaimse kultuuripärandi inventeerimine ja nimekirjade loomine, mis nõuab vastava pärandipoliitika väljatöötamist ja seda ellu viivate institutsioonide loomist ning VKP nimistute koostamise protseduuri paika panemist. Selline kahesuunaline (kogukond ja riik) pärandikäsitlus on muutnud vaimse kultuuripärandi määratlemise protsessi keerukaks ning vaidlusi tekitavaks nii rahvusvahelisel tasandil kui kultuuriteadlaste hulgas, mistõttu on kultuuripärandi uuringutest kasvanud välja suur multidistsiplinaarne teadusvaldkond. Kriitiliste pärandiuuringute kontekstis on pärandi määratlemise protsessi kirjeldamiseks võetud kasutusele termin pärandistamine (ingl *heritagisation*). Ka Kasepää kurgikasvatuse traditsiooni viimist Eesti VKP nimistusse võib käsitleda pärandistamise protsessina, mille üks elluvijatest ma olin.

Eestis haldab VKP nimistut Kultuuriministeeriumi haldusalas Eesti Rahvakultuuri Keskus (edaspidi ERK), keda omakorda nõustab valdkonna ekspertidest koosnev VKP nõukogu. Kuigi VKK kohaselt peavad riigid ise korraldama vaimse kultuuripärandi inventeerimist ja nimekirjade koostamist, luues selleks vastava pärandipoliitika, siis Eestis ei ole VKP nimistu koostamise põhimõtteid ja protseduuri seadusandlikult lahti kirjutatud, st ei ole sõnastatud vaimse kultuuripärandi pärandipoliitikat. Eesti Muinsuskaitseaduses on põhjalikult lahti kirjutatud materiaalse kultuuripärandi hindamine, määramine ja kaitsmine, kuid vaimsele kultuuripärandile on selles seaduses vaid lühidalt viidatud. See loob olukorra, kus VKP nimistute koostamine küll toimub

³ Anneli Banner on lõpetanud TÜ botaanikuna, EPMÜ aianduse magistriõppe. Aastast 1998 töötab Eesti Vabaõhumuuseumis ning üheks tema peamiseks teemaks on aianduse ajalugu käsitlevad uuringud. Raamat ilmus pärast minu magistriprojekti teostamist, katusteksti kirjutamisel olen kasutanud ka selles raamatus ära toodud andmeid (Banner, 2019).

asjatundlike Rahvakultuuri Keskuse töötajate kaasabil, kuid nimistusse kandmine iseenesest ei taga pärandile veel kaitset – seega Eesti VKP nimistu annab kogukondadele võimaluse tõsta esile neile oluline kultuuripärand, kuid nimistusse jõudnud kultuuripärandi kaitset ja koos sellega kaitsmiseks vajalikke ressursse Eestis riiklikul tasandil määratud ei ole.

Käesoleva magistriprojekti teoreetilis-metodoloogilises osas vaatlen lähemalt, kuidas UNESCO konventsiooni põhimõtteid ja VKP nimistu koostamise ülesannet on rakendatud ja lahendatud Eestis. Esimene peatükk keskendub UNESCO konventsiooniga seotud problemaatikale ning pärandistamise protsessile VKP kontekstis. Teises peatükis kirjeldan Eesti VKP nimistu sissekande koostamise protseduuri ning tutvustan lähemalt Peipsiveere kultuuriprogrammi, mille toetusel valmis ka minu magistriprojekti VKP nimistu sissekanne. Kolmas peatükk koosneb VKP nimistu sissekande tööprotsessi kirjeldusest ning refleksioonist oma kogemuse üle selle projekti teostamisel. Töö lisades esitan ülevaate sissekande koostamise käigus kasutatud ja kujunenud dokumentatsioonist: VKP nimistu valdkondade puu (Lisa 1); VKP nimistu sissekande ideekavand (Lisa 2); VKP nõukogu hinnang ideekavandile (Lisa 3) VKP nõukogule selgitused ideekavandi juurde (Lisa 4); Intervjuu küsimustik (Lisa 5); intervjuueeritute tabel (Lisa 6); sissekande tekst (Lisa 7); sissekandele lisatud fotod (Lisa 8); kutse avalikule sissekande tutvustamise koosolekule (Lisa 9) VKP nõukogu otsus sissekande kinnitamiseks (Lisa 10); kokkuvõte magistritöö päevikust (Lisa 11)

1. Teoreetiline raamistus

Käesolevas peatükis annan ülevaate UNESCO vaimse kultuuripärandi konventsiooni vastuvõtmise eesmärkidest ning problemaatikast, mida see on kaasa toonud rahvusvahelisel tasandil ning kuidas on konventsiooni eesmärkide rakendamine toimunud Eestis. Konventsiooni vastuvõtmisega muutus oluliselt kultuuripärandi määratlemise protsess, mida kriitilisest pärandiuuringutes on hakatud nimetama pärandistamise protsessiks. Avan selle mõiste sisu ning arutlen, kuidas toimub kultuuripärandiks kuulutamine pärandistamise protsessi käigus.

1.1 Vaimne kultuuripärand UNESCO käsitluse kontekstis

UNESCO ehk Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Haridus-, Teadus-, Kultuuriorganisatsioon on ÜRO eriorganisatsioon, mille eesmärk on aidata kaasa rahu ja julgeoleku tagamisele maailmas, tehes seda eeskätt haridus- ja kultuurialaste tegevuste ja rahvusvahelise koostöö abil. Paljud teemad, millega UNESCO tegeleb on valdkondadevahelised ja -ülesed, sealhulgas nii materiaalne kui vaimne kultuuripärand. UNESCO koostab muu hulgas maailma kultuuripärandi nimekirju: maailmapärandi nimekiri (The World Heritage List) ja vaimse kultuuripärandi nimekirjad nagu Vaimse kultuuripärandi esindusnimekiri (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) ja Vältimatut kaitset vajava vaimse kultuuripärandi nimekiri (List of Intangible Cultural Heritage in Need of Urgent Safeguarding, alates 2008).

Maailmapärandi nimekirja koostatakse alates 1972. aastast, mil võeti vastu UNESCO ülemaailmne kultuuri- ja looduspärandi kaitse konventsioon. Selle konventsiooni kohaselt loeti kultuuripärandiks materiaalse kultuuri nähtusi: mälestised kui arhitektuuri ja kunsti objektid, arheoloogilised objektid ning inimese ja looduse koosmõjul loodud vaatamisväärsused (Kultuuri.... 2020). Kultuuriväärtuseks loeti selle definitsiooni järgi loomingut, mitte loojat (Kirshenblatt-Gimblett 2004) ning kultuuriväärtuseks nimetamist otsustati riiklikul tasandil – Eestis on selleks Muinsuskaitseamet.

Vastukaaluks kultuuri- ja looduspärandi kontseptsiooni liigsele kallutatusele euroopaliku (või koloniaalse) materiaalse kultuuripärandi ning kõrgkultuuri tähtsustamise suunas, hakati 1990. aastatel rahvusvaheliselt jõulisemalt rääkima vaimsest pärandist kui *inimese sisemaailmaga seonduvast praktikast* (Kuutma, 2019: 225). Senise majandusel põhineva arengukontseptsiooni kõrval hakati rõhutama *kultuuri loominguulist ja konstitutiivset rolli ühiskonna arengus* (Blake 2009: 48). Vaimset kultuuripärandit kui kultuurilise identiteedi alust hakati nägema võtmerollina rühmade, kogukondade ja tervete rahvaste arengu jaoks (sammas 2009). Vaimse kultuuripärandi mõiste alla kuuluvad valdkonnad, mida me nimetame folklooriks, suuliseks pärandiks, pärimuseks, traditsiooniks, tavaks, kombeks jne. Vaimse pärandi mõiste on laiaulatuslikum, hõlmates neid kõiki ning avardades võimalusi, milline nähtus võib pärandiks kvalifitseeruda. Vaimne pärand võib olla ka elustiil, kultuuriruum jms (Vaimse ...2003).

Vaimse kultuuripärandi konventsiooni väljatöötamisele ja vastu võtmisele eelnesid UNESCO poolt mitmed soovituslikud dokumendid intellektuaalse pärandi kaitsmiseks: 1989. a UNESCO soovitused traditsioonilise kultuuri ja folkloori kaitsmise kohta; 2001. a UNESCO kultuurilise mitmekesisuse deklaratsioon (Vaimse2003). Viimane neist muutis juba oluliselt varasemaid termineid: fookus liikus professionaalselt folkloristilt ja dokumenteeritud folkloorilt traditsioonile endale ja selle kandjatele (Kirshenblatt-Gimblett 2004). Järjest enam jõuti järeldusele, et kultuurilise mitmekesisuse tagamine ja säästva arengu eesmärkide täitmine sõltub mitte pärandi dokumenteerimisest, vaid pärandi jätkusuutlikkusest ning viimane saab toimida ainult pärandikandjate kaudu.

Nende arutelude tulemusena võeti 17. oktoobril 2003. a toimunud UNESCO konverentsil Pariisis vastu Vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioon (VKK), mis hakkas kehtima 20. aprillil 2006 ning 2020 aasta seisuga on konventsiooniga ühinenud 180 riiki (ERK 2020). Konventsiooni eesmärgid on: *a) kaitsta vaimset kultuuripärandit; b) tagada austus asjaomaste kogukondade, rühmade ja üksikisikute vaimse kultuuripärandi vastu; c) tõsta kohalikul, riigi ja rahvusvahelisel tasandil teadlikkust vaimse kultuuripärandi ja selle hindamise tagamise olulisusest; d) pakkuda rahvusvahelist koostööd ja abi* (Vaimse 2003; art 1).

1972. aastast kehtinud UNESCO ülemaailmse kultuuri- ja looduspärandi kaitse konventsiooniga võrreldes muutus VKK vastu võtmisega kultuuripärandi käsitlemise kontseptsioon pöördeliselt. Üheks olulisemaks muutuseks, mille VKK kaasa tõi, oli võimusuhte ümberkujundamine – kultuuripärandi kandjate nägemist uurimisobjektidena asendas pärandikandjate endi hääleõigus otsustada selle üle, mis on nende vaimne kultuuripärand. VKK kohaselt on kogukonnad partneriteks teadlastele ja valitsusele oma vaimse kultuuripärandi kaitsmisel (Akagawa, Smith 2019).

VKK defineerib vaimset kultuuripärandit, kui:

... tavad, esitus- ja väljendusvormid, teadmised, oskused ja nendega seotud tööriistad, esemed, artefaktid ja kultuuriruumid, mida kogukonnad, rühmad ja mõnel juhul üksikisikud tunnustavad oma kultuuripärandi osana. Vaimset kultuuripärandit, mida antakse edasi põlvkonnalt põlvkonnale, loovad kogukonnad ja rühmad pidevalt uuesti, mõjutatuna oma keskkonnast, loodusest ja ajaloost, vaimne kultuuripärand annab neile identiteedi ja järjepidevuse tunde ning edendab seeläbi ka kultuurilist mitmekesisust ja inimeste loometegevust. (Vaimse...2003, A 2, lg 1).

Üks olulistest kohustustest UNESCO VKP konventsiooniga liitunud riikidel on koostada vaimse kultuuripärandi nimekirju oma territooriumil. Ettepanekuid inimkonna vaimse pärandi nimekirja kandmiseks teevad riigid ise oma pärandi kohta ning eelduseks on, et esmalt peab UNESCO VKP nimekirja kandideeriv kultuuripärandi nähtus olema kantud riiklikku kultuuripärandi nimekirja. Koos kultuuripärandi esitamisega maailmapärandi nimekirja tuleb esitada riigi poolt välja töötatud kultuuripärandi kaitsemeetmete kava, milles on näidatud milliseid meetmeid on juba kasutusele võetud ja mida on kavas kasutusele võtta. Kaitsemeetmete all peetakse silmas vaimse kultuuripärandi edasiandmist (eelkõige vabaharidusliku töö kaudu), kultuuripärandi määratlemist, uurimist ja dokumenteerimist, säilitamist ja kaitsmist ning esiletõstmist ja elavdamist (Inimkonna ... 2020). Eestil on selles esindusnimekirjas neli kultuurinähtust: Kihnu kultuuriruum; Eesti, Läti ja Leedu laulu- ja tantsupidude traditsioon; Seto leelo ja Võromaa suitsusauna traditsioon.

Konventsiooni üheks olulisemaks uuenduseks rahvusvahelise kultuuripoliitika tasandil on keskne roll, mille see annab kogukondadele, rühmadele, üksikisikutele ja mis sellisena on esmakordne rahvusvahelise õiguse valdkonnas (Blake 2009; 2019)

Konventsioonis tunnistatakse, et vaimne kultuuripäränd saab eksisteerida ja jätkuda ainult inimeste kaudu, kes seda praktiseerivad ning on huvitatud selle praktika jätkumisest. Ühalt-alla lähenemisviis nagu see kehtis kultuuripärändi poliitikas varem (kultuuripärändiks kvalifitseerumine määrati riiklike institutsioonide ja ekspertide poolt, nagu nt Muinsuskaitseamet Eestis) muudeti selles konventsioonis alt-üles lähenemisviisiks (Blake 2009). VKK näeb ette, et initsiatiiv oma vaimse pärändi nähtavaks toomisel peab tulema pärändikandjate endi poolt – kogukonnad, rühmad, üksikisikud.

VKK oli oluline samm pärändi määratlemise demokratiseerimisel, andes selleks pärändi määratlemisel võimu pärändiekspertidelt üle kogukondadele – pärändikandjatele. Kuid see on toonud kaasa ka rohkelt küsimusi ning probleeme. Alates sellest, mis või kes on kogukond, kes kultuuripärändiga seostub ja lõpetades probleemiga, mis on kultuuripäränd ning mida ja mil määral võib ja saab vaimse pärändi nimistusse kanda (Akagawa, Smith 2019). Vaimse kultuuripärändi konventsiooni tekst on nendes küsimustes üldsõnaline ning jätab väga palju tõlgendamisruumi. Vaimse kultuuripärändi mõiste sissetoomine kultuuripärändi säilitamise kontekstis on muutnud kultuuripärändi diskursuse palju keerukamaks ja poliitilisemaks kui see oli siis, kui säilitamisasutuste huvi oli piiratud mälestiste ja esemetega (Blake 2009).

Kogukonnad peavad oma pärändi määratlemisel, säilitamisel ja kaitsmisel olema eestvedajad, algatajad. Kuid praktikas on selgunud, et tihti kogukonnad ei märka oma pärändit. Sageli on see seotud nende igapäevaeluga ja argiste tegevustega, mistõttu nad ei teadvusta seda kultuuripärändina (Bardone, Tamm 2013). Seda enam, et UNESCO konventsioon näeb ette, et tegemist on elava pärändiga – täna sel päeval praktiseeritava pärändiga. Seetõttu on praktikas sageli siiski mingil moel kultuurivaldkonnaga seotud inimesed (nn pärändiekspertid) need, kes pööravad kogukonna tähelepanu nende elatavale pärändile, mis vajaks väärtustamist ja hoidmist (Bardone jt, 2020) Teiseks, konventsioonis vaimse pärändi kaitse meetmetena sõnastatud ülesanded ei ole sageli vaimset pärändit praktiseerivale kogukonnale jõukohased – nii teadmiste kui ressursside poolest – mistõttu ilma riigi poolse abita on neil seda nõuet raske täita. Seega, kuigi kogukonna olemasolu on konventsiooni kohaselt esmatähtis, saab pärändi määratlemine ja VKP nimekirja kandmine enamasti

toimuda mainitud pärandiasjatundjate kaasabil ning seetõttu sõltub sissekannete teemade ring eksperdi valikutest ja otsustest.

Kolmandaks tõstatub nimekirjade koostamise probleem ise. Nimekirjade koostamise kohustus lasub riigil, kes teostab seda oma institutsioonide kaudu. Näiteks Eestis haldab VKP nimekirja Kultuuriministeeriumile alluv Eesti Rahvakultuuri Keskus (ERK), keda omakorda nõustab VKP nõukogu (lähemalt teises peatükis). Maailmapärandi nimekirja kandideerimisel lisandub otsustajate ringi UNESCO Eesti Rahvuslik Komitee. Niisiis sõltub VKP nimistusse kandmine lõppkokkuvõttes ametnike otsusest, mis tõstatabki küsimuse – kas nähtused, mis on kantud vaimse kultuuripärandi nimistusse on väärtuslikumad kui need, mida sinna kantud ei ole? Kuna kogukonnad sõltuvad eelpool toodud põhjustel siiski pärandiekspertidest, siis muutub mingi nähtuse vaimse pärandina määratlemine rohkem või vähem poliitiliseks (Kuutma 2019/a). Lisaks sellele tuleb esile tuua, et igasugune pärandi kaitsmine eeldab majanduslike ressursside olemasolu, mistõttu kogukonnad ei ole võimelised ilma riigi abita oma pärandit kaitsma, kuid kuidas saavad kogukonnad valitsuspoliitikat mõjutada? (Blake 2009; Bardone jt 2020). UNESCO konventsioon ei kirjuta ette, kuidas neid probleeme lahendada – see jääb iga riigi enda otsustada, kuidas riik oma kultuuripoliitikat kujundab, et VKK nõudeid täita. Eestis ei ole loodud konkreetselt vaimse kultuuripärandi kaitsmisele keskenduvat visioondokumenti. 2019. aastal uuendati Muinsuskaitse seadust, kuid vaimsele kultuuripärandile on seal viidatud vaid üldsõnaliselt (Muinsus...2020: § 5). Vaimse kultuuripärandi kaitset selle seadusega ei reguleerita. Niisiis, kuigi UNESCO VKK aluspõhimõtted on demokratiseerimine ja inimõiguste kaitse, tingivad praktilised probleemid vaimse kultuuripärandi jõudmisel VKP nimistusse paratamatult küsimuse, et täielik rohujuure tasandilt lähtuv demokraatia on VKP nimistute koostamise puhul mitmeski mõttes illusoorne.

Tõstatunud probleemidest hoolimata on UNESCO vaimse pärandi kaitse konventsioon oluline dokument, mis on toonud kaasa palju positiivset kultuuripärandi väärtustamisel, säilitamisel ja esitlemisel üle maailma. VKP konventsioon annab kogukondadele võimaluse kaasa rääkida oma vaimse kultuuripärandi määratlemisel ja esile tõstmisel - võimaluse, mida neil enne selle konventsiooni vastu võtmist ei olnud. Üheks selliseks positiivseks näiteks on ka käesolev magistriprojekt.

1.2 Vaimse kultuuripärandi nimistu sissekande koostamine kui pärandistamise protsess

Nagu eelnevas alapeatükis on välja toodud, kaasneb UNESCO VKK rakendamisega hulgaliselt probleeme, mis teevad vaimse kultuuripärandi määratlemise ja VKP nimekirja jõudmise küllaltki keeruliseks. See on toonud kaasa elava arutelu rahvusvahelisel tasandil ning kultuuriteaduses on kriitilistest pärandiuuringutest kasvanud välja omaette multidistsiplinaarne teadusvaldkond (Blake 2009; Bendix jt 2013; Smith, Akagawa 2019; Kuutma 2019). Pärandistamise mõiste on kasutusele võetud just pärandiuuringute kontekstis, mis lähtuvad tõdemusest, et kultuuripärand ei ole olemas iseenesest, vaid kultuuripärand luuakse lähtudes teatud pärandipoliitikast. Kultuuripärand on alati sotsiaalne konstruktsioon, kultuuripärandi loomine toimub alati kellegi huvides ning on suunatud sümboolsete ja materiaalsete ressursside suurendamisele (Kuutma 2019/b). Niisiis võib kultuuripärandiks määratlemist käsitleda kui pärandistamise protsessi. Pärandistamise protsessis on alati mitmeid huvitatud osapooli – kogukond, eksperdid, riik – kes peavad omavahel arutama ja kokkuleppele jõudma, mida kultuuripärandiks peetakse ja kuidas seda väärtustada soovitakse. Sealjuures võivad kogukonna, ekspertide ja riigi arusaamad ja ootused olla erinevad.

UNESCO VKP konventsioon nõuete – vaimse kultuuripärandi inventeerimine ja nimekirjade koostamine – täitmiseks peab riik korraldama vaimse pärandi uurimist, dokumenteerimist, pärandi kirjeldamist, kultuurikonteksti kirjeldamist ning otsustamist, milline vaimne kultuuripärand on VKP nimekirja kandmise vääriline. See kõik tähendab riikliku pärandipoliitika sõnastamist, mida teostatakse luues selleks vastavad institutsioonid, ametikohad ja protseduurid ning ühes sellega teatava bürokraatliku korra (Kirshenblatt-Gimblett 2004; Bendix jt 2013). Eestis, nagu eespool nimetud, on selleks institutsiooniks Eesti Rahvakultuuri Keskus. Kogukond, kes on otsustanud viia oma vaimse kultuuripärandi nähtuse VKP nimekirja, peab seda tegema Eesti Rahvakultuuri Keskuse vahendusel, läbides seega pärandistamise protsessi (Eesti VKP nimekirja kandideerimise protseduuri kirjeldan täpsemalt järgmises peatükis.)

Pärandistamise protsessi algatajaks peab UNESCO konventsiooni kohaselt olema kogukond. Kuid kogukonna mõiste ise on tänapäeval problemaatiline. Kogukond

peaks olema ühise sotsiaalse kuuluvustundega ja vastastikkuse seotusega, kuid tänapäeva mitmekesistavas ja globaliseerivas maailmas on kogukondade piirid hägustunud (Kuutma 2012; Bardone jt 2020). Sellest tulenevalt on tänapäeval keeruline kogukondi määratleda ainult geograafilise piirkonna järgi, mida vaimse kultuuripärandi mõiste eeldab, sest VKP nimistu üheks nõudeks on kultuuripärandit omava kogukonna asukoht. ERK on kogukonda mõtestanud kui ühiste vaimsete väärtustega seotud inimrühma, milleks võivad olla ka näiteks eriala- või huvialaühendused, mida sel juhul ei saa määratleda geograafilise asukoha järgi (Vaimne...2015). Samuti võib kogukond olla väga erineva suurusega: ERK (2015) sätestab, et kogukond võib olla kasvõi ainult üks perekond; Benedict Anderson oma raamatus: „Kujutletud kogukonnad“ näeb kogukonnana tervet rahvust (2020 [1983]). Eesti VKP nimistust leiab samuti näiteid nii ühest kui teisest – näiteks „Arhailise meestelaulu traditsioon Harjumaal Arukülas ja meestelaulu punt Lüü-Türr“ või „Süldi valmistamine ja söömine Eestis“ (VKP nimistu 2020). Seega, kuna VKP konventsioon ei defineeri kogukonna mõistet, jääb siin palju tõlgendamisruumi.

UNESCO konventsiooni vaimse kultuuripärandi mõiste definitsioon on väga laiaulatuslik – definitsiooni kohaselt mahub vaimse kultuuripärandi alla ükskõik mis, mida kogukond oma identiteedi seisukohalt oluliseks peab. VKP nimistusse kandmine tähendab mingi nähtuse esiletõstmist, mis loob sellele moraalise ja majandusliku lisandväärtuse (Kuutma 2019/a). Nii on pärandistamise protsessiga paratamatult seotud ebavõrdsuse problemaatika, tekitades küsimuse, kas VKP nimistusse kantud vaimne kultuuripärand on riigi või kogukonna seisukohalt olulisem ja tähtsam kui selline kultuuripärand, mida sinna kantud ei ole. Samas ei ole VKP nimistu piiratud, uue sissekande võib sinna luua igal ajal, kuid sissekande koostamine, teisisõnu pärandistamise protsessi läbimine, sõltub väga mitmetest teguritest: kes võtab initsiatiivi, kes esindab kogukonda, kellel üldse on õigus dokumenteerida ja säilitada (Kuutma 2019/b). Seetõttu võib öelda, et VKP nimistu sissekanded on valikulised, sõltudes kõige enam sellest, kas kogukonnas on huvi ja leidub inimest, kes on valmis pärandistamise protsessi läbima.

Teisest küljest loob UNESCO vaimse kultuuripärandi konventsioon võimaluse kogukondadele neile olulise vaimse pärandi esile toomiseks ning sellega kaasneva kasu saamiseks. Vaimne kultuuripärand on tihedalt seotud kogukonna enesemääratluse ja

identiteediga, sest selle aluseks on ajalooline põlvest-põlve edasi antav pärand; teadmised, oskused, tavad jne, mis on sellele kogukonnale olulised. Ja kuigi pärandistamise protsess on küllaltki keeruline protseduur, suurendab juba pärandistamise protsessis osalemine ise kogukonnas ühtsuse- ja uhkusetunnet, mis annab kogukonnale ja nende vaimsele pärandile eelduse jätkusuutlikuks arenguks, mis ühtlasi on ka UNESCO eesmärk kultuurilise mitmekesisuse säilitamisel ja säästva arengu tagamisel.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kultuuripärandiks kuulutamine on valikuline ja sõltub sellest, kellel ning mis põhjustel ja eesmärkidel on soov mingit kultuurinähtust pärandina esile tõsta. Pärandistamise protsessi võib käivitada riiklik huvi, eksperdi arvamus või kogukonna tahe. Viimase näiteks on ka käesolev magistriprojekt, ehkki minu rolli selles võib teatud määral näha ka kui väljastpoolt tulevat eksperti. Eesmärgiga kogukonnale tähelepanu pöörata ja luua väärtus, mis aitab kaasa kogukonna enesehinnangu tõstmisele, kasutasin koostöös kogukonnaga võimalust kanda neile oluline traditsiooniline praktika vaimse kultuuripärandi nimistusse, läbides sellega pärandistamise protsessi. Pärandistamise protsessi positiivset mõju kogukonna eneseteadlikkuse kasvule kirjeldan lähemalt alapeatükis 3.5. *Sissekande koostamise järelmõjud.*

2. Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu ja kultuuriruumide programmid

Selles peatükis võtan põhjalikuma vaatluse alla, kuidas Eestis on korraldatud ja välja kujunenud vaimse kultuuripärandi VKP nimistusse kandmise protseduurid. Nagu juba on mainimist leidnud, on Eestis VKP nimistu haldamine ja kogukondade kaasamine Eesti Rahvakultuuri Keskuse ülesanne. Lisaks on Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium loonud piirkondlikud kultuuriruumide programmid, mis toetavad kogukondi oma vaimse pärandi kaitsmisel. Kasepää kuulub Peipsiveere kultuuriruumi, seoses sellega tutvustan käesolevas peatükis lähemalt Peipsiveere kultuuriprogrammi.

2.1 Eesti Vaimse kultuuripärandi nimistu

UNESCO vaimse kultuuripärandi konventsiooniga liitumisel võtab riik endale kohustuseks moodustada vaimse kultuuripärandi nimekirjad ning tagada nende kaitse: *Selleks et tagada kultuuripärandi kindlakstegemine eesmärgiga seda kaitsta, koostab iga konventsiooniosaline oma oludest lähtudes ühe või mitu oma territooriumil leiduva vaimse kultuuripärandi nimistut. Nimistuid ajakohastatakse korrapäraselt.* (Vaimse... 2003; A 12, lg 1)

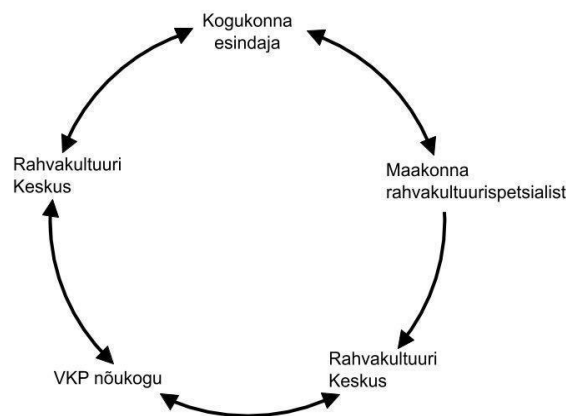
Ülesande täitmiseks on riik kohustatud määrama või moodustama vajalikud institutsioonid, kelle ülesandeks on nimistute loomine ning koordineerimine, kogukondade ja nende esindajate koolitamine ja nõustamine. Samuti on riigi kohustuseks arendada teaduslikku uurimistööd ja tagada meetmete majanduslik, õiguslik, finantsiline ja tehniline baas vaimse kultuuripärandi valdkonnas (Vaimse... 2003; A 13).

2.1.1 Eesti VKP nimistuga seotud organisatsioonid

Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium on konventsiooni ellurakendamise teinud ülesandeks Eesti Rahvakultuuri Keskusele. Kultuuriministeeriumi ja ERK-i nõustab 2009. aastal Kultuuriministeeriumi juurde loodud vaimse kultuuripärandi nõukogu.

See on valdkonna ekspertide kogu, kuhu kuulub 19 liiget⁴, kes on ülikoolide, teadusasutuste, muuseumide, teabekeskuste ja ministeeriumite esindajad. Nõukogu tegeleb vaimse pärandi kaitsmiseks vajalike tegevussuundade välja töötamisega ja nõukogu seisukohtadele ja otsustele tugineb ERK-i tegevus vaimse pärandi valdkonnas. Samuti kinnitab nõukogu Eesti vaimse kultuuripärandi ideekavandeid ja neile järgnevaid sissekanded.

Eesti Rahvakultuuri Keskus osaleb vaimse kultuuripärandi arenguprotsessis ja kultuuripoliitika elluviimisel, korraldab koolitusi ja kursusi ning haldab vaimse kultuuripärandi nimekirja. ERK-i juurde loodi vaimse kultuuripärandi osakond, kes nõustab kogukondi, tegeleb teadlikkuse tõstmise ja koolitustegevusega ning teeb tihedat koostööd maakondade rahvakultuuri spetsialistidega (Eestis üks igas maakonnas - kokku 15), kes omakorda on maakondades ERK-i esindajad. Lisaks teeb VKP osakond koostööd teiste rahvakultuuriga tegelevate asutustega ning valitsusväliste organsatsioonidega (Tamm 2017). Kohalikul tasandil on kogukondade esmasteks nõustajateks ja toetajateks maakondade rahvakultuuri spetsialistid. Skemaatiliselt võib kogukonna teed nimistusse sissekande tegemiseks kujutada järgmiselt:

Joonis 1. Kogukondade suhtluskanalid vaimse kultuuripärandi nimistu sissekande koostamisel.

Eestis lähtutakse põhimõttest, et sissekande koostamise initsiatiiv peab tulema kogukonnast, kuid selle sisu peab olema arusaadav ka väljaspool kogukonda (Tamm 2017). Arusaadavuse tagamiseks on ERK vaimse pärandi osakond koostöös VKP

⁴ VKP nõukogu koosseis 2019 aastal: Eino Pedanik, Külli Eichenbaum, Riina Koolmeister, Triin Kusmin, Marju Kõivupuu, Piret Leskova, Kerli Nõges, Janika Oras, Helgi Põllo, Kristel Rattus, Margit Siim, Janne Suuts, Lauri Õunapuu, Anneli Banner, Liina Jänes, Kristin Kuutma, Ene Lukka-Jegikjan, Ave Matsin, Carolin Pihlap

nimistu nõukoguga loonud VKP nimistu sissekande koostamiseks vormid: ideekavandi vorm (Lisa 2); vaimse kultuuripärandi sissekande vorm (Lisa 7). Ideekavandi vormikohase esitamise nõue kehtib aastast 2018 – see täiendus sissekande koostamise protseduuri tehti eesmärgiga tutvuda potentsiaalse sissekande koostaja kavatsustega, et anda koostajale esialgseid suuniseid ning et koostaja saaks juba mõtteid koondada ja fookuse leida (Tamm 2020). Etteantud vormide ja nõuete täitmine seab nõudmised kande koostajale, kes peab olema võimeline nähtust analüüsima ja dokumenteerima.

2.1.2 Eesti VKP nimistu ülesehitus

Nagu sissejuhatuses on juba välja toodud on Eesti VKP nimistu veebipõhine andmebaas, mille leiab Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehelt. VKP nimistusse võivad sissekande teha kõik kogukonnad ja rühmad, kes tahavad jäädvustada ja teistele tutvustada endale olulist pärandit. Eesti VKP on üles ehitatud kahel viisil. Ühelt poolt on nimistusse oodatud nelja tüüpi sissekandeid:

- nähtus, oskus või teadmine - kõik, mida saab vaadelda vaimse kultuuripärandi väljendina;
- isik - praktiseeriv meister;
- asutus või ühendus - organisatsioonid, kes on seotud elava pärandiga;
- paik - nii looduslik kui inimese poolt loodud ruum, mis on nendele inimestele tähenduslik ning seega osa vaimsest pärandist.

Teisalt on nimistu struktureeritud valdkondadeks: asustus, eluviis, elamise keskkond; loodusvarade haldamine; toit ja toitumine; käsitöö; keel ja poeetilised žanrid; kombed ja religioon; ajaviide ja mänguline tegevus. Nendel valdkondadel on omakorda allvaldkonnad, mis kokku moodustavad üsna üksikasjaliku vaimse kultuuripärandi jaotuse, mille ERK on nimetanud valdkondade puu-ks ning mis on leitav VKP nimistu kodulehelt (Lisa 1). Valdkondade puu on kokku pandud koostöös Tartu Ülikooli folkloristidega (Tamm 2017).

Üks vaimse pärandi nähtus võib samaaegselt kuuluda mitme valdkonna alla, seosed erinevate valdkondadega on sissekande päises nähtavad ning samuti on võimalik otsida

sissekandeid nimistu päises oleva filtri abil.⁵ Näiteks käesoleva magistriprojekti tulemusena valminud sissekanne kuulub kahte valdkonda ning kolme alavaldkonda:

- 1) Toit ja toitumine
 - Toidu tootmine
- 2) Loodusvarade majandamine
 - Aiandus
 - Põllundus

Sissekande teksti loomiseks tuleb kasutada eelpool nimetatud vaimse kultuuripärandi sissekande vormi, mille leiab samuti ERK kodulehelt⁶. Sissekanne koosneb temaatilistest alaosadest:

- pärandi kirjeldus, milles antakse ülevaade teadmise, oskuse, kombe või tava olemusest selle tänases kontekstis;
- ajalooline taust - kuidas on kujunenud selle vaimse pärandi tänapäevane roll;
- jätkusuutlikkus - kuidas on selle vaimse pärandi edasi andmine ja kandumine kindlustatud;
- jätkusuutlikkust ohustavate tegurite kirjeldus;
- teadmise, oskuse, tava jätkumise toetuseks astunud sammud;
- lisad: fotod, videod, helilõigud, pikemad tekstid, mis aitavad kirjeldatavat nähtust paremini selgitada.

Lisaks kogukonda nõustavatele spetsialistidele on ERK-i kodulehel leitav kogu kande koostamiseks vajalik dokumentatsioon ning praktilised õpetused, kuidas sissekannet koostada., näiteks “Näpunäiteid sissekande koostajale”⁷ (millest on võetud ka alljärgnev tsitaat), on tegelikult põhjalik õpetus, kuidas alustada ning edasi liikuda kuni sissekande teksti valmimiseni:

(...) nimistu sissekanne peab andma lugejale tervikpildi tutvustatavast elavast pärandist ja aitama mõista selle tuuma. Lühike ja kergestimõistetav ülevaade peab selgitama, millega on tegemist ning kuidas antud vaime kultuuripärand elab ja toimib praeguses ühiskonnas meie kaasaegsete elus – miks on need teadmised ja oskused (ning nende tulemused) inimestele olulised ja vajalikud? (Näpunäiteid...2020).

⁵ Töö kirjutamise ajal on Rahvakultuuri Keskuse koduleht uuendamisel ning funktsioon ei toimi täielikult.

⁶ Leitav Rahvakultuuri Keskuse kodulehel: <https://rahvakultuur.ee/vkp/tee-nimistusse/>

⁷ Leitav samas: <https://rahvakultuur.ee/vkp/tee-nimistusse/>

2.1.3 Sissekande koostamine

Kui kogukond on teadvustanud oma pärandi ning teinud otsuse, et nad soovivad teha VKP nimistu sissekande, võtab üks või mitu inimest kande koostamise enda ülesandeks. Edasine töö toimub etappidena:

- Sissekande autor(id) koostab(vad) ideekavandi ja esitab(vad) selle hindamiseks VKP nõukogule (ERK kaudu).
- Kui VKP nõukogu on ideekavandi heaks kiitnud, algab sissekande jaoks vajaliku materjali kogumine, mis enamasti nõuab põhjalikku uurimistööd. See on vaimse kultuuripärandi sissekande koostamise kõige mahukam töötapp. Lisaks olemasolevale dokumentatsioonile tuleb kande koostajal intervjueerida kogukonna liikmeid, kes kande aluseks olevat pärandit valdavad (Tamm 2017), et saada võrreldav ja üldistatav materjal sissekande teksti koostamiseks;
- Kogutud andmete analüüs ja selle põhjal üldistuste tegemine, lisamaterjalide otsimine või loomine – kirjandus, arhiiviallikad, fotod, videod, helifailid jms, mille kaudu sissekande koostaja peab vajalikuks kogukonna vaimset pärandit tutvustada;
- Sissekande teksti koostamine. Siinkohal on suureks abiks koostöö ERK vaimse pärandi osakonna töötajaga, kes autorit(eid) nõustab;
- ERK-ile esitatud sissekande kinnitamine VKP nõukogu poolt;
- ERK-i keeleteoimetaja redigeerib teksti;
- VKP nimistu sissekande avalikustamine ERK poolt.

Niisiis eeldab sissekande koostamine etteantud reeglite raamistikus koostajalt uurimistöö läbiviimise võimekust ja vastavaid teadmisi ja oskusi, mida paljudel vaimse pärandi oskuse valdajatel, aga ka kultuuripärandist huvitatud kogukonna liikmel ei pruugi olla. Seega ei peegelda VKP nimistu üheselt kogukondade vaimset kultuuripärandit, vaid pigem kogukonna võimekust seda etteantud reeglistiku kohaselt kirjeldada.

Sissekande koostamise protsessile ei ole ajalisi piiranguid kehtestatud, kuid arvestada tuleb sellega, et VKP nõukogu koosolekud toimuvad reeglipäraselt kaks korda aastas ning nii ideekavand kui valmis sissekanne kinnitatakse VKP nõukogu poolt korralisel koosolekul (VKPN töökord 2020). See tähendab, et sissekande koostamiseks kulub vähemalt kahe VKP nõukogu koosoleku vaheline aeg. VKP nõukogu heakskiit eeldab

vaimse kultuuripärandi kirjeldamisel sissekande koostajalt eksperttasandi oskust pärandit kirjeldada.

ERK vaimse pärandi osakond on seisukohal, et vaimne kultuuripärand kui elav pärand ei ole staatiline ja muutumatu, seepärast ei ole ka avalikustatud VKP nimistu sissekanne lõpp-produkt – sissekande koostajalt oodatakse regulaarseid uuendusi, nii et need kajastaksid võimalikult hästi hetkeolukorda (Vaimse...2015). See tähendab sissekande koostajale(tele) kohustust vähemalt iga viie aasta järel sissekande teksti ja lisasid vajadusel uuendada (Rahvakultuuri...2020). Tähtaja lähenedes võtab ERK vaimse kultuuripärandi osakonna töötaja ühendust sissekande koostajaga esitades palve vaadata üle, kas sissekanne vajaks uuendamist. Kui esialgne koostaja ei ole enam mingil põhjusel kogukonnaga seotud, pöörduakse kogukonna esindaja poole, selle puudumisel maakonna rahvakultuurikeskuse töötaja poole. Kümne aasta jooksul, mil Eesti VKP on olemas olnud, on ERK-i andmetel sissekannete täiendamise ja kaasajastamise nõuet enamasti ka täidetud (Tamm 2020).

2.1.4 Eesti VKP nimistu sissekanded

Kuigi Eestis on vaimse pärandi - varasemate nimetustega ka rahvaluule, folkloor, suuline pärimus kogumisega tegeletud juba 19. sajandist ja meil on olemas mahukad rahvaluule ja vanavara kogud (Eesti Rahvakultuur 2008), ei ole muuseumide varasid Eesti VKP nimistusse kantud, sest nimistu on loodud põhimõttel, et see kajastab ainult kogukondade endi poolt nimistusse kantud pärandit (Tamm 2017). Kümne aasta jooksul, mil VKP nimistu on olemas olnud, on nimistusse tehtud 110 kannet ja see täieneb pidevalt.

Sisult on VKP sissekanded väga eriilmelised, kattes suure osa valdkondade puu teemasid, kõige enam võib siiski leida sissekandeid traditsiooniliste toitude ja käsitöö kohta. Piirkondadest domineerivad Kihnu, Mulgi, Hiiumaa ja Setomaa kultuuriruumide sissekanded. Teistest Eesti piirkondadest on nimistusse jõudnud vaid üksikud sissekanded. Siin võib olla samuti põhjus esimeses peatükis välja toodud probleemides – kas ja kuidas kogukond teadvustab oma vaimset pärandit, kas on eestkõnelejaid, märkajaid ning toetajad. Kui enamus sissekandeid on tulnud juba mainitud riigi poolt määratud ja toetatud kultuuriruumidest, siis võib tõstatuda ka ebavõrdsuse küsimus – kas kultuuriruumidest välja jäävad kogukonnad peavad ise

leidma ressursid sissekande koostamiseks? Samuti ei ole VKP nimistu ainus vaimse kultuuripärandi alast teadlikkust ja seda väärtustav vahend, paljud kogukonnad võivad eelistada atraktiivsemaid lahendusi – festivalid, üritused, õpitoad jms (Eesti ... 2008). Siiski on sissekanded viimastel aastatel mitmekesisunud nii valdkondade kui piirkondade lõikes, mis annab märku sellest, et VKP nimistu olemasolu ja tähtsust hakatakse kogukondades järjest enam teadvustama ja tähtsustama.

2.2 Peipsiveere pärimuskultuuri toetusprogramm

Eestis on regionaalse kultuuripoliitika korraldamiseks aastast 2000 loodud paikkondlike kultuuriruumide programm: *“Kultuuriruum on ühtse identiteediga toimiv kogukond, kelle tegevusi saab liigitada vaimse kultuuripärandi valdkonda.”* (Kultuuriministeerium 2020). Kultuuriruumid on loodud üldjuhul Eesti äärealadele jäävate kogukondade toetuseks, kus pärimuskultuur on paremini säilinud (samas 2020). Kultuuriruumide loendis on:

1. Setomaa pärimuskultuur;
2. Kihnu kultuuriruum;
3. Saarte pärimuskultuur;
4. Mulgimaa pärimuskultuur;
5. Vana Võromaa pärimuskultuur;
6. Peipsiveere pärimuskultuur;
7. Virumaa pärimuskultuur.

Kultuuriruumide toetuseks on ettenähtud eraldi toetusprogrammid (neid haldab ERK) ning nende mõju kajastub ka VKP nimistu sissekannetes - enim on sissekandeid Kihnu-Hiiu-, Mulgi-, Seto- ja Vana Võromaal. Erandiks on Peipsiveere ja Virumaa kultuuriruum, millistest on üksikuid sissekandeid. Kuna minu magistriprojekti aluseks olev kogukond kuulub Peipsiveere kultuuriruumi, siis tutvustan alljärgnevalt lähemalt Peipsiveere pärimuskultuuri toetusprogrammi.

Peipsiveere kultuuriruumi toetatakse Peipsiveere pärimuskultuuri toetusprogrammi (edaspidi PPT) kaudu, mis hõlmab geograafiliselt Peipsiäärseid asulaid Jõgeva, Tartu, Põlva maakonnas ja Ida-Virumaal ning Kodavere kihelkonna murdeala. (Peipsiveere...2016: 3). Programmi alusdokumentideks on UNESCO vaimse

kultuuripärandi konventsioon ning UNESCO kultuuri väljendusvormide mitmekesisuse kaitse ja edendamise konventsioon (jõustunud Eestis 18. märts 2007). (Kultuuriministri...2020).

Peipsiveere pärimuskultuuri toetusprogrammi eesmärgiks on toetada: “... *sihtpiirkonna pärand- ja omakultuuri, seades eesmärgiks Peipsiveere ajalooliste vene rannakülade ja vanausuliste, Kodavere murdeala kultuuri ning identiteedi säilimise ja laiema tutvustamise. Piirkonna kultuurilisteks dominandiks on eeskätt Peipsiveere vanausuliste kultuuripärand ja Kodavere murdeala, sealne eesti ja vene mitmekultuuriline keskkond, tihedast kokkupuutest ning aastaringsest sõltuvusest Peipsi järvega sajandite vältel välja kujunenud rannaline eluviis.*” (Kultuuriministri 2020)

Nagu välja toodud tsitaadist kõlama jääb, on PPT peamiseks fookuseks vene vanausuliste kultuuri ning Kodavere murdeala kaitse ja arendamisega seotud projektide toetamine. 2013. - 2016. aasta programmiperioodil toetati üle 70ne projekti, neist umbes $\frac{2}{3}$ olid vanausuliste kultuuriga seotud projektid ning enamik ülejäänutest Kodavere murdealaga seotud projektid (Peipsiveere...2016).

Sellest võib järeldada, et vanausuliste kultuuri on programmi kaudu üsna hästi toetatud, kuid kahjuks ei ole VKP nimistusse tehtud ühtki sellekohast sissekannet. Kodavere murdealalt on üks sissekanne Kodavere murrakust ning käesoleva projekti raames tehtud eestlaste kurgikasvatuse traditsiooni teemaline sissekanne on alles teine, mis Peipsiveerest VKP nimistusse on jõudnud. Nagu Rakendusliku Antropoloogia Keskuse uurijad Peipsiveere kultuuriprogrammi uuringuraportis on välja toonud, iseloomustab kohaliku kultuurielu, et selle eestvedajad on tihti väljastpoolt sisse tulnud kultuuriaktivistid, mitte põliselanikud (Telve, Koppel 2016). Nad tegutsevad hoogsalt kohaliku kultuuri tutvustamisel, kuid kultuuripärandi esitlemisel ei ole nende jaoks VKP sissekande koostamine olnud esikohal, vaid eelistatud on atraktiivsemad viisid – korraldatakse rohkelt erinevaid festivale ja sündmusi, luuakse külastuskeskusi ja muuseume ning neid ühendavaid turismimarsuute – n Sibulatee, Peipsi Toidu Tänav jms. Teisalt võib põhjuseks olla vaimse kultuuripärandi nõue traditsiooni elujõulisuse kohta: *Piirkonnas elavad inimesed leiavad, et tõenäoliselt on nii Kodavere kui ka vanausuliste kultuure endisel moel raske taaselustada või jätkuvalt sama aktiivsena hoida* (Telve, Koppel 2016: 36). Praegu tegeletakse kõige enam kohalike traditsioonide

uurimise, tutvustamise ja säilitamisega erinevates vormides ja viisidel, ilmselt ei näe tegevuste eestvedajad, kuidas VKP nimistusse sissekande tegemine nende tegevusi toetada saaks. Samas Peipsiveere kultuuriprogrammi toetuste tulemusi on piirkonnas tegevuste ja korda tehtud pärandiobjektide näol rohkesti näha.

Programmi eesmärkidena on nimetatud ka eesti ja vene mitmekultuuriline keskkond ning sajandite jooksul välja kujunenud rannaline eluviis. Nende punktide alla mahuvad ka Peipsi ääres elavad eestlased, kes ei kuulu Kodavere murdeala alla. Nende hulgas eestlaste kogukond, kelle esindajaks ma käesoleva projekti raames kujunesin. Kasepää eesti külad (Kasepää, Omedu, Kaasiku, Nõmme ja Metsaküla) piirnevad ühelt poolt vene vanausuliste küladega ja teiselt poolt Kodavere murdealaga ja oma sellise asendi tõttu moodustavad nad justkui valge laigu, mis Peipsiveere kultuuriprogrammi tähelepanu alt välja jääb. Ka mainitud ERK-i 2016 aasta programmi raport kajastab samasugust olukorda – toetuste jagamisel ei arvestata sellega, et Peipsiveere eestlastel võib veelgi olla teadmisi ja oskusi, mis vääriksid väärtustamist ja esiletõstmist.

Nagu eelpool on välja toodud, on Peipsiveerele iseloomulik, et kultuurielu eestvedamisel ja sealhulgas kultuuripärandi esile toomisel, on oluline roll siia sisse tulnud inimestel. Nemad on need, kes märkavad ja tähtsustavad kohalikke traditsioone, kirjutavad projekte ning loovad sündmusi ja kohti, mille kaudu kohalikku kultuuripärandit esitleda. Seega on tegemist pärandistamise protsessiga, kus eestvedajatel/ekspertidel on voli otsustada, mis kohalikus kultuuriruumis on esiletõstmist väärt.

3.Vaimse kultuuripärandi sissekande koostamine – tööprotsess ja refleksioon

Sissekande saamislugu on pikk, ulatudes ajas tagasi 2011. aastasse, mil ma Kasepää Rahvamajas tööd alustades kogukonnaga tutvusin ja on näide sellest, kuidas VKP nimistusse võib jõuda ka rohujuuretasandi algatusel. Samuti võib öelda, et minu magistriprojekti elluviimine oli pärdistamise protsess. Selle protsessi käigus arenesin nii mina kui algataja kui ka kogukond, kes enda vaimse pärandi esile tõstmisest huvitatud oli. Käesolevas peatükis kirjeldan nii neid põhjusi, kuidas minust sai VKP nimistu sissekande koostaja kui sissekande koostamise protsessi ennast.

Uurimisväljal kohal olemine tähendab tavaliselt uurija jaoks välitöödel olemist, mille ajal ta kasutab oma uurimistöö allikate loomiseks etnograafilisi meetodeid: vaatlus, osalusvaatlus, intervjuud, vestlused, visuaalsed ja sensoorsed meetodid (Metsvahi 2017). Alljärgnevalt tutvustan erinevate meetodite kasutamist oma uurimistöös tööprotsessi kirjeldamise kaudu. Parema ülevaate andmiseks olen tööprotsessi kirjeldamise jaganud alapeatükkideks.

3.1 Sissekande koostamise otsuse eellugu.

Kogukond, kelle kurgikasvatuse traditsiooni kohta minu magistriprojekt on teostatud, on Peipsi ääres asuva endise Kasepää valla eestlaste külad. Vallas oli kokku kaheksa küla, millest kolm (Raja, Kükita ja Tiheda) on ajalooliselt olnud vene elanikkonnaga külad, ülejäänud viis on eesti külad (Mihhailov 2013). Kahekultuurne keskkond on piirkonna omapära ja on kujundanud siinsete inimeste identiteeti mitme sajandi vältel. Sissekande aluseks on eesti külade pikaajalise aedviljakasvatuse traditsiooni kõige olulisem osa – kurkide kasvatamine ja müümine. Sissekande pealkirjaks sai Eesti-Kasepää, kuid see on sissekande jaoks konstrueeritud nimi, et hõlmata kõiki viit küla (Kasepää, Omedu, Nõmme, Kaasiku, Metsaküla), kes igapäevases elus on omavahel väga tihedalt läbi põimunud, olles kõik kirjeldatava traditsioonilise eluviisi kandjad ning moodustades ühtse kogukonna. Lisaks asub Peipsi ääres veel üks Kasepää küla, mille elanikkond on venelased ja nemad on tuntud sibulakasvatajad. Aliise Moora on monograafias “Peipsimaa etnilisest ajaloost” nimetanud eesti küla Maa-Kasepääks ja

vene küla Vene-Kasepääks (Moora 1964: 161), kuid need nimetused ei ole levinud ning neid ei tunta. Sissekande koostamiseks oli vaja määratleda piirkond ja kogukond ning koos magistriprojekti juhendajate Ester Bardone ja Ülle Jukk'iga arutlesime ja leidsime, et Eesti-Kasepää on antud juhul kõige kõnekam ja sobivam nimetus kõne all olevale piirkonnale.

Kasepää vald oli (2011 aastal) territooriumilt ja rahvaarvult väga väike - 2011 aastal u 1300, 2020 aastal 1151 elanikku (Mustvee 2020). Samas oli ja on siin kaks kultuuriasutust: Raja Kultuurikeskus (vene) ja Kasepää Rahvamaja (eesti). Kahe kultuuriasutuse kokkupanemine (mis tähendaks olulist kulude kokkuhoidu) ei ole olnud võimalik, sest kuigi eestlased ja venelased on Peipsi ääres aastasadu kõrvuti elanud ja omavaheline läbisaamine on väga hea, on nad siiski kaks erinevat rahvust, kaks erinevat kultuuri ning oma rahvamaja olemasolu on mõlemale rahvusele olnud niivõrd oluline, et vallavalitsus ei ole saanud seda ignoreerida. See on hea näide kahekultuursuse kohta, mida kogesin kohapeal nii positiivselt kui negatiivselt.

Kui kahekultuursus tähendab üldiselt, et piirkonnas on ajalooliselt elanud kõrvuti kaks rahvust- eestlased ja venelased, siis piirkonna kuvandi loomisel peetakse venelaste all silmas peamiselt vene vanausulissi – just nende traditsioonilist kultuuri tuuakse piirkonna turundamisel esile kui tahetakse rääkida piirkonna erilisusest (Kello 2016). Alates 1990ndatest on taasiseseisvunud Eesti maapiirkonnad (sarnaselt samalaadsete muutustega Läänemaailmas) teinud läbi suure struktuurse muutuse – põllumajandust on hakanud välja vahetama turism (Jääts 2008; Annist 2016). Kuigi Peipsi ääres elavate inimeste eluviisid on rahvusest olenemata sarnased, on vene vanausuliste kultuur Eesti kontekstis omapärane ja eriline ning seda on ära kasutanud arenev turismitööstus. Sellest tulenevalt domineeris minu tööle asumise hetkel piirkonna kuvandina vanausuliste kultuuriruum ehk vanausuliste sümboolne kapital (vrdl Annist 2016) ning kohalikud eestlased tundsid end kõrvalejäetutena – sellest nende arvamus, et neil ei ole mingit erilist (rahva)kultuuri.

Esmakohtumistel nägin väga avalaid ja rõõmsameelseid inimesi, kes üksteisest hoolivad ja omavahel tihedalt suhtlevad, jättes sellega mulle mulje ühtsest kogukonnast, mille leidmist tänapäeva Eestis pidasin haruldaseks. Kuid kui tegin juttu kultuuritegevusest, et inimesed hakkaksid käima rahvamaja ringides ja osaleksid ühistegevuses, sain vastuseks ootamatu sõnumi: *Mis nüüd meie, meil ei ole mingit*

kultuuri, vaat vanausulised – neil on kultuur. Tõlgendasin nende sellist suhtumist kui märgatavat identiteedikriisi ning sellest said alguse minu otsingud, mida tuua eestlaste argikultuurist esile, mis neid kõnetaks – milles seisneb selle kogukonna “miski”, mis neid seob ja määrab nende identiteedi, sest mõistsin nagu Annist on oma kogukonna uurimuses “Otsides kogukonda sotsialismijärgses keskuskülas” öelnud – kogukonna valmisolekut osaleda kuultuuri- või ühiskondlikus töös mõjutab nende enesehinnang (Annist 2011).

Kirjeldatud kogemustele tuginedes astusin magistrantuuri mõttega, et tahan teha Kasepää piirkonna kohta antropoloogilise kogukonnauuringu, kuid õppetöö käigus teadlikumalt kogukonda jälgides muutus minu töö fookus. Ajapikku selgus teine eestlaste identiteedikriisi põhjus – traditsiooniliste sissetulekute kadumine seoses põllumajanduse väiketootmise sektori hääbumisega. Etnograafiliste välitööde metodoloogia aine raames tegin kohalikus kogukonnas kolm intervjuud eri põlvkondade esindajatega (2017 jaanuar). Intervjuudes keskendusin kohalikule elule ja ajaloole, püüdes leida midagi, mis võiks olla selle kogukonna eripära (millele suunata edasine kultuuritegevus), keskendusin teemadele, mida seostasin rahvakultuuriga – käsitöö, toit, riided, oskused, tavad jms. Vastuseks oli, et midagi erilist meil ei ole, kuid kõigis kolmes intervjuus kerkis esile kurkide kasvatamise traditsioon, selle olulisus kohalike inimeste elus. Olin juba varem rahvamajas inimestega suhtlemisel pannud tähele, et teema, mis paneb kohalikel silmad särama ja teeb keelepaelad valla, on kurkide kasvatamine – meenutused ja lood peamiselt Leningradi turul käimisest, kuid ka muudel kurgikasvatuse teemadel. Kui hakkasin küsimusi esitama, selgus selle traditsiooni tähtsus inimeste elus veel enam. Kuna minu õppetöö venis, siis jõudsid settida esimesel õppeaastal kogutud teadmised kogukonna jaoks olulise vaimse pärandi kohta ning 2017 sügissemestriks oli teema – kurkide kasvatamise traditsioon Kasepää eestlaste kogukonnas selgunud ja 2018 kevadel tegin koos õppejõududega otsuse teostada see magistriprojektina, mille sisuks on VKP nimistu sissekanne.

3.2 Kurkide kasvatamise traditsioon kui vaimne kultuuripärand

Aedviljakasvatus elatusharuna (ehk turuaiandus nagu seda on nimetanud Anneli Banner 2019) sai Peipsi ääres alguse 19. sajandi lõpus (Moora 1964; Pajoma 1979) venelaste algatusel, kuid eestlased võtsid kiiresti eeskuju ning aedviljakasvatus muutus neile kalapüügi kõrval kõige olulisemaks elatusallikaks (Kello 2016). Aegade jooksul on müügiartiklikuks olnud erinevad aedviljad (porgand, sibul, tubakas, tomat, kurk jms), kuid kurke on kasvatatud 20. sajandi algusest ning kogu Nõukogude perioodi oli just kurgikasvatus siinsete eestlaste jaoks kõige suuremahulisem ning tulusam. Väljavõte intervjuust:

„No kurgid on olnud pea, peasissetulek. Selle eest sai kõige rohkem rahvas raha. Selle eest sai raha. Mis siin porgandid said talvel korra, aga kurki sai mitu kord korjata.“
(HR 1927, Kasepää)

Kurkide kasvatamine on elujõuline ka tänasel päeval, kuigi mahud ja tulud on oluliselt kahanenud ning see oli tekitanud kohalike elanike seas peataoleku – kogukond, kes oli end põlvkondade vältel elatanud aedviljakasvatusega, oli kaotanud oma põhilise sissetuleku ja senine eluviis oli kaotanud mõtte.

Niisiis, oli uurimustöö alguseks selge kuivõrd olulise tähtsusega on kurgikasvatus nende inimeste elus, puudutades nii minevikku, olevikku kui tulevikku. Kuid oli vaja põhjendada nii endale, kogukonnale kui hiljem VKP nõukogule, kuidas liigitub inimeste igapäevatöö, mille eesmärgiks on samas tulu teenimine, vaimse pärandi mõiste alla. Olin kultuuritöötajana käinud paljudel koolitustel ning kokku puutunud vaimse pärandi mõistega ning olin teadlik Eesti vaimse kultuuripärandi nimistust ning tutvunud selle sissekannetega. Nägin seda kui võimalust kogukonnale – teadvustada endile ja tutvustada avalikkusele kogukonnale olulist pärandit. Mõtestasin vaimse kultuuripärandi mõistet endale lahti kui kompleksset kogumit tegevustest, oskustest, teadmistest, materiaalsest kultuurist ja maailmavaatest, mis moodustavad pärandikandjate identiteedi ja minu jaoks vastas kasepäälaste kurkide kasvatamise traditsioon nendele kriteeriumitele. Väljavõte välitööde päevikust pärast esimest intervjuud:

(...) teema avanes ja selgus, et siin on tõepoolest kõike – traditsioone, oskusi, teadmisi, meetodeid – mida pärandatakse lastele ja mis teevad selle teema vaimse kultuuripärandi vääriliseks. (Terje Lill 2018)

Et UNESCO Vaimse kultuuripärandi konventsioon rõhub kogukonna tähtsusele oma pärandi teadvustamisel, siis nägin seda võimalusena – kogukond võib ise algatada endale olulise vaimse pärandi esile toomist. Isiklikult nägin VKP nimistu nimekirja kandmisel ka poliitilist eesmärki – *kultuuripärandiks kuulutamine on esiletõstva ja kindla lisaväärtuse sihipärane tekitamine* (Kuutma 2019/a: 225). See tähendab, et vaimse kultuuripärandi nimekirja kandmisel on otsene seos kultuuripoliitikaga, seega, kurgikasvatuse traditsiooni sissekande tegemise otsusega algas selle nähtuse pärandistamise protsess.

Et tutvustada kogukonnale vaimse pärandi mõistet ja põhjusi, miks arvan, et nende traditsiooniline eluviis sobib VKP nimistusse, korraldasin perioodil 2017-2018 mitmeid avalikke sündmusi. Esimene vaimse kultuuripärandi teemaline sündmus toimus Kasepää jaanuaris 2017 kui minu kutsel tuli Kasepää Rahvamajja ERK-i vaimse kultuuripärandi näitus “Pärand elab”. Näituse avas ERK-i esindaja, kes esmakordselt tutvustas kohalikele elanikele vaimse kultuuripärandi ja VKP nimistu mõisteid. 2018 aasta augustis korraldasin Avatud külavärvate sündmuse raames seminari “Peipsi piirkonna traditsiooniline aedviljakasvatus kui kohalik kultuuripärand”. Seminaril käsitleti kurgikasvatuse traditsiooni neljast erinevast aspektist: pärandikandjad, sordidaretus, turism ja vaimne kultuuripärand. Igat teemat avas vastava ala spetsialist⁸, kes oma ettekannetes tõid välja, kuidas see kohalik pärand erinevates valdkondades esindatud võiks olla ja kuidas nende valdkondade koostöö saaks aidata kaasa traditsiooni jätkumisele piirkonnas. Sügisel 2018 külastas meid Jõgevamaa rahvakultuurispetsialist, kes taaskord tutvustas vaimse kultuuripärandi mõistet ning VKP nimistu olulisust ning julgustas kogukonda seda teed ette võtma. Lisaks toimusid mitmed Kasepää külaseltsi koosolekud, kus ma ise selgitasin kogukonna liikmetele pärandi teadvustamise olulisust ning millist kasu võib traditsiooni jätkumisele anda VKP kandmine. Korraldasin neid sündmusi, et leida kedagi kohalikest sissekannet koostama, kuid nii ei läinud. Kuid inimesed mõistsid, et endale olulise pärandi jätkusuutlikkuse tagamiseks on vaja midagi teha ja et VKP nimistusse kandmine oleks üks samm selleks ning innustasid mind sissekannet koostama.

⁸ Pärandikandjad - Aive Tamm, kurgikasvatavate järeלטulija, Jõgevamaa giid, Jõgevamaa Koostöökoja juhataja (tol hetkel); sordidaretus - Ingrid Bender, Eesti Taimekasvatuse Instituut; turism - Kadi Ploom MTÜ Peipsimaa Turism; vaimne kultuuripärand ja selle kaitsmine - Leelo Viita Rahvakultuuri Keskus.

3.3 Ideekavandi esitamine VKP nimistu nõukogule

Nagu peatükis 2 kirjeldasin, koosneb VKP nimistu sissekande koostamine etappidest: ideekavandi esitamine VKP nõukogule ja kinnituse saamine vastava nähtuse sobivusest nimistusse kandmiseks; materjalide kogumine ehk uurimuse läbiviimine; sissekande teksti koostamine ning lisamaterjalide (fotod, videod, muud dokumendid) kogumine ja loomine; valmis sissekande teksti esitamine VKP nõukogule ja nendepoolse heakskiidu saamine; ERK-i poolt nimistusse kandmine.

Minu töö puhul kulus kogu protsessi läbimiseks natuke üle ühe aasta. Alates novembrist 2018, mil esitasin ideekavandi kuni detsember 2019, mil VKP nõukogu sissekande kinnitas (Lisa 10), millele järgnes sissekande avalikustamine Eesti VKP nimistus. Välitööd kestsid jaanuarist 2019 kuni augustini 2019 ja välitööde periood oli arvestatud kurgikasvatuse hooaja järgi, et oleks võimalik koos intervjuude tegemisega jälgida ka osalusvaatlusena kurkide kasvatamist seemnete külvamisest valmistoodangu müümiseni.

Enne ideekavandi esitamist olin erinevatel sündmustel ja koolitustel osalemise kaudu suhelnud palju ERK-i vaimse kultuuripärandi osakonna töötajatega, kes olid minu mõtte heaks kiitnud ja kinnitanud, et see on väga hea täiendus nimistule (Viita 2017)⁹. Sõnastasin oma töö eesmärgid ning nende alusel täitsin ERK-i ideekavandi vormi (Lisa 2) ning saatsin lootusrikkalt tee. Kuid VKP nõukogule tekitas minu taotlus mitmeid küsimusi, mille tulemusena esialgu minu taotlus tagasi lükati (Lisa 3), samas anti mulle võimalus küsimustele vastata ning taotlust põhjendada. Kui enamik nõukogu liikmetest kiitsid idee kohe heaks, siis mõned liikmed olid üsna kriitilised. Välja toodi samad probleemid, mida enne ideekavandi esitamist ka endale ja kogukonnale põhjendada pidin:

- *Mõte on hea, aga praegune sissekanne on sisuliselt liiga majanduslik, nõrk seos vaimse kultuuripärandiga. (Ene Lukka-Jegikjan)*
- *küsimus - miks ainult eestlaste kogukonnas? Mind huvitab, kui suur portsent elanikkonnast seal eestlasi elab? Kui ma vaatasin külade lõikes statistikat, siis üsna väike, et mitte öelda mõnes külas suisa marginaalne. See teema tahab*

⁹ Vestlused kurgikasvatuse viimise kohta VKP nimistusse toimusid Eesti vaimse kultuuripärandi osakonna juhataja Leelo Isidora Viitaga perioodil 2017 - 2019 idee kujundamisest kuni kande valmimiseni.

kindlasti kohaliku vanausuliste kaasamist, sest ilmselgelt on toimunud nõ ainevahetus - kes kellelt mida on õppinud jne + segaperekonnad. (Marju Kõivupuu)

- *Pea oluliseks märkida, et kõhklen seda sissekande ideekavandit toetamast, juhul kui koostaja ei esita teksti kaasavana. Peipsiveere kontekstile laiemalt mõeldes. Praegusel kujul näib see algatusena, mille tagajärjeks pigem negatiivne eristumine ja vastandumine. Kusjuures tavateadmise kohaselt on tegu just Peipsiveere (venekeelsete) vanausuliste traditsiooniga. Olen seisukohal, et sellisena võib sissekanne tõrjuda nende võimalikku sissekannet. /.../ (Kristin Kuutma)*

Karl Kello kirjutab raamatus “Kasepää kahe maailma piiri peal”: *kultuuriline mitmekesisus on loomulikult meie rikkus ja arengupotentsiaal, kuid ainult teatud piirini, mille ületamisel kogukonna eneseregulatsioon ei pruugi enam kasvavate probleemidega toime tulla (Kello 2016:4). Raamatu ilmumine (lähemalt allpool) oli ajendatud samadest põhjustest, mis ärgitasid mind Kasepää kogukonna identiteedikriisi põhjusi otsima. Seega vastandumise probleem paistis koha pealt vaadatuna vastupidine ja kogukond otsis võimalusi, kuidas end nähtavaks teha. Minnes korraks tagasi teoreetilises osas välja toodud probleemide juurde, kerkisid ka siin esile samad küsimused: mis siis ikkagi saab ja võib olla vaimne kultuuripärand ning mille alusel määrata kogukond. Tõepoolest, kogukonnana võiks mõista ka kõiki aedviljakasvatatajaid Peipsi ääres, kuid nende vastastikkune seotus on kindlasti nõrgem kui Kasepää eestlaste omavaheline seotus, olenemata sellest, kas nad kõik (kasepäälased) kasvatavad kurke või mitte. Kuidas kurkide kasvatamist müügi eesmärgil saab vaadelda vaimse kultuuripärandina, olen selgitanud juba eespool. Niisiis üht ja sama nähtust saab vaadelda erinevalt seisukohalt ja ükski vaatenurk ei ole vale - probleemipüstitus sõltub uurimuse eesmärgist (Metsvahi 2017). Antud juhul oli eesmärgiks eesti kogukonnale olulise vaimse kultuuripärandi esile toomine. Minu põhjendused (Lisa 4) sobisid VKP nõukogule ning ideekavand kinnitati ning sain alustada uurimistööga.*

3.4 Sissekande koostamise tööprotsess

Eesti VKP nimistu sissekande koostamine on protsess, milles osaleb ühelt poolt kogukond ja teiselt poolt Eesti Rahvakultuuri Keskus. Kogukond peab olema protsessi algataja, aga nagu juba eespool olen kirjeldanud vajab kogukond oma elatavale pärandile tähelepanu juhtimist ning sissekande koostamine eestvedajat, kellel on teadmisi ja võimeid viia läbi uurimus ning analüüsi põhjal koostada sissekanne. Rahvakultuuri Keskus eeldab, et selline inimene on kogukonnas olemas: *Nimistu sissekande koostaja ei pea olema ekspert või varasema uurimustöö kirjutamise kogemusega, kuid loomulikult on parem, kui ta seda on /.../ Ideekavandite hindamisel nõukogu pöörab ka tähelepanu sellele, mis suhe on tulevase sissekande koostajal kogukonnaga. /.../ Kuna sellist juhtumit pole veel olnud, siis on keeruline mõistatada, mis nõukogu arvaks, kui ideekavandi esitab inimene, kellel polegi mingit seost kogukonnaga, vaid lihtsalt soov uurida mingi vaimse kultuuripärandi nähtuse avaldumist mingis kogukonnas. Võimalik on, et tal palutakse oma huvi selgitada.* (Tamm 2020).

Niisiis on Eesti VKP nimistu seisukohalt sissekande koostaja päritolu kogukonnast olulisem kui see, et koostajal on sissekande koostamiseks vajalikud teadmised. Kuid nagu teooria osas on kirjeldatud – see tegelikkuses hästi ei toimi. Ka mina otsisin alguses inimest kogukonnast, kes VKP nimistu sissekande koostamise enda peale võtaks, kuid lõpuks sain aru, et nimistu sissekande koostamise tähtsust või vajadust on pärandikandjatel raske mõista kui neil ei ole oma pärandi valdamise oskuste kõrval huvi või haridust ka kultuurivaldkonnas. See teadmine tugevnes uurimise läbiviimise käigus – inimesed, keda intervjuerisin, olid lihtsad maatööd tegevad inimesed, kelle jaoks vaimse pärandi mõiste jäi suhteliselt arusaamatuks, kuid nad oli huvitatud sellest, et keegi nende igapäevatööd tähtsustab ja selle vastu huvi tunneb. Kui siia juurde lisada asjaolu, et mina ei ole kurgikasvatajate järeltulija ega sünnilt kogukonna liige ning uuringu viisin läbi selleks, et saada pärandi kohta vajalikud teadmised, siis võiks siit järeldada, et pigem on VKP nimistu sissekande koostamiseks olulisem omada vajalikke teadmisi kui et sissekande koostaja ise peab olema pärandikandja.

VKP nimistu nõue – pärand peab elama – tingib ühtlasi vajaduse, et sissekande koostamise aluseks olev materjal kajastaks traditsiooni ajaloo ja kujunemise kirjeldamise kõrval traditsiooni olemust tänasel päeval. Lisaks, nagu sissejuhatuses

olen välja toonud, on eelnevat teaduspõhist materjali Peipsiveere aedviljaksavatuse traditsiooni kohta vähe – nendel põhjustel oli minu arvates antud juhul etnograafilise uurimuse läbiviimine vajalik. Alljärgnevalt kirjeldan allikate loomist etnograafiliste meetodite kaudu, mida materjali kogumiseks kasutasin, et avada korraga nii etnograafiliste uurimismeetodite sisu kui reflekteerida nende kasutamise üle.

3.4.1 Varasemad uurimused kui allikad

Uurimistöö alguseks olin välja otsinud saadaoleva piirkonna ajalugu ja kultuuri käsitleva kirjanduse ning saanud teada, et seda on suhteliselt vähe, sh väga vähe käsitlusi on Peipsiäärsete eestlaste ajaloost. 2016 aastal ilmus esimene Kasepää küla kodulooline raamat, Karl Kello koostatud: “Kasepää kahe maailma piiri peal.” Raamatu koostamine ja trükkimine oli kogukonna poolt algatatud ja selle ilmumine nende jaoks väga tähtis, sest osaliselt tänu minu tööle rahvamajas, hakkas kogukonna eneseteadlikkus juba tõusma, kuigi mina ei olnud raamatu ilmumisega seotud. Sellest raamatust sai ka minu jaoks üks olulisi allikaid, sest raamatu sisu toob selgelt esile kuivõrd oluline on kurkide kasvatamine siinsetele eestlastele aegade jooksul olnud ja kuidas nende elurütmi on määranud põllumajanduslik tootmine. Raamat sisaldab inimeste mälestusi ja lugusid ning need olid täienduseks minu enda poolt läbi viidud intervjuudele. Teiseks kohalike poolt kokku pandud trükiseks, milles samuti on ära toodud kurgikasvatuse tähtsus siinses piirkonnas on 2013. aastal välja antud „Omedu küla lood“ (koost Nõmm, Hellermaa). Oluliseks teaduslikuks allikaks oli Aliise Moora: “Peipsimaa etnilisest ajaloost”(1964), kus paaril leheküljel on juttu ka Kasepää eestlaste kurkide kasvatamisest. Moora esitatud andmetest lähtusin ajaloolise dateeringu määramisel. Lisaks töötasin läbi suure hulga kirjandust, milles üldisemalt käsitleti kurgikasvatust Eestis. Olulisemateks minu töö kontekstis osutusid mõningad neist. Alide Pajoma dateerib raamatus „Kurgikasvatus“ (1979) kurgikasvatuse algusajaks Peipsiveeres 20. sajandi alguse. Ella Kukk kirjeldab raamatus „Maaelaniku koduaed ja selle majandamine“ (1977) kurgisorte ajas, need andmed kattusid ka intervjuudes välja tulnud andmetega. Jaan Port annab oma raamatus „Koduaed“ (1941) ülevaate erinevatest kasvatusmeetoditest – avamaa, raamid ja kasvuhoone. Kõik need meetodid on kasutusel olnud ka Kasepää. 2016. aastal ilmunud „101 Eesti toitu ja toiduainet“ (Bardone jt.) kaudu tutvusin üldise kurgikasvatuse ajaloo ja kõige

varasema ilmumisajaga Johannes Böttneri „Aiatöö õpperaamat“ (1932) andis teada, et eestlased ei armasta pikka kurki, vaid eelistavad keskmise ja väikese kasvuga kurke – see eelistus ei ole ka tänasel päeval kuhugi kadunud ja just niisuguseid Kasepääil kasvatatakse.

3.4.2 Vaatlus

Charlotte Aull Davies on öelnud, et etnograafilise uurimuse puhul on uurija refleksiivsus muuhulgas oluline juba enne uurimuse praktilise osa teostust, enne välitöödele minekut (Davies 1999). Uurija konstrueerib oma uurimisvälja ja uurimisgrupi vastavalt oma uurimuse eesmärgile. Uurimisväli on uurija jaoks allikate loomise koht (Metsvahi 2017). Klassikalises antropoloogias peetakse tavapäraseks, et uurija viibib väljal vähemalt aasta, sest kohaliku elu mõistmiseks on vaja pikka aega osaleda uurivate igapäevaelus (Davies 1999; Annist, Kaaristo 2017). Tänapäeval kui antropoloogia on liikunud koduantropoloogia (antropoloog teostab uuringut omaenda ühiskonnas) suunas, enam nii pikaajalist väljal viibimist ei eeldata (Annist, Kaaristo 2017). Minu uurimistöö kuulub koduantropoloogia valdkonda, kuid minu uurimisväljal viibimine kujunes aastate pikkuseks. Samas, kogukond, kelle juurde aastaid tagasi sattusin, oli mulle võõras nii oma mentaliteetide kui elusviiside poolest ning just uuritavatega koos elamine ja tegutsemine viis mind uurimisteemani. Uurija osalemine uuritavate elus on seda suurem, mida kauem uurija välitöödel viibib (kui see ei piirdu ainult intensiivse intervjuude perioodiga) ning uurimistöö kvaliteedi tagab uurija empaatiline suhtumine uuritavatesse (Davies 1999). Kauaaegne kogukonnaga koosviibimine oli mulle uurimuse läbiviimisel kindlasti eeliseks – ma olin juba mõistnud nende inimeste olemust, probleeme ja tegutsemise indikaatoreid, mind oli kogukonnas omaks võetud ning ma ise suhtusin oma tulevastesse uuritavatesse suure lugupidamise ja hoolivusega. Alates hetkest kui tegime kogukonna esindajatega otsuse koostada sissekanne VKP nimistusse, muutus minu vaatluse fookus – keskendusin vestlustel ja kohtumistel kurgikasvatuse teemale ja hakkasin pidama välitööde päevikut. Sellest hetkest muutusin kogukonnas veelgi omasemaks – meil oli ühine teema, mis meid kõiki kõnetas. Kogu välitööde perioodi oli minu vestlustes inimestega esikohal kurkide kasvatamine. Nende vestluste kaudu kogusin väga palju informatsiooni, mis täiendasid intervjuudega kogutud andmeid ning andsid teadmise kuivõrd laiaulatuslik kõnealune

traditsioon kohalikus kogukonnas on. Intervjueeritavad tänasid mind tihti selle eest, et olen võtnud seda teemat uurida ja tunnen huvi millegi vastu, mis nende endi elus omab määravat tähtsust. Väljavõte intervjuust:

“See kindlasti, see sinu töö on äärmiselt oluline, just sellepärast ka, et selle sama, mitte sektori, aga selle tegevuse, nii nagu ta päris algselt on olnud, sellises väiketootmise vormis, et see oleks jätkusuutlik. Ja jätkusuutlik ongi ta just sellepärast, et kui see on nii ütelda rohkem teadvustatud, siis on see, ilmselt ka lähitulevikus rohkem toetatud. Ja seda toetust ta vajab.” (HP, 1958, Kasepää)

Kui intervjuude tegemisel keskendusin kohalikele elanikele, siis vaatluse ja vestluste kaudu kogusin informatsiooni laiemalt, sest teema on omane kogu Peipsiveere piirkonnale. Kuna üldiselt oli teada, et uurin kurgikasvatuse ajalugu, siis rääkisid inimesed mulle lugusid igal pool, kuhu kultuuritöö tegemised mind viisid. Avarama piirkonna haaramine aitas mul panna Kasepää piirkonna laiemasse konteksti ning näha nende positsiooni aedviljakasvatuses Peipsiveeres üldisemalt. Just selliste vestluste kaudu selgus, et kuigi aedviljakasvatusega (eriti Nõukogude perioodil) on Peipsiveeres tegelenud kõik elanikud, oli igaühel välja kujunenud omad peamised müügiartiklid, kellel sibul, kellel porgand jne. Kasepäälased olid piirkonnas tuntud kurgikasvatajad.

3.4.3. Intervjuud

Kvalitatiivsetes uuringutes on intervjuu üks levinumaid meetodeid. Intervjuu kaudu kogub uurija oma uurimisküsimuse seisukohalt olulist informatsiooni, olles selleks ettevalmistanud küsimustiku või läbimõelnud küsimused. Ettevalmistuse järgi eristatakse struktureeritud, poolstruktureeritud ja struktureerimata intervjuusid (Davies 1999; Annist, Kaaristo 2017). Etnograafias ja antropoloogias on peamisteks intervjuu vormideks poolstruktureeritud või struktureerimata intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu puhul on intervjueerija küll küsimused ette valmistanud kuid intervjuu kulgeb vaba vestluse vormis ning struktureerimata intervjuu kulgeb vestlusena, kus küsimusi ei ole ettevalmistatud, kuid uurijal on siiski selge fookus, kuidas vestlust suunata (Annist, Kaaristo 2017). Intervjuu situatsioonis saavad uurija ja uuritav suhelda ning end väljendada vabalt ning intervjueerija saab alati küsida täpsustavaid küsimusi, mis teebki selle meetodi hinnatavaks.

Ka minu uurimuses olid peamiseks allikate kogumise meetodiks intervjuud. Esiteks nagu olen eespool välja toonud, oli antud teema kohta teaduslikku ja kirjanduslikku materjali vähe ning teiseks võimaldas intervjuu keskenduda just nendele teemadele, mille kohta VKP nimistu sissekande koostamiseks andmeid vajasin: kurgikasvatuse tänapäev, ajalugu, meetodid ja nende muutumine ajas, tulevikunägemus. Sissekande koostamiseks uuringuplaani koostamise etapis konsulteerisin ERK-i VKP osakonna juhataja Leelo Viitaga, millised nõuded on sissekande teksti aluseks olevatele allikatele, kuidas lahendada probleemi, et dokumenteeritud allikaid on väga vähe. Leelo kinnitas, et intervjuud on piisavad allikad, et sissekanne oleks aktsepteeritav (Viita 2018).

Välitööde perioodil viisin läbi 14 poolstruktureeritud intervjuud endiste ja praeguste kurgikasvatajatega, nende hulgas ka mõned kogukonnas uued inimesed, kes on Kasepääle tulnud viimastel aastatel ja tegelevad kurkide kasvatamisega (Lisa 6). Nende inimeste (kes ei ole siit pärit ega ole endiste kurgikasvatajate järeltulijad) intervjuerimist pidasin oluliseks lähtudes nimistusse kantava traditsiooni jätkusuutlikkuse nõudest, sest nad erinevad nn vanadest tegijatest selle poolest, et on hoopis entusiastlikumad ning on avatud uutele turutingimustele ning turustamise meetoditele. Etnograafiliste intervjuude puhul on levinum viis üks-ühele intervjuud, kus uurija ja uuritav on intervjuusituatsioonis kahekesi. Kuid on võimalik ka grupiintervjuu, kus osaleb rohkem inimesi. Sellised intervjuud on tulemuslikud siis kui osalejad hakkavad omavahel suhtlema ning arutlema (Annist, Kaaristo 2017). Mina kasutasin oma uurimuses peamiselt üks-ühele intervjuusid, kuid juhtus, et mõnikord kui inimesed olid kogunenud, hakati rääkima kurgikasvatusest. Nendes situatsioonides tegin märkmeid kui inimesed rääkisid millestki, mis oli minu jaoks uudne informatsioon. Seega neid ei saa nimetada ettevalmistatud grupiintervjuudeks, kuid olulist informatsiooni sain sellistest vestlustest samuti.

Intervjuude läbiviimiseks koostasid koostöös magistriprojekti juhendajatega intervjuu küsimustiku (Lisa 5), milles sisaldas 19 küsimust, mis olid jagatud teemablokkideks (Annist, Kaaristo 2017). Intervjuud läbi viies jälgisin ise küsimustikku, et kõik teemad saaksid läbi räägitud, kuid lasin intervjueritaval vabalt rääkida. Nii kujunesid intervjuud justkui vestluseks, mille kulg ei järginud kindlalt küsimuskava. Juhtus, et intervjueritav ühest asjast rääkides jõudis ise järgmise teemani teises järjekorras kui minul küsimused kirja olid pandud – ma ei katkestanud teda, vaid lasin tal rääkida ning

esitasin järgmise küsimuse kui see teema oli lõppenud. Seetõttu kogusin intervjuudega oluliselt rohkem informatsiooni kui sissekande koostamiseks vaja oli, sest inimesed rääkisid lisaks oma eludest ja mitmetest kohalikest olulistest sündmustest – sõjast, tulekahjudest, ekstreemsematest sündmustest aedviljakasvatases – näiteks vargused jne. (Need materjalid jäävad ootama uusi uurimusi). Selline intervjuueerimisviis tegi hilisema analüüsi raskemaks, sest pidin transkribeeringust otsima, kus asub vastus sellele või teisele küsimusele, kuid ma pidasin olulisemaks intervjuueeritava head enesetunnet intervjuu ajal. See on ka poolstruktureeritud intervjuu eesmärk, et intervjuueeritav tunneks enda vabalt ja sundimatult (Annist, Kaaristo 2017).

Intervjuueeritavate valik on antropoloogilise uuringu puhul väga oluline. Uuriija peab mõistma, kes kogukonnast võiks anda uurimuse seisukohalt vajalikku informatsiooni (need ei pruugi olla inimesed, kes uurijaga aktiivselt suhtlevad) ning võitma intervjuueeritava usalduse (Davies 1999; Rabinow 1977). Uuriija eesmärk, eriti võõras kultuuris, on leida inimene, kes mõistab uurija ja uuringu eesmarke ning on valmis igati kaasa aitama uurija tööle. Selliseid inimesi nimetatakse võtmeinformantideks (Rabinow 1977). Minu intervjuueeritavate nimekiri kujunes samuti töö käigus kohalike inimeste kaasabil ning võtmeinformantideks oli mulle üks kohalik abielupaar – Malle ja Olev Ojalill – kes ise on pensionärid ja suured entusiastid kohaliku ajaloo jäädvustamisel. Samuti on nad endised kurgikasvatavad kolmandat põlve ning kurgikasvatuse teema on neile väga südamelähedane. Malle isa oli kohalike kurgikasvatavate seas tuntud kui uuenduste sissetooja (n kurgiraamid) – tema järgi hakkasid ka teised samamoodi tegema kui oli näha, et uuendus toob paremad saigid. Nendelt inimestelt, keda isiklikult tundsin, sain soovitusi ja kontakte, kes kurkide kasvatamisega tegelevad. Alguses võtsin ise inimestega ühendust, kuid pärast seda kui mulle üks intervjuu ära öeldi, otsustasin muuta taktikat. Edaspidi palusin kontaktisoovitajalt ka eestkostet ning see osutus väga õigeks lähenemisviisiks, sest selgus et eestkõneleja abi oli hädavajalik. Kuna enamik tänaseid kurgikasvatavaid ei kuulunud sellesse seltskonda, kes olid rahvamaja sagedased külastajad, puudus mul nendega isiklik kontakt. Ja sarnaselt teooria osas välja toodud temaatikale, et pärandikandjad ei oska tihti näha oma elatavat elu vaimse pärandina, nii oli see ka Kasepääal ning nad ei mõistnud, miks sellist intervjuud vaja on. Kuid toimis niinimetatud „ringkäendus“, mida kvalitatiivsetes uuringutes nimetatakse lumepalliefektiks (Annist, Kaaristo 2017) – need kohalikud inimesed, kes mind

tundsids, usaldasid mind ja neid omakorda usaldasid need, kellele mind soovitati. Iga intervjuueeritava käest küsisin samuti, kas ta teab kedagi veel, kes kasvatab. Lõpuks kasvas kasvatajate nimekiri nii pikaks, et esialgne plaan intervjuuerida kõiki tänasel päeval kurke kasvatavaid inimesi, ei saanud teoks, sest uuringu eesmärges silmas pidades (ajalugu, meetodid, tänased probleemid) olin kogunud piisavalt materjali ja oli näha, et uut olulist infot enam juurde ei tule.

Intervjuude tegemise käigus selgus, et on vaja intervjuuerida ka vanemaid inimesi, kes küll enam ise ei kasvata, kuid kellel on isiklikud kogemused varasemast ajast ning kelle mälu ulatub kaugemasse minevikku. Sest kõige keerulisemaks osutus küsimus: *Kui kaua te mäletate, et Kasepääil kurke on kasvatatud?* Inimesed ei osanud nimetada aastaarve – meenutati sündide, surmade, pulmade jt oluliste elusündmuste kaudu. Vanemate inimeste intervjuuerimisel sain olulist abi Mallelt, kes intervjuud kokku leppis ja kaasa tuli, et vanainimene tunneks end turvaliselt ja julgeks minuga rääkida. Lootsin vanemaealistelt saada täpsemaid andmeid – ka nemad ei osanud nimetada aastaarve, kuid nende meenutused ulatusid siiski ka II maailmasõja eelsesse aega: *Mina mäletan, meil juba lapsena kasvatati neid. Aga siis muidugi peenras. Avamaal. Ma mäletan neid 10 aastast või alla kümnet juba, olid kogu aeg kurgi peenrad.* (MH, 1930, Metsaküla). Kurgikasvatust käsitleva kirjanduse kaasabil sain siiski daatumid paika, nii et olin kindel, et sissekandesse lähevad õiged ajatähised.

Tänapäeval salvestatakse kõik intervjuud infokandjale – kui varem oli uurija oluliseks töövahendiks intervjuude salvestamisel diktofon, siis kaasajal on lihtne salvestada nutitelefoniga – nii tegin ka mina. Siinjuures on intervjuuerija ülesandeks enne intervjuule minekut kontrollida, et salvestusvahendid on laetud ja töokorras, kuid siiski tuleb teha intervjuu ajal ka märkmeid, mis aitavad hiljem intervjuusituastiooni meenutada ka juhul kui salvestusega midagi juhtub (Annist, Kaaristo 2017). Märkmete tegemine intervjuu ajal oli minu jaoks keeruline, sest enamus minu tähelepanust läks kuulamise ja kaasaelamise peale. Sellegi poolest tegin märkmeid ning nendest oli hiljem mitmel korral palju kasu. Ühel korral selgus peale intervjuud, et telefon ei lindistanudki ning kogu intervjuu tuli mul kiiresti mälu järgi üles kirjutada ja tehtud märkmed olid sel korral väga väärtuslikud.

Intervjuu edukaks kordaminekuks on uurijal oluline roll. Ta peab saavutama intervjuueeritavaga usaldava kontakti, olema huvitatud intervjuueeritava jutust ning seda

ka välja näitama, seda isegi juhul kui intervjuueeritava arvamused on vastupidised uurija omadega. See tähendab, et teatud ulatuses tuleb uurijal eristada uurija-mina igapäevaminast (Annist, Kaaristo 2017). Usun, et mul õnnestus saavutada oma uuritavatega usalduslik kontakt ning meie intervjuud pakkusid mõlemale poolele häid emotsioone.

3.4.4 Osalusvaatlus ja visuaalsed meetodid

Davies (1999) eristab nelja tüüpi vaatlust, millises rollis uurija võib uuritavate suhtes olla - täielik vaatlus; vaatlus kui osalemine; osalemine kui vaatlus ning täielik osalemine. Need neli rolli moodustavad omamoodi skaala, millega mõõta uuritavate aktsepteerituse taset uurija suhtes ning täielikust vaatlusest täieliku osalemise juurde saab uurija jõuda pikaajalise uurimisväljal viibimise kaudu. Kui vaatluse käigus uurija ainult jälgib uuritavaid ning teeb märkmeid välitöödepäevikusse, siis osalusvaatluse puhul osaleb uurija koos uuritavatega nende tegevuses, eesmärgiga saavutada uuritavatega võimalikult lähedane kontakt, et *selle käigus jõuda nende käitumise ja arusaamade mõistmiseni* (Annist, Kaaristo 2017: 68). Tavaline on ka see, et uurija liigub erinevate rollide vahel, olles kord vaatleja, kord osaleja (Metsvahi 2017).

Mina olin oma uuritavate eludes kogukonna mõistes osalenud pikka aega, kuid uuringu teemaga seoses mul teadmised ja kogemused puudusid – ma ei olnud enne uurimistöö algust kasvuhoonetes käinud ega kurkide kasvatamise juures osalenud. Ühest küljest võib minu uurimisväljal olemist vaadelda samuti kui erinevate rollide vahel liikumist – täielikust vaatlusest täieliku osalemiseni. Teisest küljest võtsin eesmärgiks 2019 kurgikasvatuse hooajal osaleda kõigis kurgikasvatuse etappides: seemnete idandamine, taimede istutamine, hooldustööd kasvuperioodil, korjamine ja müük, kuid see õnnestus vaid osaliselt.

Alustasin intervjuudega jaanuaris 2019 ja hakkasin koheselt otsima konkreetset kurgikasvatajat, kelle juures saaksin regulaarselt käia, kelle kasvatus oleks vähemalt 2000 taime¹⁰ ja kes kasvataks traditsiooniliselt mullas. Mul olid mõned inimesed, keda silmas pidasin. Kuid kahjuks selgus, et üks nendest loobus üldse kurke kasvatamast ja hakkas sibulaid kasvatama, teised panid maha tundvalt vähem kui eelnevatel aastatel

¹⁰ Kohalikus kontekstis mõõdetakse kasvatusse suurust maha pandud taimede arvu järgi. 2000 taime on piir, millest alates loetakse kasvatust täisväärtuslikuks.

või hakkasid kasvatama turbakottides. (Põhjused, miks nii tehti on sissekandes välja toodud.) Aeg läks ja kevad arenes ning kurgikasvatuse hooaeg hakkas pihta, kuid ma ei olnud leidnud veel kedagi, kes minu loodud kriteeriumitele vastaks. Sain küll mõned kontaktid ning nõusolekud, et mind lubatakse tulla töödes osalema, kuid siis sai tihti takistuseks minu töökoht – ma ei saanud kohale minna kui teade tuli, et nüüd ma hakkam midagi tegema.

Kurgikasvatuse hooaeg on küllaltki lühike – seemnetest esimese saagi valmimiseni on vaid kuu aega ja erinevad kasvatuse etapid toimuvad päevade jooksul – seemnete külvamine, taimede istutamine, sügisene koristus. 2019 aasta kujunes kurgikasvatuse hooajana tavapärasest tunduvalt lühemaks. Kurgikasvatust sõltub ilmast – on olnud aastaid kui kurke müüakse oktoobrini ja kauemgi ja on olnud täielikult ikaldunud aastaid, kui kogu kasvatus hävib juuniku külmadega. 2019. aastal olid kasvuhooned koristatud juba augusti keskpaigaks, mil tegin oma viimase intervjuu.

Lisaks oli ka selliseid kurgikasvatajaid, kes põhimõtteliselt ei lubanud kedagi enda kasvuhoonetesse, kartes kahjurite sissetoomist. Sellegipoolest käisin kasvatusperioodil kuue kurgikasvataja juures, kelle juures nägin erineva suurusega kasvuhoooneid ning erinevaid töömeetodeid. Konkreetset tööd sain teha idutatud taimede istutamisel. Teiste kurgikasvatajate juures nägin erinevaid kurgikasvatuse hooaja etappe ja meetodeid, sest käisin siis kui sain. Igal kasvatajal olid omad nipid, kuidas ta oma kasvatusest kõige suuremat tulu lootis saada ning kokkuvõttes arvan, et mitmete kasvatajate juures käimine andis sissekande koostamise jaoks rohkem informatsiooni kui ainult ühe kasvatajaga piirdumine. Ühe korra käisin kurgikasvatajaga kaasas turul kurke müümas. Osalusvaatluse käigus kogusin ka fotomaterjali erinevatest kasvuhoonetest ja erinevates kurgikasvatuse etappidest.

Minu võtmeinformandid, Malle ja Olev, olid mulle suureks abiks ka visuaalsete materjalide kogumisel. Kui ma ise tegin pilte nendest kasvatustest, kus ma käisin, siis Mallel ja Olevil oli aastate jooksul kogutud suur pildipank ning nende käest sain fotosid nii vanast ajast kui ka sellest perioodist, mil kasvatused olid oluliselt suuremad kui nad tänasel päeval on. Visuaalsete materjalide puhul on kaks viisi, kuidas neid etnograafilistes uuringutes kasutatakse. Esimese puhul on uuring ülesehitatud just visuaalsete meetodite kasutamisele – uurija keskendub fotografeerimisele ja filmimisele, püüdes visuaalsete meetodite abil jäädvustada ja mõista uuritavate elu.

Selliste uuringute puhul on ka uuringu väljund sageli visuaalne, näiteks film. Teisel juhul kasutab uurija uurimuse materjalidena ka teiste tehtud fotosid ja videosid, sellisel juhul käsitletakse neid kui teisi uuringu teostamiseks kasutatavaid dokumente, sarnaselt arhiivide ja teiste kirjalike materjalidega (Davies 1999). Minu uurimuses olid fotod ja filmid just dokumentaalse tähtsusega, sest uurisin ka kurgikasvatuse ajalugu ning vanad fotod olid väga olulised kurgikasvatuse ajaloo visualiseerimisel, nii mu enda jaoks kui sissekandele lisamiseks. Mu enda fotod kajastasid tänapäeva ning olid samuti oluliseks materjaliks tulemuste kokku panemisel.

Välitööde perioodil sain ka infot, et ETV on Nõukogude ajal teinud Kasepää filmi kurgikasvatavatest. Teada oli režissöör, perekond, kelle juures film tehti ja umbkaudne aeg – 1980ndate algus. Info kohaselt tehti film Nõukogude perioodil saatesarja Nõukogude Eesti (ringvaade) raames ning minu andmete kohaselt säilitati neid filme Eesti Filmiarhiivis. Otsisin seda filmi Eesti Filmiarhiivi digitaalsest arhiivist, võtsin ka arhiiviga ühendust, kuid õiget filmi ei leidnud. Ilmselt peaks uuringuid laiendama näiteks ka ETV arhiiviga, kuid võib olla ka võimalus, et film on hävinud. Kurgikasvatuse ajaloo talletamisega tegeletakse Kasepää edasi loodava muuseumi jaoks ning ka VKP nimistu sissekannet saab igal ajal täiendada, seega kui kõnealune film peaks edaspidi leitama, saab selle ka sissekande juurde lisada.

Ühel intervjuul tuli jutuks, et intervjuueeritava sugulane tegi ise mõned aastat tagasi kooli jaoks filmi nende pere kurgikasvatusest. Ka selle filmi saamisega oli probleeme, sest arvuti, kus see film pidi olema, oli ammu katki. Kuid näitena kui oluline minu tegevus (sissekande koostamine) kogukonnas oli, toodi see film mulle siiski sel päeval kui Kasepää oma uurimuse tulemusi tutvustasin. See film läks ka sissekande juurde.

3.4.5 Andmete analüüs ja teksti koostamine

Etnograafiliste uurimuste puhul toimub liikumine ühelt meetodilt teisele kogu uurimisprotsessi jooksul. Esialgne andmete analüüs toimub juba enne uurimisiväljale minekut, mil uurija kategoriseerib ja analüüsib olemasoleva teoreetilise materjali, mille käigus selgub milliseid andmeid on vaja uurimise käigus koguda (Davies 1999). Ma olin uurimistöö alguseks otsinud välja kas ja millist teaduslikku materjali antud teema kohta leidub ning jätkasin seda tööd ka uurimuse läbiviimise ajal. Samuti on oluline

uurimistöö käigus pidevalt kogutud andmeid ja välitöö märkmeid korrastada ja analüüsida, sest juba kogutud andmed mõjutavad uute andmete kogumist ning see omakorda analüüsi tulemusi. Analüüsi etapis osutuvad välitööde ajal tehtud märkmed (välitööde päevik) väga oluliseks, need on uurija refleksiooni ja oma kogemuste analüüsi allikaks (Annist, Kaaristo 2017).

Tehtud intervjuud tuleb transkribeerida, st kogu intervjueritu kõne tuleb lindilt maha kirjutada äärmise täpsusega, kaasa arvatud pausid, parasiitsõnad, kordused jne, st kogu intervjuu (sisu, emotsioonid, tonaalsus, intervjueritava kõne omapära) tuleb ümber kirjutada tekstiks, transkriptsiooni täpsus sõltub sellest, mis on uurimuse eesmärk (Annist, Kaaristo 2017). Mina tegelesin samuti samaaegselt uurimistöö läbiviimisega (intervjuud, osalusvaatlus) intervjuude transkribeerimise ja analüüsiga, kasutades täielikku transkriptsiooni, sest tahtsin, et sissekande teksti koostamise ajal teaksin, et kogu informatsioon on mul teksti kujul olemas. Samamoodi toimus visuaalsete materjalide (fotod, videod) otsimine ja kogumine kogu uurimuse perioodil.

Pärast esimesi läbiviidud intervjuusid tekkis mul kiusatus muuta küsimustikku. Mulle tundus, et küsitud teemade kohta on mul juba piisavalt andmeid ning tundsin ebamugavust küsida küsimust, mille vastust ma enda arvates juba teadsin ning tahtsin avardada teemade ringi. Õnneks ma seda siiski ei teinud ning edaspidi mõistsin kui oluline on püsida ühe ja sama küsimustiku juures. Iga alateema tõi tegelikkuses uusi vastuseid, mis kokkuvõttes andis piisava ja võrreldava andmestiku, et teha üldistusi ning koostada VKP nimistu sissekande tekst.

VKP nimistu sissekande maht on küllaltki väike – kogu traditsiooni puudutav informatsioon sinna ei mahu. Esialgu olin suures kimbatuses, sest materjali oli palju ja midagi ei raatsinud välja jätta. See oli mulle suur väljakutse, kuidas mahutada etteantud tähemärkidesse kogu info, mida tahtsin edasi anda. Mitmeid kordi ümber kirjutades ja teksti võimalikult tihendades sain siiski enda arvates kõige olulisema kirja (Lisa 7 & 8).

3.4.6 Uurimuse eetilised aspektid

Uurimiseetika on standardite ja põhimõtete kogum, mille põhitees on, et uurija tegevus ei tohi kuidagi kahjustada uuritavate heaolu (Annist, Kaaristo 2017). Uurijaetikaga tuleb arvestada nii välitööde ettevalmistuse faasis kui ka välitöödel, samuti andmete analüüsimisel ja avalikustamisel. Sealjuures võivad oluliseks osutada erinevad aspektid, näiteks mõnel juhul inimene soovib, et teda tsiteerides avalikustatakse ka tema nimi, teisel juhul vastupidi. Uurija vastutab nii avalikkuse kui informantide ees (Metsvahi 2017). Minimaalseks kohustuseks uurijale uurijaetika järgimisel on informeeritud nõusolek ja konfidentsiaalsus (Annist, Kaaristo 2017). Informandile tuleb selgitada uurimuse eesmärki ning mida kogutud andmetega edasi tehakse, ta peab andma nõusoleku nii intervjuu lindistamiseks kui salvestatu edasiseks kasutamiseks vastavalt uurija selgitustele. Nõusoleku võib võtta kirjalikult või lindistuse alguses esitada intervjuueeritavale küsimus ning salvestada vastus. Mina kasutasin intervjuude ajal teist varianti, kuid hilisema andmete analüüsi käigus tekkisid mul endal uued eetilised kahtlused ning seekord küsisin nõusoleku meili teel, st kirjalikult. Mul oli see võimalus, sest informandid olid lähedal ning minu uurimisteema ei olnud väga tundliku iseloomuga.

Siiski puutusin oma uurimistöös kokku mõne eetiliste probleemidega. Esimene neist oli rahvuste vastandamise probleem, millest eespool pikemalt juttu on olnud. Nagu olen püüdnud näidata, ei olnud eesmärgiks vastandamine, vaid ühe konkreetse kogukonna enesemääratluse püüdele kaasa aitamine, mis läks vastuollu avaliku arusaamisega. Minu jaoks oli see keeruline küsimus, kuidas sõnasta enda ja kogukonna eesmärgid nii, et see oleks arusaadav ja mõistetav kõigile osapooltele. Lahenduse leidmiseks asetasin ennast vastaspoolele, kuidas antud probleem paistab kui vaadata seda laiemas kontekstis ning teise poole pealt. See aitas mul koostada sobivad selgitused, nii et sissekanne võis avalikult üles minna.

Teist korda kerkis eetika probleem üles kogutud andmetest kokkuvõtet tehes. Nagu juba maininud olen, tegi mulle muret sissekande teksti väike maht, tundsin vajadust “anda oma uuritavatele hääl”, st et saaksin koostada teksti, kus võin traditsiooni pikemalt kirjeldada ning tsiteerida intervjuueerituid. Tegin vastava lisa koostamiseks ettepaneku Rahvakultuuri Keskusele, nende jaoks oli see ettepanek väga teretulnud. Kuid kui hakkasin intervjuusid uuesti läbi töötama ja tsitaate otsima, sain aru, et isegi kui ma jätan tsitaadid anonüümseteks, on kohalikele inimestele arusaadav, kes mida

ütles ning et see võib kogukonnas pahandusi tekitada. Sest tegemist oli väikese kogukonnaga, kus kõik kõiki tunnevad ning igaühel neist oli külas kindel maine ning arvamused üksteisest kajastusid ka intervjuudes. Lisaks sisaldasid intervjuud ka küsimusi turustamismeetmete kohta, mis uurimuse seisukohalt oli tähtis, kuid mis igaühe jaoks eraldi oli pigem ärisaladus. Tol korral küsisingi intervjuueeritavatel uue loa, saates neile ka teksti, mida avaldada plaanin (igale ühele tema enda kohta) – kõik andsid loa, kuid siiski otsustasin neid intervjuusid sellisel kujul mitte avaldada, sest leidsin, et need sisaldasid liiga palju konfidentsiaalset infot – just sellest vaatepunktist kui teised külaelanikud neid loeksid.

Vastutusena kogukonna ees pidasin vajalikuks enne teksti saatmist Rahvakultuuri Keskusele, tutvustada seda oma kogukonnale ja saada nende heakskiit, et olen teinud piisvalt ülevaatliku valiku ning ei ole eksinud faktidega ega teinud valesid järeldusi. Selleks korraldasin septembris 2019 rahvamajas koosoleku enda uurimuse tulemuste ja koostatud sissekande teksti tutvustamiseks kohalikele elanikele (Lisa 9). Koosolekul viibinud kogukonna esindajad kiitsid minu töö tulemused heaks ning seejärel saatsin koostatud materjalid Eesti Rahvakultuuri Keskusele. ERK-i poolt suhtlesin teksti koostamise ajal e-maili teel vaimse kultuuripärandi peaspetsialisti Epp Tammega, kelle poolt tuli valmis tekstile samuti hinnang, et parandusi ei ole vaja teha (Tamm 2019).

Detsembris 2019 toimus VKP nõukogu koosolek, kus minu materjalid said heakskiitva hinnangu, kuid taaskord oli arutluse objektiks kahe rahvuse eristamine (Lisa 10). Nõukogu arutles teemal, et kurkide kasvatamise oskus on olemas kõigil, kes elavad Peipsiveeres ning seda oleks vaja välja tuua. Tegin paranduse sissekande sissejuhatavas lõigus, kus tõin välja Peipsi ääres elavate rahvaste ühisosa ning mainisin, et siiski on igal külal ja piirkonnal omad oskused, teadmised ja töövõtted. Alates märtsist 2020 on vaimse kultuuripärandi sissekanne “Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepäääl” ERK-i kodulehel vaimse kultuuripärandi nimistus leitav.

3.5 Sissekande koostamise järelmõjud

Otsus viia kogukonnale oluline kultuuripärand VKP nimistusse, käivitas protsessi, mis tõi kaasa mitmesuguseid positiivseid muutusi kogukonnas ning mis lõpptulemusena täitis eesmärgi – tõsta kogukonna enesehinnangut. Esimesed muutused kogukonnas toimusid juba idee väljaarendamise etapis – minu huvi kogukonnale olulise tegevuse vastu tõstis nende huvi ühiste ettevõtmiste vastu. 2017. a loodi Kasepää Külaselts, kuhu kohe astusid liikmeks 45 inimest ning see protsess on jätkunud, sest külaselts on kujunenud nähtavaks osaks inimeste võimalusel kogukondlikel ja piirkondlikel teemadel kaasa rääkida. Ühtlasi sai külaseltsist tugev toetaja nii sissekande koostamisel kui rahvamaja tegevustes kaasa löömisel. Alates 2018 osaleb Kasepää Külaselts Peipsi Toidu Tänavas sündmusel, mis on kohalike jaoks kujunenud aasta suursündmuseks just seetõttu, et see on võimalus neil endil kaasa lüüa ja end külastajatele tutvustada.

Muutused toimusid ka kohaliku omavalitsuse tasandil. Kurgikasvatuse teema üles tõstmine ja sellest pidevalt rääkimine tõi kaasa KOV-i otsuse laiendada senist Samovaride muuseumit nii ruumiliselt kui konseptsioonilt. Pikka aega olid KOV-i tasandil kestnud vaidlused, mida teha majaga, kus Samovaride muuseum (tol ajal vanausuliste kultuuri tutvustav eramuuseum vallale kuuluvates ruumides) asus – kas lõpetada muuseumi tegevus ja hakata maja kasutama teisel otstarbel (nt sotsiaalkeskusena) või tulla vastu muuseumipidaja soovile muuseumi laiendada. Kasepää kogukonna aktiviseerumine oli suureks mõjutaks, et lõplik otsus kujunes muuseumi laiendamise kasuks ning et muuseum hakkab tulevikus lisaks vanausuliste kultuurile kajastama ka siinsete eestlaste kultuuri, sh aedviljakasvatuse traditsiooni piirkonnas. 2017. a võttis vald muuseumi haldamise eraomanikult üle ning see nimetati Peipsimaa muuseumiks. Töö kirjutamise ajal käivad majas remonttööd ning esmajärjekorras luuakse uutesse ruumidesse kurgikasvatuse teemaline näitus. Tööde teostajaks on Blueray OÜ, kes on näitusekontseptsioone lahendanud paljudes Eesti muuseumites.

VKP sissekande koostamise positiivset mõju avalikus ruumis võib näitlikustada 2020 augustis Kuku raadio reporteri pöördumine minu kui sissekande koostaja poole anda Kuku raadios intervjuu Peipsiäärse kurgikasvatuse kohta.¹¹ Saatejuht otsis internetist

¹¹ Intervjuu KUKU raadios oli eetris 29.08.2020 Kuku raadio keskkonnasaates "Ilmaparandja": <http://podcast.kuku.postimees.ee/podcast/ilmaparandaja-2020-08-29/>

infot konkreetselt selle teema kohta ning ainsa vastusena leidis minu koostatud VKP nimistu sissekande, mille leidmise üle ta suurt rõõmu avaldas. See näitab kui oluliseks võib VKP nimistu sissekanne osutuda väga erineval moel.

Kuid nagu peatükis 2 olen välja toonud, on Eesti VKP nimistu nõue sissekandeid vähemalt iga viie aasta tagant uuendada või kontrollida, kas nad vajavad uuendamist. Eelduseks on, et muudatuste tegijaks on sissekande koostaja, mis toob kaasa küsimuse – kas sissekande koostaja võtab endale vastutuse kogu eluks? Näiteks mina alates 2019 aasta lõpust enam Kasepää Rahvamaja juhatajana ei tööta ning ma ei tea millised võimalused mul aastate pärast kogukonnas kurgikasvatuse hetkeseisu uurida on. Olen küll Kasepää kogukonnaga siiski seotud ka edaspidi, sest olen Kasepää Külaseltsi liige ja kogukonna käekäik on mulle tähtis, kuid sellegi poolest me ei tea kunagi ette, mis elu toob. Seega on üleval küsimus, kes tulevikus sissekannet täiendab või muudab? Teiselt poolt on ka küsimus kui kaua konkreetne kultuuripärand on jätkusuutlik – kui Eestis toimuva maaelu muutumise (vt lk 28) tulemusena enam traditsioonilisel viisil kurkide kasvatamist Kasepää ei toimu, mis saab siis sissekandest? Nendele küsimustele praegu vastused puuduvad, sest nagu samuti peatükis 2 on märkimist leidnud – konkreetne seadus või visioondokument Eestis praegu puudub.

Kokkuvõte

UNESCO vaimse kultuuripärandi konventsioon muutis senist kultuuripärandi diskursust ja praktikat. Esile tõsteti kogukonnad kui vaimse kultuuripärandi kandjad ning lähenemine kultuuriväärtuse määramisel muudeti ülevalt-alla lähenemisviisilt alt-üles lähenemiseks. UNESCO VKK oli oluline samm kultuuripärandi määramise demokraatiseerimisel, andes kogukondadele võimu otsustada, mida nad oma vaimseks kultuuripärandiks peavad ning avardades võimalusi, mis on kultuuripärand.

UNESCO VKK kohaselt peab ühelt poolt kultuuripärandiks kuulutamise initsiatiiv tulema kogukonnast ja teiselt poolt on riigi kohustus korraldada oma territooriumil VKP inventeerimist ja nimekirjade koostamist, mida riik saab teha vastava pärandipoliitika ja sellega kaasneva bürokraatia loomise kaudu. Nii on praktikas tekkinud vastuolu - ühelt poolt peab kogukond olema algataja oma vaimse kultuuripärandi määramisel, teiselt poolt ei saa kogukonnad seda teha ilma riigi ja pärandiekspertide tunnustuse ja kaasabit. Nende probleemide käsitlemisel on rahvusvaheliselt kultuuriuuringutes hakatud vaimse kultuuripärandi määramise protsessi nimetama pärandistamise protsessiks. Pärandistamise protsessi aluseks on tõdemus, et kultuuripärand ei ole midagi, mis on iseenesest olemas, vaid see on alati sotsiaalne konstruktsioon, mis on suunatud lähtuvalt kellegi huvidest, olgu selleks siis kogukond, eksperdid või riik.

Eestis on pärandipoliitika elluviimine ja VKP nimistu haldamine Eesti Rahvakultuuri Keskuse ülesanne. Kogukonnad, kes soovivad oma vaimse kultuuripärandi nähtust viia Eesti VKP nimistusse, saavad teha seda ERK-i vahendusel ja kaasabil. Eesti Kultuuriministeeriumi juurde on loodud VKP nõukogu, kes otsustab ja kinnitab ka kogukonna poolt esitatud vaimse kultuuripärandi nimistusse kandmise taotlusi, nii ideekavandi kui valmis teksti tasandil. Regionaalse kultuuripoliitika elluviimiseks on Eestis loodud kultuuriruumide programm, milles on määratud seitse kultuuriruumi, mis katavad peamiselt Eesti äärealasid. Peispiveere kultuuriprogramm on üks neist ning vastav toetusprogramm toetas ka Kasepää kurgikasvatuseemalist VKP nimistu sissekannet.

Käesoleva magistriprojekti väljundina valminud sissekannet Eesti VKP nimistusse võib samuti vaadelda kui pärandistamise protsessi, milles mina esindasin kogukonnapoolset eksperti. Kogukond, kelle vaimne kultuuripärand oli sissekande aluseks, näitlikustab teoreetilises osas kirjeldatud probleeme – kogukond tihti ei oska teadvustada, et nende eluviis võib olla vaimne kultuuripärand ning et sissekande koostamiseks on vaja hoopis teistsuguseid teadmisi ja oskusi, mida pärandikandjail endil ei pruugi olla. Kuigi Eesti VKP nimistu sissekande koostamiseks ei kehti nõuet, et sissekande koostaja peab olema kultuurivaldkonna spetsialist või uurimustöö kogemusega, siis enda magistriprojekti teostamise kaudu arvan, et need teadmised on siiski vajalikud. See arusaam tugevnes uurimuse läbiviimise käigus – inimesed, keda intervjueerisin, olid lihtsad maatööd tegevad inimesed, kellel oma eluviisi oli raske näha läbi kultuuriprisma ning kes sissekande teksti koostamisega kindlasti oleksid hätta jäänud.

Magistriprojekti teostamine oli minu jaoks oluline täiendus akadeemilistele õpingutele – projekt võimaldas mul uurimuse läbiviimisel praktikas kasutada etnograafilisi meetodeid: vaatlus, osalusvaatlus, intervjuud ja visuaalsed meetodid. Vaatlus minu töö kontekstis algas juba 2011. aastal kui Kasepääle tööle läksin ning kohalikku kogukonda sisse elama hakkasin. Välitööde perioodil – jaanuar 2019 kuni august 2019 – viisin läbi 14 poolstruktureeritud intervjuud endiste ja praeguste kurgikasvatavatega, teostasin osalusvaatlust kuue kurgikasvatava juures ning kogutud materjalid moodustasid suurema osa sissekande koostamiseks kogutud allikatest. Praktilise töö käigus sain teadlikuks enda kui uurija tugevatest ja nõrkadest külgedest, millele tulevikus rohkem tähelepanu pöörata.

Uuringu käigus tegin tihedat koostööd kogukonnaga, inimesed olid minu tööst huvitatud ning aitasid igal moel: soovitasid intervjueeritavaid ning aitasid intervjuusid kokku leppida; jagasid foto ja filmi materjali; jutustasid lugusid ning püüdsid igati minu teadmisi kurgikasvatuse alal täiendada. Mina omalt tutvustasin enda poolt koostatud sissekande teksti enne ERK-ile saatmist kogukonnale, et anda ülevaade, mida kogutud materjalidest esitlemiseks välja valisin ning saada kinnitus, et kogukond on minu valikuga nõus. Nii võib öelda, et VKP sissekanne valmis koostöös kogukonnaga, minu panust võib võrrelda juba mainimist leidnud spetsialisti rollina – olin see, kes uurimuse teostas ja sissekande teksti kokku pani.

Eesti VKP sissekanne sisaldab nelja peamist kategooriat: pärandi kirjeldus selle tänases kontekstis; ajalooline taust – kuidas traditsioon on kujunenud ja arenenud; jätkusuutlikkus – kuidas on selle vaimse pärandi edasi andmine ja kandumine kindlustatud ning jätkusuutlikkust ohustavad tegurid. Uurimuse käigus kogutud andmete kaudu joonistusid vastused nendele küsimustele selgelt välja, samuti jõudsin uurimuse tulemusena arusaamiseni, et senise elatusviisi järk-järguline vähenemine oli üheks oluliseks kogukonna identiteedikriisi põhjuseks. Kogukond, kes oli end põlvkondade vältel elatanud aedviljakasvatusega, oli käesoleval sajandil maaelus toimunud muutuste (põllumajandust on välja vahetamas turismitööstus) tõttu kaotanud oma põhilise sissetuleku ja senine eluviis oli kaotanud mõtte ning inimesed ei olnud uute oludega kohanenud.

VKP sissekande koostamise protsess käivitas antud juhul protsessi, mis tõi kaasa mitmesuguseid positiivseid muutusi kogukonnas – aktiveeris inimeste koostegutsemise ja ühiste ettevõtmiste korraldamise; kohalik omavalitsus otsustas vallale kuuluvas muuseumis kajastada vanausuliste kultuuri kõrval ka piirkonna aedviljakasvatuse ajalugu; loodi Kasepää Külaselts, mille liikmeskond on arvukas ning kes kohaliku elu korraldamisel järjest aktiivsemalt kaasa räägib. Sellega julgen kinnitada, et vaimse kultuuripärandi pärandistamise protsess käivitab kogukonna jaoks positiivseid muutusi. See tõstab nende enesehinnangut, koondab kogukonda ühise eesmärgi nimel ning toob avaliku tähelepanu kaudu piirkonda rohkem ressursse.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Akagawa, Natsuko; Smith, Laurajane 2019. *Safeguarding Itangible Heritage*. London and New York: Routledge, 1-11

Anderson, Benedict 2020. *Kujutletud kogukonnad. Mõtisklusi rahvusluse tekkest ja levikust*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Annist, Aet 2011. *Otsides kogukonda sotsialismijärgses keskuskülas*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Annist, Aet 2016. *Maaelu muutuv tähendus ja väljaränne*. Eesti inimarengu aruanne 2016/2017: 5.5. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu. www.inimareng.ee

Annist, Aet; Kaaristo, Maarja 2017. *Sotsiaal- ja kultuuriantropoloogia. Õpik kõrgkoolidele*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Banner, Anneli 2019. *Eesti aia ajalugu*. Hea lugu OÜ. Viljandi: Print Best.

Bardone, Ester; Grünberg, Kristi; Sooväli-Sepping, Helen; Kõivupuu, Marju; Kästik, Helen 2020. *The role of communities in the politics of cultural heritage: examples from Estonia*. Edited by Kannike, Anu. Pärn, Katre. Tasa, Monika. *Interdisciplinary Approaches to Culture Theory*. Tartu: University of Tartu Press.

Bardone, Ester; Kannike, Anu; Põtsam-Jürjo, Inna; Plath, Ulrike 2016. 101 *Eesti toitu ja toiduainet*. Tallinn: Kirjastus Varrak.

Bardone, Ester; Tamm, Epp 2013. *Suitsusauna pärandi loomisest Võrumaal*. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat, nr 56. lk 94-129
<https://ojs.erm.ee/index.php/ermer/issue/view/4>

Bendix, Regina F; Eggert, Aditya; Peselmann, Arnika (Eds) 2013. *Heritage Regimes and the State*. Universitätsverlag Göttingen as volume 6 in the series "Göttingen Studies in Cultural Property", 11-20

Berg, Eiki; Hiemäe, Mall; Jansen, Ea; Jõesalu, Kirsti; Kalmre, Eda; Kannike, Anu; Kurs, Ott; Kuutma, Kristin; Kõivupuu, Marju; Leete, Art; Luts, Arved; Mäsak, Ene; Palli, Heldur; Pärdi, Heiki; Reinvelt, Riina; Runnel, Pille; Ruusman, Reet; Tedre, Ülo; Troska, Gea; Tõnurist, Igor; Valk, Ülo; Viires, Ants; Vunder, Elle; Värvi, Ellen 2008.

Eesti Rahvakultuur. Koost. Viires, Ants; Vunder, Elle. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.

Blake, Janet 2009. *UNESCO's 2003 Convention on Intangible Cultural Heritage. The implications of community involvement in 'safeguarding'*. Prepared by Smith, Laurajane; Natsuko, Akagawa. Intangible Heritage. London and New York: Routledge, 45-67

Blake, Janet. 2019. *Further reflections on community involvement in safeguarding intangible cultural heritage*. Edited by Akagawa, Natsuko; Smith, Laurjane. Safeguarding Intangible Heritage. Practices and Politics. London and New York. Routledge, 17-32

Böttner, Johannes. 1932. *Aiatöö õpperaamat*. Tallinn: Rahvaülikool.

Davies, Charlotte Aull. 1999. *Reflexive Ethnography*. London and New York: Rotledge.

Eesti Kultuuriministeerium. Rahvakultuur.
https://www.kul.ee/et/tegevused/rahvakultuur_viimati_kasutatud_30.11.2020

Eesti Rahvakultuuri Keskus: <https://rahvakultuur.ee/> , viimati kasutatud 06.12.2020

Eesti Rahvakultuuri Keskus. *Näpunäiteid sissekande koostajale*.

https://static.rahvakultuur.ee/wpcontent/uploads/2020/04/Napunaiteid_sissekande_koostajale.pdf , viimati kasutatud 27.11.2020

Eesti Rahvakultuuri Keskus. *Vaimse kultuuripärandi nõukogu töökord*.

https://static.rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2020/04/Lisa_min_kk_VKPN_moodust_VKPN_toolorra_kinnitamine.pdf , viimati kasutatud 02.12.2020

Eesti Rahvakultuuri Keskus. *Valdkondade puu*.

<https://static.rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2020/04/valdkondade-puu.pdf> ,
viimati kasutatud 05.12.2020

Inimkonna vaimse pärandi esindusnimekirja taotlusvorm: <https://unesco.ee/vkp-taotlusvormid/> viimati kasutatud 06.12.2020

Jääts, Liisi 2008. *Maaelu ja selle kirjeldused*. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat, nr 51. Lk 113-142 <https://ojs.erm.ee/index.php/ermer/issue/view/9> , viimati kasutatud 26.11.2020

Kello, Karl (koostaja). 2016. *Kasepää - kahe maailma piiri peal*. Põltsamaa: Vali Press OÜ.

Kirshenblatt-Gimblett, Barbara 2004. *Intangible Heritage as Metacultural Production*. International Museum. ISSN 1350-0775, no. 221–222 vol. 56, no. 1–2. Oxford: Blackwell Publishing, 52-65

Kukk, Ella 1977. *Maaelaniku koduaed ja selle majandamine*. Tallinn: Kirjastus Valgus.

Kultuuriministri määruse „Peipsiveere pärimuskultuuri toetamise tingimused ja kord“ eelnõu seletuskiri:https://static.rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2020/03/3526_19362_1611_Kultuuriministri_maaruse_8222Peipsiveere_parimu.pdf , viimati kasutatud 28.11.2020

Kuutma, Kristin 2012. *Communities and the Contested Politics of Representational Ownership*. Final Report: The First ICH-Researchers Forum: The Implementation of UNESCO's 2003 Convention; Maison des Cultures du Monde, Paris, France; 3 June 2012. Osaka, Japan: International Research Centre for Intangible Cultural Heritage in the Asia-Pacific Region (IRCI), 42–51.

Kuutma, Kristin 2019/a. *Kultuuripärandi võim - vormistamisest lahterdamiseni*. Altnurme, Riho (koost.). Humanitaarteadused ja kunstid 100-aastases rahvusülikoolis. Tartu: TÜ kirjastus, 224-234

Kuutma, Kristin. 2019/b. *Afterword The Politics of Scale for Intangible Cultural Heritage. Identification, Ownership and Representation*. Edit by Lähdensmäki, Tuuli; Thomas, Suzie; Zhu Yujie. Politics of Scale. New Directions in Critical Heritage Studies. New York: Berghahn Series Explorations in Heritage Studies, 156 - 159

Metsvahi, Merili 2017. *Folkloristlikud välitööd*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Mihhailov, Leonid 2013. *Peipsi järve asulad*. Tallinna Raamatutrükikoda.

Moora, Aliise 1964. *Peipsimaa etnilisest ajaloost*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Muinsuskaitseadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019013> viimati kasutatud 05.12.2020

Mustvee vald: <https://mustveevald.kovtp.ee/kulad> viimati kasutatud 23.11.2020

Nõmm, Eha; Ellermaa, Hele (koost.) 2013. *Omedu küla lood*. Omedu Külaselts.

Pajoma, Alide 1979. *Kurgikasvatus*. Tallinn: Kirjastus Valgus.

Peipsiveere kultuuriprogramm 2013-2016. *Programmi kokkuvõte*. Eesti Rahvakultuuri Keskus.

https://static.rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2020/03/2538_18127_1381_Peipsiveere_kultuuriprogrammi_2013-2016_kokkuvote.pdf , viimati kasutatud 28.11.2020

Peipsiveere pärimuskultuuri toetamise tingimused ja kord:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/122122018035> viimati kasutatud 06.12.2020

Porila, Kristiina (koost) 2015. *Vaimne kultuuripärand Eestis*. Tallinn: Eesti Rahvakultuuri Keskus.

Port, Jaan 1941. *Koduaed*. Tartu: RK Teaduslik kirjandus.

Pöldma, Priit; Hiiesaar, Külli; Metspalu, Luule; Sõmermaa Anne-Liis; Lauk, Ülle; Niiberg, Toivo (koost) 2001. *Kurk aias ja köögis*. Tallinn: Maalehe Raamat.

Rabinow, Paul. 1977. *Reflections on fieldwork in Morocco*. London: University of California Press.

Tamm, Epp. E-kiri Terje Lill`le. 23.08.2019

Tamm, Epp. E-kiri Terje Lill`le. 31.12.2020

Telve, Keiu; Koppel, Helleka 2016. *Kultuuriministeeriumi Rahvakultuuri Keskuse Peipsiveere kultuuriprogrammide mõju-uuring. Uuringu raport*. Tartu Ülikooli etnoloogia osakond, Rakendusliku Antropoloogia Keskus.

UNESCO Eesti Rahvuslik Komisjon: <https://unesco.ee/> , viimati kasutatud 26.11.2020

Vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioon. 17.10.2003. Riigi Teataja:

<https://www.riigiteataja.ee/akt/12736412> , viimati kasutatud 30.11.2020

Ülemaailmse kultuuri- ja looduspärandi kaitse konventsioon. 15.11.1972. Riigi

Teataja: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13118943> , viimati kasutatud 30.11.2020

Compiling an entry “Growing cucumbers in Estonian Kasepää” for the Estonian Inventory of Intangible Cultural Heritage.

Summary

My master's project's output is an entry “Growing cucumbers in Estonian Kasepää” in the Estonian Inventory of Intangible Cultural Heritage (ICH). The project was completed in cooperation with the Estonian community of the former Kasepää rural municipality, whose community center I worked at from 2011 to 2019. Kasepää is located by the Lake Peipus and is part of a street-village in the south of Mustvee. The Peipsicoastal region, including Kasepää, is bicultural for centuries - Estonians and Russians (including Russian Old Believers) – have lived here side by side. The region is known historically as a location of vegetable growing and fishing, which has been associated mostly with the Estonian Russian community, but the bearers of this tradition have also been Estonians. I was affiliated at the Estonian cultural house of Kasepää as a cultural manager, and my job was to organize the cultural life of the Estonian community, which resulted in becoming the spokesperson of this community and the compiler of the inscription in the Estonian ICH inventory on important intangible cultural heritage for local Estonians.

The UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (ICH) states that intangible cultural heritage (...) *gives communities a sense of identity and continuity*. I started to work in a region unfamiliar to me, and after getting to know the people better, I noticed low self-esteem of Kasepää Estonians. As a cultural worker, I encouraged them to value their folk culture traditions and related knowledge and skills (handicraft, food, etc-) – which would help enhance the local cultural life, but this did not evoke enthusiasm in the community. The Russian Old Believers traditions and customs are known to be unique and attractive in the Estonian context, and the local Estonians believed that they have nothing meaningful to offer in comparison. I associated people's disinterest towards their cultural heritage with some crisis of their cultural identity. I observed that – in Kasepää, the Old Believers' symbolic capital was stronger than that of Estonians due to the economic and political changes which took place in the Estonian countryside within the recent decades (especially in the context

of tourism and heritage policies). Such developments had significantly affected the self-esteem of the Kasepää Estonians.

During several years of contact with the community, I realized that the main determinant of regional cultural identity for local Estonians is vegetable cultivation, especially cucumber farming. Vegetable cultivation as a livelihood developed on Lake Peipus` s shore during the 19th century and was practiced by both Russians and Estonians (Moora 1964). Cultivating cucumbers for sale has been a way of life and a livelihood source for at least four generations. I considered that, one solution to increase the self-esteem of the community was raising the awareness about the importance of this practice as their intangible heritage. I found the inscription of the Estonian Inventory of the ICH to serve this purpose and formulated the goals of it as follows:

1. to documentan important tradition for the community;
2. to contribute to the continuation of the tradition in the community;
3. to pay attention to the fact that the bearers of the traditions and lifestyle around Lake Peipsi are not only Russian Old Believers but also local Estonians.

According to UNESCO` s ICHC principles, I started my master's project at the grassroots. My interest and desire to do something for the community led me to study for a master's degree in ethnology, folklore and applied anthropology at the University of Tartu to acquire the necessary knowledge to collect and analyze relevant materials and for presenting the research results. At the same time, my journey to compile an entry to the ICH Inventory confirm the problem highlighted in the theoretical part of my work, that expert knowledge is needed to examine the ICH of a community and put together an inscription for the Inventory. Acquiring professional expertise at the university significantly helped me with the task I had undertaken.

ICH lists are compiled by countries based on the 2003 UNESCO ICHC. Estonia joined the Convention in 2006, and the Estonian Inventory of ICH is being compiled since 2010. According to the UNESCO ICHC, the communities (or groups and individuals) are the ones to initiate the listing of their intangible heritage. Still, nation-states should maintain an inventory of ICH that requires a corresponding heritage policy and establishment of institutions implementing it. This two-sided (community and national) approach to handling the ICH has made its defining complex and controversial both at

the international level and among cultural scholars. In critical heritage studies the term „heritagization“ refers to the process of conscious heritage-making. The transfer of the cucumber cultivation tradition in Kasepää can also be considered a “heritagization” where I acted as one of the promoters.

The Estonian Folk Culture Center manages the ICH list under the Ministry of Culture’s administration and is advised by an expert body the ICH Council. The compilation of the ICH Inventory is assisted by the professionals from the Estonian Folk Culture Center. The Estonian Heritage Conservation Act thoroughly describes the assessment, designation and protection of material culture, but only briefly mentions the ICH. The Estonian Inventory of the ICH allows communities to highlight their cultural heritage, but the state does not determine the resources necessary for safeguarding.

However, the Ministry of Culture has created support programs for regional culture and cultural heritage for seven cultural spaces. The Peipsiveere cultural program is one of them and also includes the Kasepää community. Peipsiveere Traditional Culture Program is one of them addressing Russian Old Believers and also Kodavere dialect at the Lake Peipus region. Only one inscription (on Kodavere dialect) from the Lake Peipus region existed in the Estonian Inventory of the ICH before I started the entry on cucumber cultivation in Kasepää, for which I also received financial support from the program.

In the proposal of the inscription that I presented to the ICH Council, two problems were pointed out: cucumber growing as a livelihood source does not qualify as ICH and only the Estonian community cannot be highlighted as cucumber growers, excluding the Russian community in the region. I justified my choice of the community and their ICH, relying on the principles described in the UNESCO ICHC explaining how the tradition of growing cucumbers in the Estonian community of Kasepää met these criteria. Eventually, my proposal was approved.

This whole process of working on the inscription allowed me to gain practical experience in conducting applied anthropological research using ethnographic methods: (participant) observation, interviews, and visual methods. Early observations started in 2011 when I was employed in Kasepää and got acquainted with the local community. I planned more focused fieldwork for the cucumber cultivation season (January 2019 to August 2019), during which I also conducted 14 semi-structured

interviews with former and current cucumber growers. I interviews provided information on, the history of cucumber farming, ways of cultivation, people's general views on the tradition of cucumber farming and local life.

I worked closely with the community. People were interested in my work and contributed in many ways: recommended the interviewees and helped to arrange the interviews, shared photos and film material, told stories and improved my knowledge on cucumber farming. I presented the text of my entry to the community before sending it to the Estonian Folk Culture Center and gave them an overview of what I selected from the collected materials to get the community approval for my choice. Thus, the ICH entry was prepared in cooperation with the community and my contribution can be compared to the role of an expert who conducted the research and compiled the text of the entry.

The structure of the inscription in the Estonian Inventory of ICH contains four main categories: (1) description of the heritage in its current context; (2) historical background - how tradition has formed and developed; (3) sustainability - how the transmission of this intangible heritage is ensured, and (4) threats to sustainability. Although there is no requirement that the compiler of the entry for the Estonian Inventory of ICH must be a heritage or cultural expert, I do think that it is necessary after carrying out my own master's project. According to a predetermined structure, the inscription requires a detailed description of the ICH phenomenon. must be understandable to everyone outside the community, and some research must be carried out to achieve these goals. During my fieldwork experienced that the people I interviewed were ordinary hard-working people, who had difficulties seeing their way of life as part of cultural heritage. They would certainly have had trouble compiling the text of the entry.

From collected materials I understood that the gradual decline of the current way of life was one of the critical causes of the community's identity crisis. The community, which had sustained itself with growing vegetables for generations, has lost its basic income due to the structural changes in rural life and struggles with adapting to the new circumstances.

Despite all the problem, the decision to add cucumber growing to the Estonian Inventory of ICH triggered a process that led to various positive changes in the community: Kasepää Village Society was established, which has a considerable membership and is increasingly involved in organizing local life; the municipality government decided to include the history of vegetable cultivation in the local museum display. I dare to claim that the process of acknowledging their intangible cultural heritage is triggering positive change for the community – raising people`s self-esteem, giving them a common goal, and bringing more resources to the area through public attention.

LISAD

Lisa 1 VKP nimistu valdkondade puu

ASUSTUS, ELUKORRALDUS ja ELUKESKKOND

- Elukeskkond / asustuse muster (üldiselt saun kui nähtus, hiis kui nähtus jne)
- o Asulatüübid
- o Eluhooned
- o Majapidamishooned (nt kelder, laut, suveköök)
- o Ühiskondlikud hooned (nt kirik, kõrts, pood, veski)
- o Maastikuobjektid (nt tee, külaplats, kiik, piimapukk, bussipeatus)
- Ehitustegevus
- o Ehitustegevus hoonetüübi järgi
- o Ehitustegevus hoonete sees (nt pottsepatööd, trepi ehitamine)
- o Ehitustegevus väljaspool hooneid (nt aiad, teed, kiiged)
- o Ehitamise töövõtted ja tööjärgud
- o Ehitamisega seotud tseremooniad ja rituaalid
- Vee- ja energiavarustus
- Majapidamine (nt koristamine, pesupesemine)
- Sisustamine (nt kodukaunistamine)
- Transport ja sidepidamine
- Migratsioon (nt ka kolimine, rändamine, soolaleivapidu, lahkumispidu)
- Kaubandus (nt maapoed, laadad - kaubandus kui vaimne pärand, mitte vaimse pärandiga kauplemine)

LOODUSVARADE MAJANDAMINE (Nii praktiline kui ka sümboolne ja rituaalne külg)

- Jahindus
- Korilus
- Kalandus
- Loomakasvatus
- Mesindus
- Metsandus (nt tõrva ajamine, söe põletamine, saeveski töö)
- Põllundus
- Aiandus
- Maavarade majandamine (nt turba lõikamine, lubja põletamine, ravimuda, savi, liiva, kruusa, mineraalvee saamine/tootmine ja kasutamine)

TOIT JA TOITUMINE

- Toidu valmistamine ja säilitamine (nt kuivatamine, suitsutamine, soolamine)
- Joogi valmistamine ja säilitamine
- Söömine ja joomine
- o menüüd
- o lauakombed
- o söögikorrad
- o Toitumisharjumused ja -tavad (nt paastumine, pidulikud söögikorrad)
- Toiduainete tootmine (nt veskitööd)
- Toitlustamine

KÄSITÖÖ (ehitusega seotud tegevused lähevad ehitustegevuse alla, mitte siia)

- Metallitöötlamine (nt sepatöö, lukksepatöö, graveerimine)
- Kivi töötlemine
- Savi töötlemine (keraamika)
- Klaasi töötlemine
- Puidu töötlemine
- Taimede töötlemine (nt lina, kanep)
- Naha töötlemine (parkimine, rõivaste ja kottide valmistamine ja parandamine, nahkehistöö)
- Vaha töötlemine (nt küünalde valmistamine)
- Rasva töötlemine (nt küünalde ja seebi valmistamine)
- Luu töötlemine
- Villa töötlemine

- Tekstiilide valmistamine, parandamine ja töötlemine (kangakudumine, silmuskudumine, heegeldamine, sõlmimine, vööde ja paelte valmistamine, õmblemine)
- Rõivaste ja tekstiilide kaunistamine
- VKP nimistu valdkondade puu 26. mai 2010
- Jalanõude valmistamine ja parandamine
- Ehete valmistamine ja parandamine
- Kellade valmistamine ja parandamine
- Toidunõude ja köögiriistade valmistamine ja parandamine
- Mööbli valmistamine ja parandamine
- Punutiste valmistamine ja parandamine
- Töövahendite valmistamine ja parandamine
- Transpordivahendite ehitamine ja parandamine (nt paadi- ja laevaehitus, hoburakendite ja tarvikute valmistamine)
- Muusikainstrumentide valmistamine ja parandamine
- Mänguasjade valmistamine ja parandamine
- Iluasjade valmistamine ja parandamine (nt suveniirid)
- ...

KEEL JA POEETILINE FOLKLOOR

- keel ja keelekasutus
 - o Eesti piirkonnakeeled ja murded
 - o teised Eestis kõneldavad keeled
 - o viipekeel ja keeleliste erivajadustega inimeste keelekasutus
 - o kujundlik kõnepruuk (sh vanasõnad, kõnekäänud)
- jutustamine ja kõnekunst (nt jutlustamine, toosti ütlemine, kohajuttude, perepärimuse ja muinasjuttude rääkimine, pajatused)
- laulmine ja laululoomine
- huumor ja nali

KOMBESTIK JA USUND

- tähistavaga seotud teadmised ja tegevused
- ilmastikunähtustega seotud teadmised ja tegevused
- taimedega seotud teadmised ja tegevused
- loomadega seotud teadmised ja tegevused
- inimese eluringiga seotud teadmised ja tegevused
- kehaga seotud teadmised ja tegevused
 - o tervishoid (sh loodusravi/pärimusmeditsiini, haiguste ennetamine)
 - o keha hooldamine ja pesemine (nt saunaskäimine)
 - o keha kaunistamine
 - o riietumine
- sotsiaalse rühmaga seotud teadmised ja tegevused (nt talgud, külakokkutulekud)
- aastaringiga seotud teadmised ja tegevused
- religiooniga seotud teadmised ja tegevused
- teised rituaalsed teadmised ja tegevused (nt ennustamine, nõidumine)

AJAVIITELISED JA MÄNGULISED TEGEVUSED

- sportimine ja liikumine
- mängimine
- musitseerimine
- tantsimine
- esinemine ja etendamine
- kunstiline eneseväljendamine
- teised ajaviitelised tegevused
 - o fotografeerimine / fotograafia
 - o filmimine / filmiasjandus (ja filmimine)
 - o kollektsioneerimine

Allikas: Rahvakultuuri keskus <https://static.rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2020/04/valdkondade-puu.pdf>

Lisa 2. Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu sissekande ideekavand

Ideekavandi teksti pikkus: 1 A4 lehekülge

Ideekavand saata Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi aadressil:

vkp@rahvakultuur.ee

Esimene samm nimistu sissekande koostamisel oma kogukonna elavast pärandist – teadmistest, oskusest, kombest, uskumusest või tavast on teema valimine ja piiritlemine. Sissekannet kavandades peaks endalt küsima: milline on see kogukond, kelle vaimset kultuuripärandit tahan tutvustada ja millised on need eelmistelt põlvkondadelt saadud teadmised, oskused, kombed, uskumused ja tavad, mis neid inimesi praegu ühendavad? Teemat valides tuleks lähtuda tänapäevast. Valida tuleks selline teema, mis on elavas kasutuses ja oluline praegusele kogukonnale. Ajalooline taust nimistu kontekstis on abiks tänapäeva mõistmisel.

Ideekavandis kirjelda:

1. Millist oma kogukonna teadmist, oskust, kommet, uskumust või tava soovin kanda Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse?

Kurgikasvatuse traditsioon Kasepää eestlaste kogukonnas

2. Milles seisneb see teadmine, oskus, komme, uskumus või tava tänapäeval?

Kurgikasvatus on ka tänapäeval kõigile kohalikele inimestele väga oluline tegevusala.

Varasematel aegadel oli see kõigile kohalikele elanikele kas lisa- või põhisissetulek. Praegu on ainult müügiks kasvatamist vähem, kuid traditsiooniline kurgikasvatus toimub igas peres ka tänapäeval.

3. Millised tegevused on selle nähtusega seotud?

Oskus kasvatada kurki suurtel pindadel ja suurtes kogustes. See on pereettevõtte, kus kõik lapsed omandavad vanemate kõrvalt ja praktilise tegevuse käigus agronoomiliste teadmiste ja oskuste kõrval ka majanduslikku planeerimist ja müügitööd. See on kompleks teadmisi ja oskusi, mis iseloomustab kogu siinset elanikkonda.

4. Milline kogukond (inimrühm, võrgustik) ja kuidas on sellega seotud?

Kasepää eestlaste kogukond on endise Kasepää valla (täna Mustvee vald) eestlastest elanikkonnaga külad: Kasepää, Omedu, Metsaküla, Nõmme, Kaasiku.

5. Milline on minu seos selle kogukonna ja nähtusega?

Mina sissekande koostaja, olen Kasepääle sisse tulnud, pärit Mulgimaalt. Kasepääle sattusin töötama kultuuritöötajana. Arvan, et just seetõttu, et kultuuritöötajana oli mul vaja õppida tundma kohalikke elanikke ning leida see miski, mis neid kõnetab, jõudsin tõdemuseni

kuivõrd tähtis on kurgikasvatuse traditsioon kohalikele elanikele nii ajaloolises kui tänapäevases kogukonnatunnetuse mõistes. Ühtlasi on sissekanne vaimse pärandi nimistusse minu etnoloogia eriala lõpetamise magistriprojekt.

6. Kas ja kuidas ühendab see teadmine, oskus, uskumus, komme või tava inimesi, miks see on neile oluline?

Kurgikasvatuse kogemus on olemas kõigil tänapäevaste kogukonna liikmetel, nad kõik on omandanud juba sünnist saadik need oskused ja teadmised: kurkide kasvatamine kui füüsiline töö, kasvatuse planeerimine, parima hinna ja kauplemise oskused turul. Äriplaneerimine ja oma tööst kasu saamise oskus - need põlvkondade põlvkondade teadmised aitavad neid ka teistel aladel, neil on oskus igas olukorras hästi hakkama saada. Selline ühine ajalugu, teadmine ja mälestused ühendavad kogukonda - neil on ühine eluviis ja ühised mured ja rõõmud. Oma kogukonna liikmeid tuntakse ja teatatakse põlvkondade kaupa ja abivalmidus naabrite suhtes kehtib ka veel tänapäeval igas olukorras.

7. Kui kaugemale ajaloos see teadmine, oskus, komme, uskumus või tava ulatub? Mitut põlve selle tundjaid kogukonnas mäletatakse?

Kurgikasvatus sai Peipsi ääres alguse 20. sajandi alguses. Tänapäevased kurgikasvatavad on oma perekonnas kas kolmas või neljas põlvkond, olenevalt perekonnast.

8. Kuivõrd antakse seda teadmist, oskust, uskumust, kommet või tava edasi tänapäeval?

Kurgikasvatuse teadmisi ja oskusi on alati antud edasi vanematelt lastele ja see jätkub ka praegu. Praegu keskeline põlvkond on kõik omandanud need teadmised ja oskused, kuigi paljud neist teevad muud tööd või läinud ära linna. Nendes peredes, kus täna veel kurgikasvatus on tähtsal kohal, antakse ka teadmisi ja oskusi edasi lastele ja lastelastele. Majanduslikel põhjustel on neid kurgikasvatavaid, kelle jaoks kurgikasvatus on endiselt sissetulek, jäänud vähemaks, kuid teadmisi omavad praegu veel kõik kogukonna liikmed.

9. Vahepeal katkenud, taastatud teadmise, oskuse, uskumuse, kombe või tava puhul kirjeldage, mis eesmärgil on see taastatud.

Ideekavandi koostamisel soovime tutvuda:

- Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu sissekannetega
www.rahvakultuur.ee/vkpnimistu/
- [Näpunäiteid sissekande koostajale](#) (Nimistu lehel - sissekande koostamise juhend ja vormid)

Küsimuste korral võtke ühendust Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi osakonnaga:
Leelo Viita, leelo.viita@rahvakultuur.ee, 600 9177, 58 507506

Epp Tamm, epp.tamm@rahvakultuur.ee, 600 9177

Lisa 3. Eesti VKP nõukogu otsus ideekavandi kohta.

Vaimse kultuuripärandi nõukogu liikmete soovitusi ja kommentaare ideekavandile vaimse kultuuripärandi nimistu sissekanne - kurgikasvatuse traditsioon Kasepää eestlaste kogukonnas, Kasepää Külaselts

03.04.2019

Nõukogu esimees: Eino Pedanik

Nõukogu liikmetest osalesid: Anneli Banner, Külli Eichenbaum, Triin Kusmin, Kristin Kuutma, Marju Kõivupuu, Piret Leskova, Ene Lukka-Jegikjan, Janika Oras, Kerli Nõges, Helgi Põllo, Kristel Rattus, Margit Siim, Janne Suits, Lauri Õunapuu.

Kutsutud: Leelo Isidora Viita

Protokollis: Epp Tamm

Marju Kõivupuu

1) küsimus - miks ainult eestlaste kogukonnas? Mind huvitab, kui suur portsent elanikkonnast seal eestlasi elab? Kui ma vaatasin külade lõikes statistikat, siis üsna väike, et mitte öelda mõnes külas suisa marginaalne. See teema tahab kindlasti kohaliku vanausuliste kaasamist, sest ilmselgelt on toimunud nõ ainevahetus - kes kellelt mida on õppinud jne + segaperekonnad. Kas põhjuseks on vene keele oskuse puudumine? Või... ? Paljud sealsed vanausulised räägivad ka korralikku eesti keelt või vähemalt saavad jutust aru. Võiks võtta appi eesti keelde tõlgitud Isevärki Peipsiveer (Huma 2008, Tartu). Mina olen seda meelt, et kui juba, siis kogu Peipsiveere kurgikasvatus. Siin ajada rahvust/keelt pidi joont ei tundu kuidagimoodi otstarbekas ega põhjendatud. Vähemalt mulle.

2) kuna meil on eesti keele aasta, siis lugeda oli paiguti päris lustakas kergelt kantseliitliku keelekasutuse tõttu. Kurgikasvatus toimub :-)... saab ju öelda inimese moodi ka, et kurke kasvatakse :-). Aga see selleks, see ei kahanda idee väärtust. Kui sissekandeks läheb, eks siis saab vajadusel keelt toimetada.

Parimaga

Marju

Janne Suits

Mina toetaks selle projekti taotlust kindlasti, vahva teema ning kuna kirjutaja on ise ka folkloristika ja etnoloogia eriala tudeng, siis on selle töö autentsus ning faktide ehesus kindlasti usutav ning kandev. Kuigi traditsioon on saanud alguse alles 20. sajandil, on tänaseni elus traditsioon omandanud järjepiduse mõõtmed.

Hääd, Janne Suits / Eesti Pärimusmuusika Keskuse August Pulsti õpistu ja Pärimusmuusika teabekogu juhataja

Lauri Õunapuu

Kurgikasvatus kui vaimne kultuuripärand. Kurgikasvatuse traditsioon kui vaimne kultuuripärand.

Eks keeruline on niieknaa sõnastust leida mistahes tõestamist-tunnustamist väärivale oskusele, ent kas see võiks siis ehk olla "Traditsioonilised kurgikasvatuse meetodid" vms. - oskus?

Siin tekib siis küsimus, et kas seda tehakse traditsiooniliste võtetega samamoodi 20 saj. algusest. Ning elupõline küsimus - mitmendast aastanumbrist tegevusest tekib traditsioon.

Idee pole aga muidugi kehvem kui korpide söömine või õlle joomine kindlas piirkonnas.

Mustvee kurgid aga olid juba 1920-datel kuulsad. Millegipärast arvan ent (ma pole küll asjatundja), et seda kasvatamist tehti siis veidi teisiti, seega väärriks taotleja võimalust sellest pikemalt kõneleda-kirjutada.

Seda enam, et sissekanne on taotleja magistriprojekt.

Nimistusse vaid valitud kogukond kirjutada peaks vist olema taotleja enda vaba voli - polüvernikud ning ka venelased on seal muidugi põliselt sarnaseid tegevusi viljelenud. (Väike vahe on kindlasti - a'la nt. võrrelda - Tartumaa mulkide laulutraditsioon)

Lauri Õunapuu

tel: +37256155559

<https://www.facebook.com/Ulemakstudrentsliharrad>

www.metsatoll.ee

www.meestelaul.ee

www.folkloorinoukogu.e

Helgi Põllo

Pealkirjas ei pea ma sõna traditsioon vajalikuks, sest vaimse pärandi puhul on kestvus nagunii oluline. Loodan, et sellele sissekandele eelneb ikkagi uurimistöö või siis on seda juba tehtud. Eeltutvustus palju vihjeid või konkreetsust ei sisalda. Ettepaneku piirkonda laiendada võiks teha, kuid ilmselt jääb tegijale õigus otsustada, mida ta uurib ja vaatleb ning millest kirjutab.

Anneli Banner

Olen juba mõnda aega mõlgutanud mõtet sellest juttu teha, miks meile ei tule sissekandeid aiakultuuri või taimekasvatamise traditsioonide kohta. Võib-olla peaksime kirjutajaid julgustama laiemalt mõtlema? Vaimne kultuuripärand ei puuduta ju ainult käsitöö, laulu, tanstu ja toiduga seonduvat teadmist. Toetan väga selle sissekande koostamist. Vahest jõuame kunagi ka näit kurgikasvatuseni Tahkuranna kandis, peipsi sibula- või setu maasikakasvatuseni.

Mis puudutab kogukonna piiritlemist, siis julgen arvata, st siin võivad isegi olla mingid kultuuridevahelised erinevused. Aga seda peakski see kirjatöö selgitama ja võrdluse välja tooma.

Triin Kusmin

Olen nõus, et sissekande ideekavand vastab nimistu eesmärkidele ja materjali kogumisega võiks edasi minna.

Piret Leskova

Nõustun sissekande vastavusega. Väga hea idee ja sissekande teema!

Margit Siim

Toetan põhisissekande koostamist.

Ene Lukka-Jegikjan

Mõte on hea, aga praegune sissekanne on sisuliselt liiga majanduslik, nõrk seos vaimse kultuuripärandiga.

Janika Oras

Minu meelest väga inspireeriv idee ja loodetavasti saab ka asjalikult teostatud, kui tegemist on (juhendatud) magistritööga. Toetan sissekande koostamist.

Kuna sissekanne on teoreetiliselt mingi kogukonna algatus, siis ei saa seda, kes kogukonda kuulub, väljaspoolt otse ette kirjutada. Aga võib ju küsida - mulle tundub, et peab olema mingi

põhjus, miks on rõhutatud eesti kogukonda. Kui jääb see kogukond, siis kindlasti on võimalik põhjust ja suhet teiste kohalike kogukondade samalaadse tegevusega selgitada, sest küsimus võib tekkida teistelgi sissekande lugejatel.

Kaunist ja head,

Janika Oras

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv

Vanemuise 42, Tartu

+372 7377736, 58116793

janika@folklore.ee

Küllli Eichenbaum

Kurkide kasvatamise tava sobib hästi nimistusse. Sel on piisavalt ajalugu ja sel on oma koht ka praegusel ajal sealse piirkonna inimeste majanduslikul toimetulekul.

Esmane kirjeldus on napp, aga mulle tundub, et kui teema ette võtta, võib see vägagi hästi välja tulla ja võimatu pole ka laiendamine kogu Peipsiveere kogukonna peale.

Toetan selle materjali kogumist ja loodetavasti ka kande valmimist.

Jääb üle ainult küsida, et kas sibulakasvatamisest Peipsiveeres ei tahaks keegi sissekannet teha? Sibulatee ja kõik sellega seonduv on ju päritud teadmine/oskus, mis aitab inimesel ka tänastes oludes toime tulla.

Ilusat kevade algust,

Küllli Eichenbaum

Kristel Rattus

Olen sissekandega nõus.

Lugupidamisega

Kristel Rattus

teadur-kuraator

Eesti Rahva Muuseum

7363 023

www.erm.ee

Kristin Kuutma

Pean oluliseks märkida, et kõhklen seda sissekande ideekavandit toetamast, juhul kui koostaja ei esita teksti kaasavana. Peipsiveere kontekstile laiemalt mõeldes. Praegusel kujul näib see algatusena, mille tagajärjeks pigem negatiivne eristumine ja vastandumine. Kusjuures tavateadmise kohaselt on tegu just Peipsiveere (venekeelsete) vanausuliste traditsiooniga. Olen seisukohal, et sellisena võib sissekanne tõrjuda nende võimalikku sissekannet. Piisavalt veenev pole ka kogukondlikule algatusele viitamine, sest tegu on 'sissetulnud' kultuuritöötajaga (osutus Tartu Ülikoolile ei leevenda siinkohal mu kõhklosti). Minu hinnangul on olemasolev nimistu niigi ühekülgne ja ühesuunaline.

Head nädalavahetust soovides

Kristin Kuutma

kultuuriteaduste professor

Vaimse kultuuripärandi rakendusüuringute UNESCO õppetool

Kultuuriteaduste instituut, HV

Tartu Ülikool

55589081

Kerli Nõges

Põhimõtteliselt olen sissekandega nõus. Idee muidu väga hea, aga tekkis samuti küsimus, miks on rõhutatud just eestlaste kogukonda.

Toetan ettepanekut selle kohta selgitusi küsida ja võimalusel piirkonda laiendada.

Kerli Nõges

Maaeluministerium

Tel 625 6560

Lisa 4. Eesti vaimse kultuuripärandi nõukogule. Selgitused ideekavandi juurde

Peipsi ääres on sajandeid kõrvuti elanud eestlased ja vene vanausulised ning tingituna looduslikest ning geograafilistest tingimustest on sarnased ka siinsete inimeste eluviisid. Kuid sellegi poolest moodustavad eestlased ja venelased eraldiseisvad kogukonnad – on eesti külad ja vene külad, on vene peod ja eesti peod, on eesti kultuur ja vene kultuur. Kuid tahan lisada, et minu ideekavandi puhul ei ole tegu rahvusliku eristamisega, vaid ühe konkreetse kogukonna vaimse pärandiga. Peipsi ääres on ka teisi eestlaste kogukondi, ka nende eest ma ei saa rääkida, sest olen seotud ühe kogukonnaga, konkreetselt Kasepää Külaseltsiga, kes otsustas, et volitab mind nende esindajana sissekannet koostama. Enne kande lõplikku esitamist tutvustan seda avalikult kohalikele inimestele ning võtan arvesse nende tagasisidet.

Kande aluseks on Kasepää eesti kogukond, see on piirkond Mustvee külje all, mis on sellisena välja kujunenud ja tunnetab end kogukonnana. Need on ideekavandis nimetatud külad, kes on omavahel sugulus- ja sõprussidemetega väga tihedalt seotud ja kelle ühise identiteedi üheks oluliseks osaks on kurgikasvatus. Mina kande koostajana tahan toetada kohalike inimeste püüdlust oma traditsioone säilitada ja jätkata. Olen viinud läbi mitmeid intervjuusid ja väga palju vestelnud kohalike inimestega. Selle tulemusena olen mõistnud, et aiaviljakasvatus on nende jaoks olnud peamine tegevus põlvkondade vältel, see on kujundanud nende väärtushinnanguid ja maailmavaadet, andnud eneseusku ja eesmärgi. Nüüd, kui selline eluviis on sattunud ohtu, kuna kasvatatut „ei ole enam kellelegi vaja“ (intervjuudest), siis mõjutab see inimeste sotsiaalset kindlustunnet, tekitab nõutust ja hirmu tuleviku ees. Just seetõttu lähevad lapsed ära linna, kuigi nende hinges on armastus selle töö vastu ja vaimus olemas teadmised ja oskused seda tööd teha. Seda mõtet tahangi sissekandes edasi anda. Ning ühtlasi on see minu arvates vaimse pärandi tunnus, kuigi lõpptulemusena on eesmärk toodang maha müüa.

Eluviisidest laiemalt rääkides on venelastele kõige tähtsam kalapüük, selle kõrval sibulakasvatus. Eestlastele on esimesel kohal aiaviljakasvatus ning nendest omakorda kõige olulisem kurgikasvatus. Omal ajal oli eestlaste peamiseks müügiartikliks sigur. Kuid kuna sigurikasvatus on tänaseks välja surnud, siis sellest enam rääkida ei saa. Kurki aga on kasvatatud kogu enam kui saja-aastase perioodi vältel, olenemata, milline aiavili parasjagu müügiartiklina esikohal oli ja praegusel ajal on ta ainus, mida veel püütakse suurtel pindadel kasvatada. A. Moora märgib oma uurimuses „Peipsimaa etnilisest ajaloost“ (1964), et aiavilja kasvatus omandas Mustveest lõuna pool asuvates küldes tööstusliku iseloomu 19. sajandi lõpus. Konkreetselt kurgikasvatus muutus Kasepää suuremahuliseks enne Teist maailmasõda, kuid kurki kasvatati juba varem (Moora 1964, lk 163-164).

Eestlased hakkasid aedvilju kasvatama venelaste eeskujul, kuid oskused ja teadmised on omandanud iseseisvalt, omavahelist suhtlemist või õpetamist ei ole toimunud, seda on väitnud kõik inimesed, kellega olen suhelnud. See ei kehti mitte ainult eestlaste ja venelaste vahel, vaid ka eestlastel omavahel – nippe ja kogemusi ei jagata, igaüks leiab ise oma viisi, kuidas tal kõige paremini õnnestub head saaki saada. Võib-olla on siin ka põhjus, miks kohalike seast ei leidu sissekande koostajat. Samas vastastikkuseid kultuurilaene on siin tõesti palju ja ka minu arvates väärrib see teema uurimist ja kirja panemist, kuid see ei ole seotud praeguse sissekande taotlusega. Sissekannet planeerides olen ka ise lootnud, et esimene sissekanne annab eeskuju järgmistele.

Kasvatuseviisid on aja jooksul muutunud – avamaa kurgid, raamide alused kurgid, kasvuhooned - seda kõike kavatsen sissekandes kirjeldada. Huvitav on see, et muutuste põhjuseks ei ole ainult töö lihtsamaks muutmine või tehnoloogia areng – kasvatus on muutunud peamiselt seepärast, et leiutati viise, kuidas võimalikult palju saaki saada ja see ei ole tööd sugugi lihtsamaks teinud. Kuid täna leidub Kasepääal ka inimene, kes põhimõtteliselt kasvatav avamaa kurki. Sissekande jaoks põhjalikuma materjali kogumiseks teen osalusvaatlusena läbi 2019 aasta kurgikasvatuse hooaja.

Olen nõus, et sissekande pealkiri on võib-olla ebaõnnestunud. Kuna kohanimi peab nimes sees olema, aga Peipsi ääres on kaks Kasepääd, millest üks on vene küla, kus kasvatakse sibulat ja teine eesti küla, kus kasvatakse kurki, siis pakuksin uueks pealkirjaks:

„Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepääal“

Täna võimaluse eest oma ideed põhjendada.

Terje Lill

Lisa 5. Intervjuu küsimustik

Enda eesmärgi selgitamine

Ettevalmistav vestlus

Meie tänane intervjuu on üks osa minu magistritööst. Õpin Tartu Ülikoolis etnoloogiat ja minu lõputöö eesmärgiks on teha sissekanne Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse, teemaks kurgi kasvatamise traditsioonid Kasepääs. Vaimse kultuuripärandi sissekanne jäädvustab selle traditsiooni - kurgi kasvatuses seotud teadmised ja oskused Kasepääs - tänasele ja järeltulevatele põlvetele. Samuti tõuseb sellest kasu Kasepääs tuntusele ning see loob eeldused, et tulevikus leiab kurgi kasvatamine ja (tõenäoliselt ka teised traditsioonilise eluviisi kandjad) Peipsi ääres toetust erineval moel ja viisil.

Sissekande tegemiseks pean põhjalikult kirjeldama selle traditsiooni olemust, ajalugu ja jätkusuutlikust. Materjali kogumise üheks viisiks ongi intervjuud tänaste kurgikasvatajatega. Seega, meie tänane jutuajamine on oluline allikas selle sissekande tegemiseks ning saab jäädvustatud arhiivis. Palun luba lindistada.

KURGIKASVATUSE TÄHTSUS PERES JA PIIRKONNAS

1. Sina tegeled kurgikasvatuses, räägime sellest. Mida kurgikasvatus sinu jaoks tähendab? (On see põhisissetuleku allikas, lisaissetulek, hobi, peretraditsioon?)
2. Kuidas on kurgikasvatuses tähtsus ja tähendus Sinu jaoks aja jooksul muutunud? Miks?
3. Kui kaua sa mäletad, et teie peres on kurke kasvatatud? Kes perest on/oli sellega hõivatud?
4. Kui palju praegu Kasepääs kurgikasvatajaid on? Kas te suhtlete omavahel, on teil mingit moodi võrgustik või üksteise toetus? Kuidas omavaheline koostöö on aja jooksul muutunud?

KURGIKASVATUSE MEETODID JA TEHNOLOOGIAD

1. Kui suurt tööd ja hoolt kurgikasvatus nõuab? Kas igaüks saaks sellega hakkama?
6. Millised on olnud teie peres kasvatamise meetodid? Kuidas te planeerite kasvukohta? (Avamaal, lavades, kilekasvuhoones? Kas köetavates või tavalistes kasvuhoonetes?)
7. Kas teil on olnud kindlad reeglid, kuidas kurke kasvatada? Millised tööd ja toimingud on sellega seotud? (mulla ettevalmistus, kasvatusprotsess, kastmine, rohimine, kuidas kasvuhooned puhastatakse ja mida tehakse jäätmetega?)
8. Kas sa tead mingeid endeid, uskumusi või ennustusi, mis on seotud kurgi kasvatamisega teie peres või Kasepääs üldiselt? Milliseid?

9. Kas kasvatusmeetodid ja tavad on aja jooksul muutunud? Kuidas ja millal, mis põhjusel?

SEEMNED, TAIMED, MAITSEOMADUSED

10. Kust on teie peres kurgiseeme saadud? - Ise kasvatatud? - Kui ostetud, siis kust?

11. Millist seemet sina kasvatad? Kas oled kogu aeg seda seemet kasutanud? Kas mäletad vanemaid sorte, mida kasvatati? Miks neid enam ei kasvatata?

12. Olen kuulnud, et kunagi oli probleem, et Peipsi kurk oli mõru. Kas sa tead sellest midagi? Miks see sinu arvates nii oli? Kas seemne pärast või mingil muul põhjusel? Kuidas sellest probleemist üle saadi?

SAAK - KURKIDE MÜÜK JA MUUD REALISEERIMISVIISID

13. Kuidas mõjutas N-Liidu lagunemine ja Venemaa turu kadumine kurgikasvatust teie peres? Siin piirkonnas?

14. Kui suur on olnud teie peres kurgikasvatuse maht? (mitu taime, kui palju tonne?) Kuidas see on aja jooksul muutunud?

15. Kus te praegu oma kurke müüte? Millised probleemidega puutub väikeettevõtjast kurgikasvataja täna kokku (investeeringud, turustamine, müük, konkurendid jms)?

KURGIKASVATUS TÄNAPÄEVAL JA TULEVIK

16. Kas tänapäeval on Peipsi ääres kasvatatud kurk parem kui mujal kasvanud? Miks?

17. Mis sina arvad, kui kaua kurgi kasvatamine müügiks võiks Kasepääs veel jätkuda? Millest see sõltub? Kas oma lapsi õpetad kurke kasvatama?

18. Räägi meie jutule lõpetuseks mõni kurgi kasvatamise või Leningradi turul käimisega seotud lugu.

19. Kas sul on pilte kurgi kasvatamisest?

Aitäh!

Vastaja andmed: Nimi: ...Tel.:...Meil: ...Vanus:... Sugu:...Haridus:...

Lisa 6. Intervjueeritute tabel

Intervjueeritava nimi	Intervjueeritava koodtähis	Sugu	Sünniaeg	Küla	Seos teemaga
Heiki Post	HP	mees	1958	Kasepää	praegune kasvataja
Helene Kask	HK	naine	1948	Kasepää	endine kasvataja
Harri Kas	YK	mees	1951	Kasepää	endine kasvataja
Merlin Turja	MT	naine	1976	Kasepää	praegune
Kai Prii	KP	naine	1958	Kasepää	praegune
Taimi Hanst	TH	naine	1963	Kasepää	praegune
Kaja Annuk	KA	naine	1960	Omedu	praegune
Jana Lebedeva	JL	naine	1967	Kaasiku	praegune
Ants Kaasik	AK	mees	1967	Kasepää	praegune
Maimu Hanst	MH	naine	1930	Metsaküla	endine
Helju Rosin	HR	naine	1927	Kasepää	endine
Eevi Kaitsa	EK	naine	1948	Kasepää	praegune
Helje Haiba	HH	naine	1947	Kasepää	praegune
Malle Ojalill	MO	naine	1951	Kasepää	endine

Lisa 7. Täidetud sissekande vorm

Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu
sissekanne
TEADMINE, OSKUS, KOMME või TAVA

Kirjuta valgetesse kastidesse. Hallil taustal on juhised.

Palun täida kõik väljad, mille juures on märges kohustuslik.

Põhiandmed	Kirjeldus	Seosed	Jätkusuutlikkus	Lisainfo	Allikad
Nimetus kirjakeeles (kohustuslik) Piiritle nimetuse valikuga teadmine, oskus, komme või tava, millest hakkad kirjutama. See on ühtlasi sissekande pealkiri. <ul style="list-style-type: none">• Kuna vaimne kultuuripärand väljendub enamasti mitmesugustes tegevustes, peaks see tulema välja juba nimetusest. Nt „Teppo tüüpi lõõtspilli valmistamine ja mängimine”, mitte lihtsalt „Teppo tüüpi lõõtspill”.• Kui sissekanne räägib ainult konkreetsest piirkonnast või kogukonnast, peab see kajastuma juba pealkirjas. Nt „Seente tarvitamine toiduks Võrumaal”, „Seto leelo”.					
Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepää					
Nimetus kohalikus keeles, murdes või slängis Eri nimetused eralda komadega. Sulgudesse märgi, millise keele, murde või slängiga on tegemist. Nt <i>seenen käümine ja siini süümine</i> (võru keeles).					
Valdkond (kohustuslik) Vali valdkondade puust sobiv valdkond või sobivad valdkonnad, millesse antud teadmine, oskus, komme või tava kuulub. Valdkondade puu leiad kodulehelt http://www.rahvakultuur.ee/?s=1869 .					
TOIT JA TOITUMINE – toiduainete tootmine LOODUSVARADE MAJANDAMINE – põllundus ja aiandus					
Asukoht Kui seda teadmist, oskust, kommet või tava ei saa seostada ainult ühe kindla maakonna, linna või valla, alevi või külaga, jäta see lahter tühjaks. Kui soovid tõsta esile seost (kultuuri)piirkonna või paigaga, mille piirid ei kattu praeguste haldusüksustega, märgi see allpool lahtrisse „Seotud paigad”. Asukoha võib määrata ka ainult maakonna või valla täpsusega.					
Maakond	Jõgevamaa				
Vald või linn	Mustvee vald				
Alev või küla	Kasepää				
Sissekande koostaja (kohustuslik) Sissekande koostaja(te) nimi või nimed.	Terje Lill				

Arvesta tekstide koostamisel, et nimistu on mõeldud laiale lugejaskonnale, kellel ei pruugi olla teemast eelteadmisi. Jälgi, et tekstid oleksid kergesti haaratavad ja terviklikud.

Kirjeldus (kohustuslik)

See on **sissekande tähtsaim osa**, mille koostamine on otstarbekas jätta viimaseks.

Anna ülevaade teadmise, oskuse, kombe või tava olemusest ja tähendusest selle **tänases** kontekstis.

Kirjelda

- milles seisneb see teadmine, oskus, komme või tava **tänapäeval**?
- kes on sellega seotud? Kuidas?
- millised tegevused on sellega seotud?
- millised uskumused, rituaalid või reeglid on sellega seotud?

Analüüsi

- milline koht on sellel inimeste (igapäeva)elus?
- miks on see teadmine, oskus, komme tava nende inimeste jaoks tähtis?

Kõige rohkem **2000** tähemärki. Pikemad tekstid lisa tekstifailina (Lisainfo).

Eesti-Kasepää on tinglik nimetus piirkonnale Peipsiveeres, mis jääb Mustveest 8-10 km lõuna poole. Piirkond moodustub tänapäeval viiest külast – Kasepää, Omedu, Metsaküla, Kaasiku ja Nõmme. Ajalooliselt vanemad on Omedu ja Kasepää küla, teised külad on aja jooksul laienenud Kasepää elanikest.

Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepääal on protsess, mis hõlmab endas peaaegu aastaringset tegevust maa ettevalmistamisest, seemnete idandamisest kuni kurkide valmimise ja müümiseni turul. Kurke kasvatatakse ja müüakse individuaalselt, iga kasvataja oma perega. Kurkide kasvatamine on kasepäälastele üks elu osa ja väga tähtis elu osa, sest see on nende töö ja sissetulek. Põlvkonnalt põlvkonnale edasi antuna on see kujundanud nende identiteeti ning muutunud lahutamatuks igapäevaelu osaks.

Kurk on valgust, niiskust ja ühtlast sooja nõudev taim ja kuna Eesti suved on väga heitlikud ja ettearvamatud, siis mitte igal aastal kasvatus ei õnnestu. Seepärast ei kasvata kõõgiviljakasvatajad ainult kurki, vaid kasvatatakse ka teisi aiavilju, põhimõttel, et kui ühele kultuurile on halb aasta, siis teisele võib see olla väga hea aasta ja kasvataja ei jää tühjade kätega. Kuid kurk on olnud ja jääb ka edaspidi kasepäälastele põhiliseks aiakultuuriks. Peipsi kurgi üle ollakse uhked, sest selle kaubanduslikku väärtust ja maitset peetakse parimaks.

Kurgikasvatus algab sügisel maa ettevalmistamisega: lõppenud aasta jäätmed koristatakse ja põletatakse, kasvuhooned desinfitseeritakse väävlisuitsuga, maa küntakse ja antakse sõnnikut, kevadel kobestatakse. Kevadine seemnete idanema panemine on kõige olulisem hetk - mõni teeb seda igal aastal samal kuupäeval, olgu väljas päike või lumi, teise jaoks on tähtis kuukalender, kolmandal hoopis nädalapäev. Tänapäeval toimub see üldiselt aprilli keskel, kuid kindla päeva määrab igaüks oma uskumuste järgi. Teiste tööde ja toimingute puhul enam selliseid reegleid ei jälgita. Seemned pannakse idanema toas, mida nimetatakse „*lapi alla panekuks*“. Kui taimed on idanenud „*kahes lehes*“, mis võtab aega mõned päevad, istutatakse nad ühe kaupa pottidesse ning viiakse väiksemasse köetavasse kasvuhoonesse „*eelkasvuhoonesse*“. Siin kasvavad taimed kuni neil on 5-6 lehte, seejärel istutatakse nad taas ümber juba suurde kasvuhoonesse ja siin hakkavad nad juba ilmast sõltuma. Kasepää kasvatajad mõõdavad kasvatus suurust maha istutatud taimede arvu järgi: 1000 ja 2000 taime on üsna tavaline kasvatus, kuid on ka neid kes panevad rohkem, isegi kuni 6000 taime.

Istutamise ajaks on enamasti kasvuhoonetes nõõrid taimede sidumiseks juba valmis. Mõned kasvatajad seovad taimed kohe üles, teised teevad seda hiljem ning kolmandad ei seo, vaid panevad nõõri istutusauku. Kurk ei roni ise mööda nõõri üles, vaid teda tuleb „keerutamas“ käia – ise keerata kurgitaimet ümber nõõri. Samal ajal võetakse ära kõik väädid ja küljekasvud, hiljem ka kõik alumised lehed. See on töö, mida kasvuperioodil tuleb teha ülepäeviti. Ka kasta tuleb enamasti üle päeva. Saaki hakatakse saama umbes kolm nädalat peale istutamist ja siis algab kurkide müük, mis parimatel aastatel kestab oktoobrini. Kurke korjatakse hommikul või õhtul, parim aeg on hommikul, sest siis on kurgid niisked ja värsked, parem müümiseks ja söömiseks.

Ajalooline taust (kohustuslik)

Anna ülevaade selle teadmise, oskuse, kombe või tava ajaloolisest taustast:

- Kuidas on see kujunenud selliseks, nagu ta hetkel on?
- Kuidas on muutunud selle roll ja tähendus igapäevaelus?

Kui ajaloolise tausta kohta on vähe teada, anna edasi olemasoleva info tuum. Sellisel juhul võid mainida, millistel allikatel tekst põhineb.

Kõige rohkem **2000** tähemärki. Pikemad tekstid lisa tekstifailina (Lisainfo).

Kurkide kasvatamine Kasepäälsai alguse 20. sajandi algul, pärast I maailmasõda, venelaste eeskujul (Moor 1964: 158). Kuni teise maailma sõja lõpuni müüdi kurke sisemaale ja tüki kaupa. Hinna aluseks oli 10 tk hind, aga alati sai arvutada ka ühe tüki hinda. Pärast II maailmasõda, paari aasta jooksul, hakati kurke ja teisi aiavilju müüma Leningradi turule, neist kurkide müümine osutus kõige tulusamaks. Alates 1950ndatest kuni NSVL-i lagunemiseni oli Leningradi turg Kasepäälsurgik kasvatajatele väga oluline sissetuleku allikas. Kurke kasvatasid kõik, kogu küla vaba maapind oli kaetud kurgikasvatusega. Teenistuse eest osteti autosid ja ehitati maju, seda aega mäletatakse tänaseni. Iga kasvataja käis oma kurkidega ise Leningradis, koopereerumist ei olnud. Kurgid laaditi 80-100 kg kottidega veoautodesse ning algul sõideti ka ise selles samas autokastis kaasa. Hiljem keelati veoautokastis sõitmine ära, siis sõitsid kurgiomanikud bussidega oma kaubale järgi ning oma kurgid müüdi turul ikka isiklikult ära. Seoses Eesti taasiseseisvumisega 1991. aastal, sulgus eestlaste jaoks Venemaa piir ning koos sellega ka Leningradi turg. Leningradi turu kadumine mõjutas otseselt kurgikasvatajate sissetulekuid ning kauba realiseerimise võimalusi. Järgneva 10 aasta jooksul vähenes pidevalt müügiks kasvatajate arv ja vähenesid kasvatuste mahud. Loobumine ja uute töökohtade leidmine ei ole olnud vabatahtlik, vaid paratamatu - oma hinges tahaksid kasepäälsed ikka just kurgikasvatusega leiba teenida. Samas on viimastel aastatel tulnud Kasepääle uusi elanikke, kes on siin samuti hakanud kurgikasvatusega tegelema ja kes on avatud uuendustele ning on paremad kohanejad tänapäeva turutingimustes.

Kurkide kasvatamine algas avamaa kurkidega kuni võeti kasutusele kurgiraamid. Kurgiraamid tähendasid peenardele peale pandud kuni 2 m kaste, mille peal olid raamidega klaasid. Ühelt poolt oli raam kasti külge kinnitatud hingedega ja teiselt poolt sai avada. Vastavalt ilmale ja vajadusele avati raame rohkem ja vähem. Selleks kasutati puust nelja astmega pulka, mida kutsuti „klopp“. Sellised raamid olid Kasepääls kasutusel 1955ndast aastast kuni 1970ndate alguses tuli kaubandusse müügile kile, millest sai hakata ehitama kasvuhooneid. Kurgikasvatuse kasvuhooned on väga suured, 9-12 m laiad ja kuni 70 m pikad. Seetõttu on nende ehitus hoopis teistsugune kui üldiselt tuntud aiamaa kasvuhoone. Kasvuhoonetes hakati kurke üles siduma ja harvendama, see muutis kasvatuset palju töörohkemaks, kuid saagid kasvasid. Lisaks tuli kastmise töö, sest enam ei saanud lasta mõnikord ka vihmal kasta. Uuendused on olnud vajalikud mitte töö kergendamiseks, vaid paremate saakide saamiseks ja kasvuperioodi pikendamiseks, sest tulemusest sõltub kasvataja sissetulek.

Seemned on kogu külal olnud alati enam-vähem samad. Avamaakurgid olid pikki aastaid Muromi ning ka Altai ja Kastekindel. Raamide all kasvatati samu sorte, mida avamaal, sest tehnoloogia oli sama. Raamid võimaldasid saada paremaid saake, sest kurgid sai panna maha varem ning nad kaitsesid ka suviste ilmamuutuste eest. 1970ndate alguses, juba raamialuste kurkide ajal, tuli turule uus sort Libelle, mis sai aastakümneteks ainsaks kasvatatavaks sordiks. Libelle vajas tolmeldajat ning kasvuhoonete tulekuga muutusid mesilased kasvatajatele hädavajalikuks. Igal kevadel osteti taru mesilasi, mis pandi kasvuhoone ukse juurde, et mesilased lendaksid kasvuhoonesse ja tolmeldaksid kurke. Uued kaasaegsed sordid on hübriidsordid (sort F1), mis on isetolmlevad ning mesilasi ei vaja. Peamine sort, mida Kasepääal tänapäeval kasvatatakse, on Alex, vähemal määral ka Adam ja Dirigent. Kuid F1 sordid on osutunud haigustele palju vastuvõtlikumaks, nii et tänapäeva kurgikasvatajad on taimahaigustega palju rohkem hädas kui nende vanemad. Kurgikasvatajad nimetavad kurki „*maa kurnajaks*“, mis tähendab, et kurki saab ühel kohal kasvatada 2-3 aastat, siis tuleb vahetada maad - nii seetõttu, et mullaviljakus langeb kui kahjuritõttu, kes talvituvad mullas väga hästi. Kasvuhoonetega ei ole nii tihe maa vahetamine võimalik, sest ühe kasvuhoone eluiga on palju pikem. Seetõttu hakkavad kurgikasvatajad tänapäeval üha enam kasutama turbas või villas kasvatamist

Põhiandmed Kirjeldus **Seosed** Jätkusuutlikkus Lisainfo Allikad

Seosed tähendavad ristviiteid nimistu sissekannete vahel. Nii saab lugeja terviklikuma pildi sellest, kes vaimse kultuuripärandiga tegelevad, kus nad seda teevad ja kuidas nad sellega seotud on.

Seoseid saab luua ainult nimistusse kantud isikute, asutuste, ühenduste ja paikadega.

<p>Seotud isikud Vaimne kultuuripärand on tihedalt seotud inimestega, kes seda kasutavad, edasi kannavad ja annavad. Siia sobivad meistrid ja teadajad, kellel on kogukonnas oluline roll mõne teadmise, oskuse, kombe või tava tundjate, jätkajate ja edasiandjatena.</p>
<p>Seotud asutused või ühendused Tihtipeale tegutsevad inimesed üheskoos ühendustes ja asutustes, mis on seotud elava pärandiga. Sobivad asutused ja ühendused, mille tegevuses on see teadmine, oskus, kombe või tavade olulisel kohal. Nt seto leeloga on seotud leelokoovid, laastukatuste tegemisega MTÜ Vanaajamaja.</p>
<p>Seotud paigad Tegemist võib olla nii terve piirkonna kui ka konkreetse hoone või kohaga, kus see teadmine, oskus, kombe või tava on levinud või kasutusel ning mis on olulised selle edasiandmise jaoks. Nt kõik ajaloolist Võrumaad puudutavad sissekanded on seotud paigaga „Ajalooline Võrumaa“, Lindora laad lisaks ka Lindora teeristiga.</p>
<p>Seotud teadmised, oskused, kombed ja tavad Teadmised, oskused, kombed ja tavad, mis toetavad teineteist või sõltuvad teineteisest. Nt omavahel on seotud sissekanded „Rahvarõivaste valmistamine Hiiuemaal“ ja „Hiiumaa rahvariiete seelikukangaste kudumine“, „Võru keel“ ja „Võrumaa rahvalaul“.</p>

Nähtuse, oskuse, teadmise edasiandmine ja –kandumine (kohustuslik)

Anna ülevaade selle teadmise, oskuse, kombe või tava edasiandmisest ja -kandumisest.

- Kuidas kandub see edasi?
- Kuidas antakse seda (teadlikult) edasi? Kes on sellest huvitatud? Kellel on selle järel vajadus? Miks?
- Mis mõjutab selle nähtuse, oskuse või teadmise edasiandmist ja -kandumist? Kuidas?

Kõige rohkem **1000** tähemärki. Pikemad tekstid lisa tekstifailina (Lisainfo).

Kasepääl on rohkem kui sajandi vältel kasvatatud kurke nii omatarbeks kui müügiks. Keegi ei ole käinud kurgikasvatamist kusagil õppimas ja ei loeta ka kurgikasvatajatele mõeldud kirjandust. Teadmised ja oskused saadakse kogemuste kaudu ja pärandatakse vanematelt lastele pereringis ning seda peetakse ainsaks võimalikuks õppimisviisiks. Põlvkondade vältel on lapsed kasvanud üles koos vanematega aiamaal ja põldudel töötades. Kasvatajad omavahel kogemusi ja teadmisi ei jaga, eriti kehtib see turustamise kohta, kuid üksteist jälgitakse. Kui keegi viib sisse uuenduse ja see toimib, hakkavad ka teised samamoodi tegema. Nii mindi kunagi avamaakurkide kasvatusele üle raamialuste kurkide kasvatamisele ja hiljem kasvuhoonetele. Samuti hakati Leningradis käima esimeste julgete eeskujul kuni see muutus peaaegu ainsaks kohaks, kus kogu küla kõik oma kauba turustas.

Tänapäevaks on kurgikasvatuse muutunud osaks kasepäälaste identiteedist. Inimestel on vajadus selle tegevuse järel ja kui ei kasvatata enam suures mahus müügiks, siis kasvuhooned on kõikidel elanikel endiselt olemas ning kasvõi ainult enda tarbeks pannakse ikka igal kevadel kurgid maha. Suurte kasvatuste jätkumist või laienemist mõjutab tunnus – kui Peipsi kurki endiselt hinnatakse ja ostetakse, siis leidub ka kasvatajaid.

Võimalikud ohud (kohustuslik)

- Kas see nähtus, oskus või teadmine on hääbumas?
- Mis ohustab selle edasiandmist ja -kandumist? Kuidas?

Kõige rohkem **1000** tähemärki. Pikemad tekstid lisa tekstifailina (Lisainfo).

Ise oma kauba müümine on siinsetele kurgikasvatajatele sama tähtis kui kurkide kasvatamine ning igaühel on olnud selleks oma tava ja koht. Tänapäevane majandus on nii palju muutunud, et varasemad müügikanalid ei toimi enam nii hästi kui varem – turg, tänavakaubandus, kauplustesse otsemüük, kokkuostjad. Just seetõttu on tänapäeval raske toodangut realiseerida ning paljud on loobunud. Vanade harjumuste kohaselt ei tee kasvatajad omavahel koostööd, ei koondu, et koos turustada. Ainult uued tegijad, kes on Kasepäälle elama tulnud ja hakanud kurgikasvatusega tegelema, on valmis ka koostööks ning kaasaegsemateks turustusviisideks. Nemad ei käi turul müümas, vaid reklaamivad end ning müüvad toodangut interneti kaudu, näiteks *Facebook`is*. Nad peavad oluliseks oma kliendibaasi välja arendamist ning hoidmist ning omavahelist koostööd – aidatakse üksteisel toodangut turustada.

Teiseks oluliseks takistuseks on kurgikasvatusega alustamise kõrge hind. Kasvuhoonete ehitamine, töövahendid, seemned ning kõik muu vajalik on tänapäeval palju kallim kui varasematel aegadel. Tuleb arvestada, et esimese aasta tulust mingit kasumit ei teeni.

Lisaks lähevad tänapäeval lapsed täiskasvanuks saades kodust ära. Et kurgikasvatust elus hoida, tuleb palgata töölisi, kuid neile ei jõuta maksta. Kuna traditsiooniliselt on olnud üks pere ühe kasvatuse taga, siis ka sel põhjusel ei taheta palgata võõraid. Tehakse nii kaua kui jõud ja tervis lubab ning lõpetatakse kui enam jaksu ei ole. Teisalt on viimastel aastatel häid näiteid ka sellest, et keskeas on lapsed tagasi tulnud ja hakanud kurgikasvatusega uuesti tegelema.

Nähtuse, oskuse, teadmise toetamiseks astunud sammud (kohustuslik)

- Kas ja mida on seni teadlikult tehtud, et toetada selle edasikestmist?
- Millistest eesmärkidest lähtuti?

Milline on ja oli nende ettevõtmiste mõju?

Kõige rohkem **1000** tähemärki. Pikemad tekstid lisa tekstifailina (Lisainfo).

2016 aastal andis Kasepää Kultuuriselts välja raamatu „Kasepää kahe maailma piiri peal“. Koostaja Karl Kello. See on esimene kirjalik teos, mis on pühendatud Kasepää ajaloo, kultuurile ja inimeste lugudele. Kurgikasvatuse traditsiooni tähtsus inimeste eludes on raamatus selgelt esile toodud.

2017 aastal otsustas Mustvee vald luua Kasepääle Peipsimaa Muuseumi, mis tutvustab ühe katuse all kogu Peipsimaa eripalgelist ja mitmekultuurset ajalugu. Peale II korruse renoveerimist 2020 aastal saab muuseumis kajastatud ka kohalik aiaviljakasvatuse ajalugu. Käesoleva kande jaoks kogutud materjalid lähevad samuti sellesse muuseumisse.

2017 aastal loodi Kasepää Külaselts, mis koondab kõiki piirkonna eesti külasid. Külaselts tegutseb aktiivselt kohaliku elu ja toitu tutvustavate sündmuste korraldamisel. 2018 aasta suvel toimus Avatud Külavärvate raames Kasepää Rahvamajas seminar „Kurgikasvatus kui kohalik kultuuripärand“. Seminaril arutati teemal, kuidas erinevad tasandid – turism (Kadi Ploom - MTÜ Peipsimaa Turism); teadus (ETKI – Ingrid Bender); riik (Leelo Isidora Viita - Rahvakultuuri Keskus); traditsiooni kandjad (Aive Tamm - Jõgevamaa giid, endine kurgikasvataja) – saaksid koostöös toetada kurgikasvatuse traditsiooni jätkumist. Jõuti järeldusele, et oluline on Peipsi kurgi tunnus. Eeskujuks on Peipsi sibula uuenenud populaarsus, mis on tõstnud Peipsi sibula hinda nii, et see on kasvatajatele tulus.

Seminari tulemusena otsustati teha sissekanne Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse.

Põhiandmed Kirjeldus Seosed Jätkusuutlikkus Lisainfo Allikad

- Ilmestamiseks teksti lisa sissekannde fotosid, võimalusel ka video- ja helilõike.
- Vajadusel lisa eraldi failina pikemad tekstid, mis avavad selle teadmise, oskuse, kombe või tava olemust.
- Pane kirja olulisemad trükised ja internetileheküljed, mis käsitlevad seda teemat.

Bibliograafia

Viited trükistele, kust saab lugeda selle teadmise oskuse, kombe või tava kohta. Vali neist kõige olulisemad ja kasuta järgmist viitamissüsteemi:

Jõeste, Kristi 2011. Kihnu kõrdid eile ja täna: semiootiline esemeuurimus. Viljandi: Eesti Loomeagentuur.

Allika, Anton Ain; Kvell, Kalevi; Mikson, Marge; Pärn, Külike 2002. Üle selge silmapiiri. Järva-Madise: Tõravere Trükikoda.

Jääts, Indrek 2004. Setus on the Threshold of III Millennium. How to Survive? – *Acta Balto-Slavica* XXVIII, 235-241.

Tõnismaa, Helgi 1979. Hiiumaa naise rahvarõivas 19. sajandil ja 20. sajandi algul. Diplomitöö. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.

1.	Kello, Karl 2016. Kasepää kahe maailma piiri peal. Vali Press OÜ.
2.	Nõmm, Eha ja Hele Hellermaa 2013. Omedu küla lood. Omedu Külaselts
3.	Moora, Aliise 1964. Peipsimaa etnilisest ajaloost. Eesti Riiklik Kirjastus.
4.	Eesti Filmiarhiiv: Nõukogude Eesti. Ringvaade nr 15, 1983. Autor Peeter Tooming http://www.eha.ee/fa/public/index.php?act=search_detail&a_id=6765&isik=&autor=&esitaja=&string=&pealk=&mark=&mod=3&lang=et&nocache=156(kü4299442
5.	

Internetiallikad Viited kodulehekülgedele, mis annavad antud teadmise, oskuse, kombe või tava kohta olulist täiendavat infot. Kui tegemist on allalaaditava failiga, ära lisa seda internetiallikate alla. Laadi fail kõigepealt oma arvutisse ja lisa sissekandele foto-, video-, heli- või tekstifailina.		
Lingi pealkiri nt Jaanipäev andmebaasis Berta	Link nt http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-jaanipaev.php	Allika lühitutvustus nt ülevaade jaanipäevakommetest eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaasis Berta
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
Fotod Kuni 10 hiljuti tehtud fotot, mis ilmestavad eelnevat teksti. Võimalusel lisa ka 1-2 vanemat fotot. Eelista fotosid, mis kujutavad inimesi mingi tegevuse juures! Need ütlevad palju rohkem kui fotod esemetest või paikadest. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sobivad failitüübid *.jpg, *.jpeg, *.png, *.gif, *.bmp. ▪ Fotod vähendatakse automaatselt nimistu jaoks sobiva suuruseni. ▪ Maksimumsuurus 4290x2800 pikslit (12 megapikslit). ▪ Soovituslik miinimumsuurus 768x512 pikslit. Väiksema foto puhul peab pildil kujutatut saama eristada suurendamata. Autoriõiguste omanik peab olema andnud nõusoleku foto avaldamiseks. Kui autor soovib, saab fotole panna kaitseks nimistu vesimärgi.		
Pealkiri	Kirjeldus Mis on pildil? Kes on foto autor ja millal see on tehtud?	V e s i m ä r k?
1.	Kurgiraamid	Kurgikasvataja raamialuseid kurke istutamas. Autor teadmata. 1958
2.	Perekond töötamas	Perekond kurgiraamides tööl. Autor teadmata. 1971
3.	Kurkide pesemine enne turule minekut	Kurkide pesemine enne Leningradi turule minekut. Autor teadmata. 1973
4.	Kasvuhoone ehitus	Kasvuhoone ehitus, kile panemine. Autor: Kristiina Turja. 2016
5.	Pottidesse istutamine	Idandatud kahes lehes taimede istutamine pottidesse. Autor: Merlin Turja. 2019
6.	Kurkide istutamine	Kurgid on istutatud eelkasvuhoonest kütteta kasvuhoonesse, päris kasvukohta. Autor: Kristiina Turja. 2013
7.		
8.	Kurgid kasvamas	Kurgid suures kasvuhoones. Autor: Helgo Vooder. 1992
9.	Avamaa kurk	Avamaa kurk, kattelooriga. Autor: Jana Lebedeva. 2019
10.	Turul müük	Kurgikasvataja turul oma kurke müümas. Autor: Terje Lill 2019
Videod Kuni 5 videot, mis ilmestavad teksti ja aitavad seda teadmist, oskust, kommet või tava paremini mõista. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Eelistatavad failitüübid on *.wmv, *.mov ja *.mp4. ▪ Sobivad ka *.avi; *.mpg; *.mpeg; *.asf; *.qt; *.rm; *.flv. ▪ Pikkus eelistatavalt 1-3 minutit, mitte rohkem kui 5 minutit. ▪ Bitrate 512kb. ▪ Pildimõõt 480x360 pikslit. Autoriõiguste omanik ja inimene, keda on filmitud, peavad olema andnud nõusoleku video avaldamiseks.		
Pealkiri	Kirjeldus Mis on videol? Kes on selle autor ja millal on see salvestatud?	
1.	Kuidas kasvatada kurke	Kasvuhoone ehitus, kurkide idandamine ja ette kasvatamine, istutamine ja hooldus, Kasepää „Kurgilinnak“. Autor: Anni Hanst. 2012
2.		

3.		
4.		
5.		
Helifailid		
Kuni 5 helifaili, mis kajastavad aitavad seda teadmist, oskust, komment või tava paremini mõista. Failitüüp *.mp3. Autoriõiguste omanik ja inimene, keda on salvestatud, peavad olema andnud nõusoleku faili avaldamiseks.		
Pealkiri		Kirjeldus
		Mida kuuleb lindistusel? Kes on selle autor ja millal on see salvestatud?
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
Tekstifailid		
Kuni 5 pikemat, detailsemat ja spetsiifilisemat teksti, mis aitavad seda teadmist, oskust, komment või tava paremini mõista. Eelistatav failitüüp on *.pdf. Sobivad ka *.doc, *.xls ja *.txt.		
Pealkiri		Kirjeldus
		Millest see tekst räägib? Kust on see pärit ja kes on selle autor?
1.	Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepää. Kogumik intervjuude vastustest.	Kurgikasvatajate seas läbi viidud intervjuude (suulise kõne) koondamine tekstina intervjuu küsimustiku alusel intervjueritute kaupa. Kogumise aeg september 2018 kuni august 2019. Intervjuerija ja kokkuvõtte koostaja: Terje Lill
2.		
3.		
4.		
5.		

Põhiandmed Kirjeldus Seosed Jätkusuutlikkus Lisainfo **Allikad**

Allikad, mille põhjal on sissekanne koostatud.

Informandid (kohustuslik)	
Kui kasutasid rohkemate informantide abi, pikenda tabelit ise.	
Ees- ja perekonnanimi Sulgudesse märgi sünniaasta.	Heiki Post (1958)
Andmete kogumise aeg Vähemalt aasta täpsusega. Võib märkida ka perioodi.	19.09.2018
Andmete kogumise koht Asula täpsusega.	Kasepää
Andmete koguja Võib olla identne informandiga.	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Helene ja Harri Kask (1948; 1951)
Andmete kogumise aeg	23.11.2018
Andmete kogumise koht	Kasepää
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Merlin Turja (1977)
Andmete kogumise aeg	24.01.2019
Andmete kogumise koht	Kasepää
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Taimi Hanst (1963)
Andmete kogumise aeg	14.02.2019
Andmete kogumise koht	Kasepää
Andmete koguja	Terje Lill

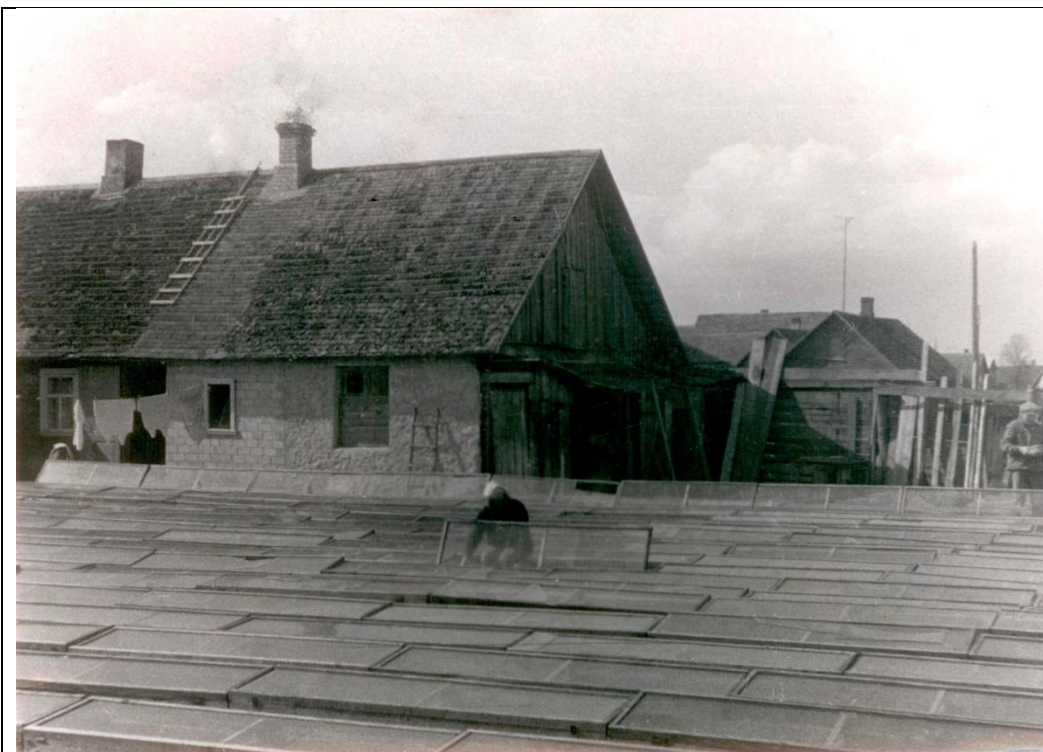
Ees- ja perekonnanimi	Kai Prii (1958)
Andmete kogumise aeg	12.02.2019
Andmete kogumise koht	Kaasiku
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Moonika Linno (1974)
Andmete kogumise aeg	28.02.2019
Andmete kogumise koht	Kasepää
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Kaja Annuk (1960)
Andmete kogumise aeg	21.03.2019
Andmete kogumise koht	Omedu
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Jana Lebedeva (1967)
Andmete kogumise aeg	24.01.2019
Andmete kogumise koht	Kasepää
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Ants Kaasik (1967)
Andmete kogumise aeg	07.06.2019
Andmete kogumise koht	Kasepää
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Malle Ojalill (1951)
Andmete kogumise aeg	09.05.2019
Andmete kogumise koht	Kasepää
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Helju Rosin (1927)
Andmete kogumise aeg	21.07.2019
Andmete kogumise koht	Kasepää
Andmete koguja	Terje Lill

Ees- ja perekonnanimi	Maimu Hanst (1930)
Andmete kogumise aeg	21.07.2019
Andmete kogumise koht	Metsaküla
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Evi Kaitsa (1948)
Andmete kogumise aeg	19.07.2019
Andmete kogumise koht	Metsaküla
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Helje Haiba (1947)
Andmete kogumise aeg	19.07.2019
Andmete kogumise koht	Kasepää
Andmete koguja	Terje Lill
Ees- ja perekonnanimi	Malle Ojalill (1951)
Andmete kogumise aeg	19.08.2019
Andmete kogumise koht	Kasepää
Andmete koguja	Terje Lill

Teised allikad (kohustuslik)	
Kõik teised materjalid, mille põhjal sissekanne on koostatud. Näiteks raamatud, käsikirjad, videod, heliülesvõtted ja internetileheküljed.	
1.	Kannike, Anu; Põltsam Inna; Ester Bardone; Ulrike Plath 2016. 101 Eesti toitu ja toiduainet. Varrak
2.	Kello, Karl 2016. Kasepää kahe maailma piiri peal. Vali Press OÜ.
3.	Mihhailov, Leonid 2013. Peipsi-Pihkva järve asulad. Tallinna Raamatutrükikoda.
4.	Moora, Aliise 1964. Peipsimaa etnilisest ajaloost. Eesti Riiklik Kirjastus.
5.	Must, Miina 2016. Peipsimaa toidukultuuri omapära kasutamine sihtkoha turunduses: bakalaaurisetöö. Tartu Ülikool
6.	Nõmm, Eha ja Hele Hella 2013. Omedu küla lood. Omedu Külaselts
7.	Pajomaa, Alide. 1979. Kurgikasvatus. Kirjastus „Valgus“
8.	Põldma, Priit 2013. Maalehe kurgiraamat. Maalehe raamat.
9.	https://et.wikipedia.org/wiki/Kasep%C3%A4%C3%A4_k%C3%BCla (külastatud 27.01.2019)

Teema uurimise käigus kogutud materjalide asukoht	
Kogutud materjalid nagu intervjuud, videomaterjal ja muu tuleks anda hoiule mõnda mäluasutusse, soovitatavalt kohaliku muuseumisse. Märki, kuhu andsid materjalid hoiule. Võimalusel lisa ka number, mis materjalidele mäluasutuses anti.	
Materjalide asukoht	Viide
1.	Mustvee vald, Kasepää Teeninduskeskuse arhiiv
2.	
3.	
4.	
5.	

Lisa 8. Sissekandele lisatud fotod

Kurgikasvataja raamialuseid kurke istutamas. Autor teadmata. 1958

Perekond kurgiraamides töö. Autor teadmata. 1971

Kurkide pesemine enne Leningradi turule minekut. Autor teadmata. 1973

Kasvuhoone ehitus, kile panemine. Autor: Kristiina Turja. 2016

Idandatud kahes lehes taimede istutamine pottidesse. Autor: Merlin Turja. 2019

Kurgid on istutatud eelkasvuhoonest kütteta kasvuhoonesse, päris kasvukohta. Autor: Kristiina Turja. 2013

Kurgid suures kasvuhoones. Autor: Helgo Vooder. 1992

Avamaa kurk, kattelooriga. Autor: Jana Lebedeva. 2019

Kurgikasvataja turul oma kurke müümas. Autor: Terje Lill 2019

17.09.2019, kell 18.00
Kasepää Rahvamajas

**Kasepää Külaselts on tegemas
sissekannet Eesti vaimse
kultuuripärandi nimistusse:**

**„Kurkide kasvatamine
Eesti-Kasepää!“**

**Vaimse kultuuripärandi
nimistusse kantakse
traditsioone, mis on
kogukonnale olulised**

**Terje Lill tutvustab
sissekande jaoks tehtud
uurimise tulemusi
ja kande sisu**

Info: 53738531
Olete oodatud!

Lisa 10. VKP nõukogu otsus sissekande kinnitamiseks

Rahvakultuuri Keskus kinnitab, et kuna tegemist oli füüsilise koosolekuga, siis selline protokoll koostati.

Väljavõte Eesti vaimse kultuuripärandi nõukogu koosoleku nr 5, 13.12.2019 protokollist:

2.3. Sissekande „Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepää“ kinnitamine. Koostaja Terje Lill.

Nõukogu arutelu ja ettepanekud:

* 1 From: Ene Lukka <ene.lukka@gmail.com> Sent: Tuesday, December 10, 2019 12:19 PM
To: Epp Tamm <Epp.Tamm@rahvakultuur.ee> Subject: Re: Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu sissekanded ja ideekavand

/.../

2. Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu sissekanne „Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepää - minu meelest on sissekanne hästi koostatud. Vaid üks küsimus: kas ei võiks siin olla ka mingite erisuste ära toomine Vene-Kasepääga, sest pealkiri rõhutab Eesti-Kasepääle.

/.../

Ene Lukka-Jegikjan

* Epp Tamm kommentaar: Seda sissekannet esitles koostaja Terje Lill kogukonnale Kasepää peale sissekande valmimist. Võeti kogukonna poolt väga hästi vastu. Seda esitlemise head praktikat võiks jätkata. Kui sissekanne valmib, tuleks tutvustada seda ka kogukonnale. See ka seob kogukonda rohkem sissekannetega. Nii tekib ka vähem või rohkem kaasvastutus.

* Siin on eesti ja vene kogukonna eristamise küsimus, miks on eraldi rõhutatud Eesti-Kasepää? Koostaja selgitust Eesti-Kasepää valiku kohta vt Vaimse kultuuripärandi nõukogu koosoleku protokoll nr 2_11.04.2019.

Väljavõte sissekande koostaja selgitusest:

„Peipsi ääres on sajandeid kõrvuti elanud eestlased ja vene vanausulised ning tingituna looduslikest ning geograafilistest tingimustest on sarnased ka siinsete inimeste eluviisid. Kuid sellegi poolest moodustavad eestlased ja venelased eraldiseisvad kogukonnad – on eesti külad ja vene külad, on vene peod ja eesti peod, on eesti kultuur ja vene kultuur. Kuid tahan lisada, et minu ideekavandi puhul ei ole tegu rahvusliku eristamisega, vaid ühe konkreetse kogukonna vaimse pärandiga. Peipsi ääres on ka teisi eestlaste kogukondi, nende eest ma ei saa rääkida, sest olen seotud ühe kogukonnaga, konkreetselt Kasepää Külaseeltsiga, kes otsustas, et volitab mind nende esindajana sissekannet koostama. Enne kande lõplikku esitamist tutvustan seda avalikult kohalikele inimestele ning võtan arvesse nende tagasisidet.“

Koostaja saab uurida seda, mida on võimalik uurida ja milles tal on kogukonna volitus.

* Info selle kohta oli piirkonnas olemas, kohalikes lehtedes jt infoallikate abil.

** Rahvusvahelistes taotlustes on nõue, et igäühel on õigus kirjeldada seda, mida ta soovib kirjeldada ja esitada. Samas on soov, ootus viidata, kui see traditsioon on levinud ka mujal. Et ei lööks kiilu kogukondade vahele. Me peame mõtlema, mis ka e-koosolekus kajastus, et see traditsioon, mis võiks ühendada eesti ja vene kogukonda, et mõju ei oleks vastupidine. See on praktiliselt eluga kaasaskäiv moment, mille peale tuleks mõelda ja ka osata vastata, kui keegi seda küsib. Ekstreemsed näiteid võib tuua rahvusvaheliselt, nt Armeenia ja Aserbaidžaan vaidlevad, kelle oma on lavaš. Oluline on selliseid ohte väiksemas mõõtkavas Eestis vältida, seda ennetada.*

Selleks piisaks ka ühest kommenteerivast lausest, a la kuigi Eestis kasvatavad köögivilju nii vanausulised kui eestlased, see sissekanne põhineb Eesti-Kasepää kogukonna kogemusel.

** Kuigi Peipsiääres kasvatavad kõik koos sõbralikult kurke, pole vahet, oled sa eestlane või venelane. Pole vahet, mis keeles räägitakse. Keel ja rahvus ei mängi Peipsiääres mingisugust rolli. Peipsiääre inimesed räägivad mitut keelt. Ju siis oli seal midagi sellist, mis takistas teemat laiemalt käsitlemast või üldistamast.*

**Viitamine sellele, et kurgikasvatusega tegelevad ka vanausulised, aitab korrastada tervikpilti. Näiteks minu meelest puudub tervikutunnetus mulgi toitude sissekannete puhul, on mulgi toit tervikuna, siis mulgi korp, mulgi puder jne. Oluline on ka tervikpildi andmine, ülevaade. Võiks olla lause, et traditsioonid arenevad paralleelselt ja õpitakse ka üksteise pealt Peipsimaa piirkonnas vms. Kandes oli üks lause, mis viitas laiemalt Peipsiveere ruumile.*

** Tore oleks võrdlev uurimus. Kui keegi teeks vaatluse, kas ja millised on erinevused venelaste ja eestlaste traditsioonis piirkonnas.*

Otsus:

2.3.1. Kinnitada sissekanne „Kurkide kasvatamine Eesti-Kasepää“ (14 poolt, sh 13 kohapeal ja 1 kirjalikult)

Lisa 11. Magistriprojekti päeviku lühikokkuvõte

Kuupäev	Tegevus	Kulunud aeg	Märkused
16.05.2018	Täna sain koolist ettepaneku teha magistritöö asemel magistriprojekt, kuna rääkisin oma huvist muuseumi ainete vastu		Mõtlen selle üle
28.06.2018	Olen otsustanud projekti kasuks, teema kurgikasvatuse viimine vaimse pärandi nimistusse		
Juuni 2018	Lugesin Kasepää raamatut	5	Märksin kohad, kus räägitakse kurkide kasvatamisest
29.08.2018	Rääkisin Ilma Mäseepaga, tema väimees kasvatab kurke	0,5	sobib informandiks
04.07.2018	Kooliga on projekt ja teema kokku lepitud. Minu uued juhendajad on Ester Bardone ja kaasjuhendajaks saab Ülle Jukk		
12.07.2018	Helistasin täna Üllele, ta on nõus olema kaasjuhendajaks	0,5	
24.07.2018	Sain esimesed andmed, kes praegu kurki kasvatavad	0,5	Peipsi Kurk - kasvatab pikka kurki, seega ilmselt ei sobi. Aivar Anijago ostab sisse - kellelt? Kindlasti sobivad minu projekti Merlin Turja ja Heiki Post
26.07.2018	Käisin kohaliku kalakaupmehe juures, tuli välja, et ta on üles kasvanud ja nooruses ka ise tegelenud kurgikasvatusega. Liina rääkis oma vanaema kurgikasvatamisest	1	Ajalugu, pärandatud oskused
05.08.2018	Korraldasin Pärandipäeva, mille teemaks kurgikasvatus, ettekanded tegid Aive Tamm, Kadi Ploom, Ingrid Bender ja Leelo-Isidora Viita	6	Väga hästi tuli välja, kuidas kõik need teemad omavahel seotud on
06.08.2018	Malle Ojalill rääkis oma kogemustest Leningradi turul	0,5	Kurgi hinnad

23.08.2018	Maie Kuusk tõi mulle kurke, kurtis et keegi turul ei osta		Tuleb intervjuuerida
28.08.2018	Kohtusin juhendajatega. Panime paika teema, tegevuste kuupäevad ja sain viiteid kirjanduslikele allikatele	2	Koostas juhendaja memo
30.08.2018	Heiki Post ütles, et lõpetab kurgikasvatamise ära		Teen temaga prooviintervjuu
03.09.2018	Kopeerisin endale FB postitused kohaliku kogukonna grupist kurgikasvatuse teemal	0,5	räägivad seemnetest
10.09.2018	Olev rääkis loo Leningradi turul käimisest	0,5	need on lood, mida siin üksteisele tihti jutustatakse
19.09.2018	I intervjuu	1,5	HP
22.09.2018	Sain esimese museaali ja koos sellega ka teadmised, kuidas seda kasutati, kuidas toimus kauba transportimine Leningradi	1	Kurgikottide kokkuõmblemise nõel ja tehnoloogia
29.10.2018	Koostas tabeli võimalikust kirjandusest	3	Võtsin arvesse juhendajate soovitusi ning otsisin lisa internetist
16.11.2018	Uuris kohalikke kurgikasvatajaid, kellega teha intervjuu, sain 15 nime, koostas nimekirja	1	
20.09. - 29.11.2019	I intervjuu litereerimine	12	
23.11.2018	II intervjuu	1	HK ja YK
30.11.2018	Skype kõne juhendajatega	2	Koostas memo
07.12.2018	Magistrikooli ettekanne	12	koos ettevalmistusega
detsember 2018	otsisin kurgikasvatuse alast kirjandust Tartu Linnaraamatukogus	0,5	sain kokku 5 raamatut, selliseid, mida mul endal kodus ei olnud
detsember 2018	Lugesin kurgikasvatuse raamatuid ning otsisin andmeid külade ajaloo kohta	5	kirjutasin välja viited ajaloole, (meetodite muutus, teadaolevad ajaloolised andmed, kui oli mainitud Peispiäärt eraldi, siis see ka. Vanad külad on ainult Kasepää ja Omedu
23.01.2019	III intervjuu	1	MT, rahvamajas

12.02.2019	VI intervjuu	1,5	KP, rahvamajas
14.02.2019	V intervjuu	1,5	TH kodus + pildid
28.02.2019	VI intervjuu	1,5	Peipsi Kurgis koha peal-pildid
01.03.2019	Koostasin toetuse taotluse Peipsveere kultuuriprogrammi	4	
07.03.2019	Skype kõne juhendajatega	1,5	Uued juhised edasiseks tööks
14.03.2019	Esitasin taotluse Peipsiveere programmi	1	viimased parandused
19.03.2019	II Intervjuu litereerimine	4	
20.03.2019	II Intervjuu litereerimine	3	
21.03.2019	VII intervjuu, telefon ei lindistanud, seega kandsin andmed kohe tabelisse, litereerimine jäi ära.	3	Karksi-Nuias, mehele põhisissetulek kogu elu
28.03.2019	Intervjuude kokkuvõtliku tabeli täitmine	1	
28.03.2019	III intervjuu litereerimine	7	
29.03.2019	IV intervjuu litereerimine	5	pooleli
31.03.2019	V intervjuu litereerimine	6	pooleli
04.04.2019	Tagasiside vaimse pärandi nõukogult ja vastus Peipsiveere programmist	0,5	kõne Leelo Viitaga, põhjendada kogukonna valik, toetuse taotlus rahuldati
04. - 05.05.2019	Tegelesin materjalide sorteerimisega	6	tunnen raskusi materjalide haldamisega, ei tea millist süsteemi luua, et ülevaade oleks kiirelt võtta
07.04.2019	Vastuse koostamine VKP nõukogule	4	saatsin kontrolliks juhendajale
09.04.2019	Saatsin vastuse VKP nõukogule		
11.04.2019	Ettekanne Noorte Hääled konverentsil	6	koos ettevalmistusega
17.04.2019	osalusvaatluse algus, seemned mulda	0,5	suurem osa oli pandud, mulle tehti näidis külvamine
23.04.2019	osalus, taimede isutamine	2	200 taime, ise istutasin+fotod

25.04.2019	Vestlus endise kurgikasvatajaga Mustvees	0,5	tema kurgikasvatuse kogemused ja et Kasepää!l tegi ETV nõuka ajal filmi Elle Palmi isast
04.05.2019	dokumentide korrastamine, kogutud materjali läbi töötamine, uute ülesannete paika panemine.	4	
05.05.2019	Kirjanduse otsimine internetis	3	lisisin tabelisse
06.05.2019	Käisin Mustvees Ellega rääkimas	1	ta ei mäletanud seda filmi
06.05.2019	Skype kõne juhendajatega	1	
07.05.2019	Vestlus Taimiga, ühe intervjuueeritavaga	0,5	film, hetkeolukord
08.05.2019	Vestlus naistega rahvamajas	0,5	Paju Mart Rannalt eeskujule kõigile, teha intervjuu
09.05.2019	Vestlus ja miniintervjuu M. ja O. Ojalill	0,5	millised raamid välja nägid
21.05.2015	IV ja V intervjuu litereerimine	5	lõpetatud
	Lugemine		
04.06.2019	VIII Intervjuu ja külastuse kokkuleppimine	2	Omedus JL
07.06.2019	Kurgikasvataja külastamine, AK	1,5	vaatlus ja IX intervjuu
11.06.2019	Intervjuude üle kuulamine	1	
07.07.2019	Lugemine	2	Omedu raamat
09.07.2019	Intervjuude analüüs	6	kande teksti koostamiseks
10.07.2019	Intervjuude analüüs	5	kande teksti koostamiseks
14.07.2019	materjalide lugemine	2	M. Must magitritöö
19.07.2019	Kohtumine kohaliku elanikuga	2	viimaste intervjuude kokkuleppimine
21.07.2019	X ja XI intervju - vanade inimestega	3	MH ja HR, Malle oli kaasas
21.07.2019	VI intervjuu litereerimine	4	pooleli
23.07.2019	Otsingud ERR filmiarhiivis (digi)	2	Uuringu tulemusena saadud vihjete alusel - ei leidnud.

25.07.2019	2 intervjuud, XII ja XIII	3	EK ja HH, kohapeal+fotod
25.07.2019	Otsingud ERR filmiarhiivis (digi)	2	leidsin midagi, kirjutasin filmiarhiivi
26.07.2019	VI intervjuu litereerimine	4	lõpetatud
27.07.2019	VIII intervjuu litereerimine	6	
28.07.2019	Sain vastuse filmiarhiivist, saatsid filmi lingi	0,5	see ei olnud õige film
28.07.2019	IX intervjuu litereerimine	5	
29.07.2019	X intervjuu litereerimine	3	pooleli
30.07.2019	X intervjuu litereerimine	3	
02.08.2019	XI intervjuu litereerimine	7	
04.08.2019	XII intervjuu litereerimine	7	
10.08.2019	Intervjuude analüüs	3	sissekande teksti koostamiseks
11.08.2019	Intervjuude analüüs	3	sissekande teksti koostamiseks
12.08.2019	IVX intervjuu	2,5	MO, rahvamajas, palju eluolulist materjali lisaks
12.08.2019	XIII intervjuu litereerimine	3	pooleli
13.08.2019	XIII intervjuu litereerimine	3	lõpetatud
14.08.2019	Intervjuude analüüs	4	sissekande teksti koostamiseks
15.08.2019	Intervjuude analüüs	4	sissekande teksti koostamiseks
16.08.2019	sissekande teksti koostamine	5	
17.08.2019	IVX intervjuu litereerimine	5	litereerisin kohti, kus ta räägib kurkide kasvatamisest
18.08.2019	sissekande teksti koostamine	3	
19.08.2019	Saatsin teksti RKK-sse	1	viimase lihvi andmine

20.08.2019	Fotode otsimine sissekande jaoks	1	valiku tegemine kogutud fotode hulgast
23.08.2019	Tuli vastus RKK-st		tekst sobib
15.- 16.09.2019	Ettevalmistused Kasepää esituseks	5	
17.09.2019	Sissekande tutvustamine Kasepää	3	sain filmi, mille saab sissekande juurde panna
26.09.2020	Laadisin üles lisamaterjalid sissekande juurde	0,5	fotod, film
28.10.2019	Saatsin FB-s küsimuse Lauri Saatpalule, et saada luba Dagö laulu kasutamiseks kande lisatavas filmas		sain loa 29.10.2019
13.12.2019	Toimus VKP nõukogu koosolek		Sissekanne kinnitati
01.10.2020	Alustan magistriprojekti teoreetilise osa koostamist	1	võtsin ühendust juhendajatega
06.10.2020	Vaatan üle varasemalt loodud materjalid	5	
10.10.2020	Kirjutan teoreetilist osa	3	
20.10.2020	Loen materjale teoreetilise osa jaoks	5	teen märkmeid
27.10.2020	Kohtumine juhendajaga	1	töö fookus, struktuur
02.11.2020	Materjalide lugemine	5	teen märkmeid
07.11.2020	Kirjutan teoreetilist osa	5	
08.11.2020	Kirjutan teoreetilist osa	3	
16.11.2020	Loen materjale ja kirjutan	5	
17.11.2020	Juhendajakohtumine Skype`s	1,5	
17.11.2020	Kirjutan teoreetilist osa	4	
19.11.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	5	kirjutan Drive`s, juhendaja konsulteerib jooksvalt
20.11.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
21.11.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
23.11.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
24.11.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	

25.11.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
27.11.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
28.11.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
29.11.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
30.11.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
01.12.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
02.12.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
03.12.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
04.12.2020	Loen materjale ja kirjutan teoreetilist osa	4	
05.12.2020	Lisad teoreetilise osa juurde	6	
06.12.2020	Teksti kontrollimine ja töö vormistamine	8	
07.12.2020	Saadab teoreetilis-metodoloogilise osa eelkaitmisele	4	loen veel viimast korda läbi
28.12.2020	Teoreetilis-metodoloogilise täiendamine	8	Viin sisse eelkaitsmisel soovitatud muudatusi
06.01.2021	Teoreetilis-metodoloogilise täiendamine	8	Viin sisse eelkaitsmisel soovitatud muudatusi
11.01.2021	Teoreetilis-metodoloogilise täiendamine	6	Viin sisse eelkaitsmisel soovitatud muudatusi
12.01.2021	Teoreetilis-metodoloogilise täiendamine	6	Viin sisse eelkaitsmisel soovitatud muudatusi
16.01.2021	Teoreetilis-metodoloogilise täiendamine	8	Vormistamine ja kontrollimine
Kokku		398,5	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Terje Lill,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

EESTI VAIMSE KULTUURIPÄRANDI NIMISTU SISSEKANDE “KURKIDE KASVATAMINE EESTI-KASEPÄÄL” KOOSTAMINE

Magitriprojekt,

mille juhendajad on Ester Bardone ja Ülle Jukk

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Terje Lill

18.01.2021